

VENTĒKO

INTELIĢENTI VIDES RISINĀJUMI

VIDES PĀRSKATS

**Plānošanas dokumentam
Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu
risku novēršanai un samazināšanai**

PASŪTĪTĀJS:

LR VIDES MINISTRIJA

Rīga, 2007. gada jūlijs

Ievads

Plānošanas dokuments „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” ir politikas plānošanas dokuments, kas definē plūdu riska kritērijus, un plūdu riska teritorijas, kā arī nosaka pamatprasības plūdu riska novēršanas pasākumiem un ietver pasākumu programmu apdraudējuma samazināšanai prioritārajos objektos.

Plānošanas dokumentā paredzētie pasākumi plūdu risku novēršanai vai samazināšanai prioritārajos objektos ietver virkni darbību (dambju būvniecība, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krastu stiprināšana, un citu pretplūdu būvju būvniecība), kuru īstenošana var atstāt ietekmi uz vidi, tai skaitā ietekmēt hidroloģisko režīmu, kā arī virszemes un pazemes noteci. Vairākos gadījumos paredzēto darbību īstenošana var radīt ietekmi uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, tai skaitā uz Natura 2000 teritorijām.

Saskaņā ar Latvijā spēkā esošajos normatīvajos aktos noteikto, šādam plānošanas dokumentam nepieciešams veikt stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu.

Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma galvenie uzdevumi ir:

- izvērtēt Plānošanas dokumentā paredzēto pasākumu atbilstību Latvijas Republikā spēkā esošiem vides politikas plāniem un programmām;
- izvērtēt Plānošanas dokumentā paredzēto darbību īstenošanas iespējamo ietekmi uz vidi;
- rekomendēt iespējamās ietekmes uz vidi novēršanas vai samazināšanas pasākumus;
- izvērtēt paredzēto darbību īstenošanas iespējamo ietekmi uz Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju tīklā Natura 2000 ietvertajām teritorijām, ja nepieciešams, izstrādājot rekomendācijas kompensācijas pasākumiem;
- nodrošināt sabiedrības informēšanu un iesaistīšanu lēmuma pieņemšanā.

Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma ietvaros izstrādāts šis Vides pārskats. Vides pārskata izstrādes nepieciešamību un kārtību nosaka 1998. gada likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” un 2004. gada 23. marta Ministru Kabineta noteikumi Nr. 157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”. Pārskatā iekļauta informācija un pieejamo datu analīze atbilstoši prasībām un detalizācijas līmenim, ko nosaka minētie noteikumi un Vides pārraudzības valsts birojs.

Saturs

1. PLĀNOŠANAS DOKUMENTA PAMATNOSTĀDNES.....	3
1.1. Plānošanas dokumenta galvenie mērķi.....	3
1.2. Satura izklāsts.....	3
1.3. Saistība ar citiem plānošanas dokumentiem	7
1.4. Plānošanas dokumenta vides aspekti.....	8
2. VIDES PĀRSKATA IZSTRĀDE	8
2.1. Iesaistītās institūcijas	8
2.2. Sabiedrības līdzdalība	10
2.3. Saņemtie priekšlikumi un to analīze.....	10
3. VIDES STĀVOKĻA APRAKSTS.....	10
3.1. Esošās situācijas raksturojums applūstošajās teritorijās	13
3.2. Informācijas par applūstošajām teritorijām analīze.....	15
3.3. Applūstošās un applūšanas riska teritorijas	17
3.4. Plūdus Latvijā izraisošo faktoru raksturojums	20
3.5. Bioloģiskā daudzveidība un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas plūdu skartajās platībās.....	24
3.6. Izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots	29
4. VIDES POLITIKAS DOKUMENTI UN VIDES AIZSARDZĪBAS MĒRĶI.....	30
4.1. Starptautiskie vides politikas dokumenti un vides aizsardzības mērķi.....	30
5. AR PLĀNOŠANAS DOKUMENTA ĪSTENOŠANU SAISTĪTĀS VIDES PROBLĒMAS.....	49
6. PLĀNOŠANAS DOKUMENTA UN TĀ IESPĒJAMO ALTERNATĪVU ĪSTENOŠANAS BŪTISKĀS IETEKMES UZ VIDI NOVĒRTĒJUMS	50
6.1. Tiešās un netiešās ietekmes	51
6.2. Īslaicīgās un ilglaicīgās ietekmes	53
6.3. Ietekmes uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām.....	54
6.4. Summārās ietekmes	55
7. IETEKMES UZ VIDI SAMAZINĀŠANAS PASĀKUMI.....	56
8. IZVĒLĒTO ALTERNATĪVU PAMATOJUMS	58
9. KOMPENSĒŠANAS PASĀKUMI.....	58
10. PĀRROBEŽU IETEKME.....	60
11. PLĀNOŠANAS DOKUMENTA ĪSTENOŠANAS MONITORINGS.....	60
12. NOVĒRTĒJUMĀ IZMANTOTĀ METODIKA.....	64
13. VIDES PĀRSKATA KOPSAVILKUMS	65
14. IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	68

1.pielikums. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas virszemes ūdensobjektos.

2.pielikums. Sabiedriskās apspriešanas materiāli (tiks pievienoti pēc saņemšanas)

3.pielikums. Vides pārraudzības valsts biroja atzinums (plānots pievienot pēc saņemšanas)

1. Plānošanas dokumenta pamatnostādnes

Plānošanas dokuments „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” (turpmāk tekstā Plānošanas dokuments) ir politikas plānošanas dokuments, kas definē plūdu riska noteikšanas kritērijus, un plūdu riska teritorijas, kā arī nosaka prioritāros riska objektus un pamatprasības plūdu riska novēršanas pasākumiem.

1.1. Plānošanas dokumenta galvenie mērķi

Plānošanas dokumenta „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” galvenie mērķi ir:

- noteikt kritērijus plūdu riska teritoriju definēšanai un plūdu riska novērtēšanai;
- definēt galvenos plūdu riskus Latvijas teritorijā;
- atbilstoši noteiktajiem kritērijiem noteikt prioritāros plūdu riskam pakļautos objektus (teritorijas);
- izstrādāt pasākumu programmu apdraudējuma samazināšanai prioritārajos objektos.

1.2. Satura izklāsts

Plānošanas dokuments „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” ir politikas plānošanas dokuments, kas definē plūdu riska kritērijus, un plūdu riska teritorijas, kā arī nosaka pamatprasības plūdu riska novēršanas pasākumiem un ietver pasākumu programmu apdraudējuma samazināšanai prioritārajos objektos.

Plānošanas dokuments strukturēts vairākās nodaļās:

Ievads;

1. Paredzētajai darbībai piemērojamie vides aizsardzības normatīvie akti un starptautisko konvenciju prasības un lietotie termini;
2. Latvijas teritorijas izvērtējums (kopumā) attiecībā uz plūdu veidiem un to atkārtotāmību;
3. Priekšlikumi par Latvijas apstākļiem piemērotiem plūdu bīstamības novērtēšanas kritērijiem;
4. Valsts civilās aizsardzības plāna ar plūdiem saistīto sadaļu pietiekamības izvērtējums un priekšlikumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem un papildinājumiem;
5. Pieejamās informācijas izvērtējums par plūdu apdraudētajām teritorijām, plūdu sekām un materiālajiem zaudējumiem;
6. Informācijas apkopojums par pretplūdu inženiertehniskajām būvēm Latvijā un to efektivitāti (polderiem, aizsargdambjiem, Daugavas HES ūdenskrātuvju un aizsprostu pretplūdu pasākumiem);
7. Prioritāro vietu saraksts, kurās jāveic detalizēti izpētes vai pretplūdu aizsardzības pasākumi, atbilstoši piedāvātajiem plūdu bīstamības novērtējuma kritērijiem;
8. Priekšlikumu projekts Nacionālajam plānam plūdu risku novēršanai un samazināšanai.
9. Pielikumi:
 - a. Priekšlikumu projekts prioritārajiem objektiem plūdu riska novēršanai un samazināšanai;
 - b. Pārskata kartes ar plūdu apdraudētajām teritorijām (18 kartes);

- c. Latvijas lielāko upju potamālo posmu un ezeru saraksts;
- d. Polderu apraksts;
- e. Konceptijas projekts „Par pasākumiem, kas veicami, lai Jēkabpilī novērstu pēc Pļaviņu HES un tās ūdenskrātuves izveides radušos plūdu draudus”.

Ievada nodaļa iepazīstina ar Plānošanas dokumenta izstrādes nepieciešamību un tā izstrādes gaitu, kā arī definē galvenos rezultātus, kas sasniegti Plānošanas dokumenta izstrādes gaitā.

1. nodaļā „**Paredzētajai darbībai piemērojamie vides aizsardzības normatīvie akti un starptautisko konvenciju prasības un lietotie termini**” ietverts starptautisko dokumentu (tai skaitā starptautisko konvenciju, Eiropas Savienības Direktīvu un lēmumu saraksts), kā arī tiesību aktu, kas saistīti ar vides un tehnoloģisko risku saraksts. Atsevišķā sadaļā ietverts Plānošanas dokumentā lietoto terminu saraksts ar termina skaidrojumu.

2. nodaļā „**Latvijas teritorijas izvērtējums (kopumā) attiecībā uz plūdu veidiem un to atkārtojamību**” analizē pieejamo hidrometeoroloģisko un hidrometrisko informāciju Latvijā noteiktajos upju baseinu apgabalos, īsi raksturojot katra no upju baseinu apgabaliem klimatiskos apstākļus un fiziogēogrāfisko stāvokli un esošos virszemes ūdens monitoringa novērojumus. Atsevišķā sadaļā definēti Latvijas teritorijā novērojamie galvenie plūdu veidi. Kā galvenie plūdu veidi noteikti: jūras uzplūdi Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē, ar jūras uzplūdiem nesaistītas dabiskās plūdu ietekmes teritorijas un mākslīgās – cilvēku radītās appludinātās vai appludinājuma ietekmētās teritorijas, kas saistītas ar ūdeņu dabiskā režīma mākslīgām izmaiņām.

3.nodaļa „**Priekšlikumi par Latvijas apstākļiem piemērotiem plūdu bīstamības novērtēšanas kritērijiem**” ietver sešas sadaļas:

- 1) „Pārskats par plūdu bīstamības novērtēšanas (riska analīzes) pieredzi pēc pieejamās informācijas datiem”. Šajā sadaļā ietverta īsa informācija par Plānošanas dokumenta izstrādei izmantotajiem izpētes darbiem. Apkopojot līdzšinējo pieredzi, autori secina, ka nosakot prioritārās plūdu apdraudētās teritorijas, kur veicami pretplūdu aizsardzības pasākumi, jāņem vērā nepieciešamība novērst risku lielam iedzīvotāju skaitam (lielas pilsētas), platības, kur plūdi var nodarīt būtisku kaitējumu saimnieciskajai darbībai, infrastruktūras un kultūrvēsturiskajiem objektiem vai īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, teritorijas, kur plūdu gadījumā var tikt appludināti uzņēmumi, kas veic piesārņojošās darbības, vai citi objekti, kas var radīt nozīmīgu vides piesārņojumu vai atstāt būtisku nelabvēlīgu ietekmi uz iedzīvotāju veselību;
- 2) „Lietoto plūdu bīstamības novērtējuma kritēriju atbilstība šīs dienas prasībām, tai skaitā Ūdens apsaimniekošanas likumam”. Šajā sadaļā secināts, ka līdz šim izmantotie plūdu bīstamības novērtēšanas kritēriji nav pretrunā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu, bet ietver papildus novērtēšanas un pārvaldības nosacījumus;
- 3) „Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas prasību analīze par plūdu novērtēšanu un pārvaldību” Šajā sadaļā analizētas prasības un norādījumi, kas ietverti ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 23.novembra dokumentā Nr.33/206 „Kopējā nostāja” publiskotajā Direktīvas „Par plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību” projektā. Autori secina, ka direktīvas projektā uzsvērta nepieciešamība novērtēt iespējas un vēlamību samazināt ar plūdiem

saistīto nelabvēlīgo ietekmi uz cilvēku veselību, dzīvi, vidi, kultūras mantojumu, saimniecisko darbību un infrastruktūru;

- 4) „Plūdu dabisko cēloņu bīstamības novērtējums”. Dabisko plūdu cēloņus autori saista ar jūras uzplūdiem vētru rezultātā un strauju ūdens līmeņa celšanos upēs un ezeros palu un lietus izraisītu plūdu rezultātā. Vērtējot plūdu bīstamību, autori norāda, ka plūdi ir dabas parādība, kas nav novēršama un to bīstamība atkarīga no plūdu skartās teritorijas izmantošanas veida. Lielāko plūdu bīstamību autori saista ar draudiem apdzīvotām vietām un intensīvai saimniekošanai izmantotām teritorijām. Autori norāda, ka plūdu bīstamība tiek mākslīgi paaugstināta, apbūvējot plūdu apdraudētās teritorijas;
- 5) „Mākslīgo (antropogēni izraisīto) plūdu cēloņu bīstamības novērtējums (riskas analīze)”. Mākslīgi izraisītie plūdu cēloņi saistīti ar ūdens līmeņa dabiskā režīma izmaiņām antropogēnās darbības rezultātā, pakļaujot appludināšanai vai gruntsūdens līmeņa paaugstināšanai citas, līdz šim ūdens neapdraudētas teritorijas. Plūdu riskus šajā gadījumā autori saista ar blakusparādībām, kas rodas ierīkojot ūdenskrātuves un citas hidrotehniskās būves, kā arī ar plūdiem, kas var rasties hidrotehnisko būvju avāriju rezultātā. Sadaļā analizēti hidrotehnisko būvju radītie riski un ietekme uz plūdiem;
- 6) „Priekšlikumi plūdu bīstamības (riskas) kritēriju izstrādāšanai un normatīvo aktu harmonizācijai (pilnveidošanai). Sadaļā ietvertas rekomendācijas normatīvā akta izstrādei, kas ietvertu kritērijus plūdu bīstamības (riskas novērtēšanai) un plūdu scenārijus saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 23.novembra dokumentā Nr.33/206 „Kopējā nostāja” publiskoto Direktīvas „Par plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību” projektu. Tiek rekomendēts izdalīt šādus plūdu scenārijus: Maz iespējami plūdi ar atkārtotāšanās periodu >200 gadiem, vidēji iespējami plūdi ar atkārtotāšanās periodu >100 gadiem, bieži iespējami plūdi ar atkārtotāšanās periodu <10 gadiem.

4. nodaļa „Valsts civilās aizsardzības plāna ar plūdiem saistīto sadaļu pietiekamības izvērtējums un priekšlikumi par nepieciešamajiem uzlabojumiem un papildinājumiem” ietver divas sadaļas:

- 1) „Valsts civilās aizsardzības plāna ar plūdiem saistīto sadaļu pietiekamības izvērtējums”. Sadaļā secināts, ka plānā būtiskas izmaiņas nav nepieciešamas, taču rekomendē to pilnveidot un papildināt;
- 2) Sadaļā „Civilās aizsardzības plāna ar plūdiem saistīto sadaļu nepieciešamie papildinājumi” ietverti papildinājumu Valsts civilās aizsardzības plānam priekšlikumi. Priekšlikumi ietver precizējumus par plūdu cēloņiem, plūdu riskam pakļautajām teritorijām un pasākumiem plūdu radīto iespējamo negatīvo seku novēršanai vai samazināšanai.

5.nodaļa „Pieejamās informācijas izvērtējums par plūdu apdraudētajām teritorijām, plūdu sekām un materiālajiem zaudējumiem” ietver trīs sadaļas:

- 1) „Plūdu cēloņi plūdu apdraudētajās teritorijās”. Sadaļā analizēts jūras uzplūdu apdraudējums līdzenajās piejūras teritorijās, jūras uzplūdu krastu erozijas draudi, ar upju noteces plūdiem saistītās applūsuma riska teritorijas un mākslīgās – cilvēku radītās appludinātās vai appludinājuma ietekmētās un apdraudētās teritorijas.

- 2) Sadaļā „Pārskats par plūdu apdraudētajām teritorijām un to apraksts” detalizēti analizēti iepriekšējā sadaļā minēto plūdu cēloņu izraisītie plūdi un to ietekmes konkrētās teritorijās un objektos, minot radītos apdraudējumus un īsi raksturojot nepieciešamību veikt aizsardzības pasākumus.
- 3) Sadaļā „Plūdu vēsturiskās sekas un materiālie zaudējumi” ietverta informācija un analīze par lielākajiem plūdiem un to radītajiem zaudējumiem tautsaimniecībai.

6. nodaļā „Informācijas apkopojums par pretplūdu inženiertehniskajām būvēm Latvijā un to efektivitāti (polderiem, aizsargdambjiem, Daugavas HES ūdenskrātuvju un aizsprostu pretplūdu pasākumiem)” ietvertas trīs sadaļas:

- 1) „Pretplūdu inženiertehnisko būvju (polderu, aizsargdambju, Daugavas HES ūdenskrātuvju) projektu raksturojums pēc kadastra un arhīvu materiāliem”. Sadaļā ietverta plaša informācija par Daugavas HES kaskādes hidrotehniskajām būvēm un pretplūdu aizsargbūvēm, kā arī polderu sistēmām upju baseinu apgabalos.
- 2) Sadaļā „Informācija par polderu inženiertehnisko būvju pašreizējo stāvokli pēc Lauku atbalsta dienesta datiem” ietverts īss polderu sistēmu raksturojums, minot galvenās problēmas un veicamos pasākumus to uzlabošanai.
- 3) Sadaļā „Mazo HES uz Gaujas upes pretplūdu inženiertehnisko būvju projektu datu izpēte arhīvos un citos informācijas avotos” ietverta informācija par mazajiem HES uz Gaujas upes, sniegts īss to raksturojums un analizēta to ietekme uz plūdiem un veiktajiem pretplūdu pasākumiem.

7. nodaļā „**Prioritāro vietu saraksts, kurās jāveic detalizēti izpētes vai pretplūdu aizsardzības pasākumi, atbilstoši piedāvātajiem plūdu bīstamības novērtējuma kritērijiem raksturojums**” ietverts prioritāro plūdu apdraudēto vietu saraksts, kas izstrādāts, piemērojot plūdu bīstamības novērtēšanas kritērijus. Saraksts grupēts pa Latvijā noteiktajiem upju baseinu apgabaliem, tiem piesaistot arī atbilstošus Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes posmus. Saraksts ietver arī īsas rekomendācijas par nepieciešamo pretplūdu pasākumu veikšanu vai izpētes darbu nepieciešamību. Atsevišķos gadījumos ietvertas norādes uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām.

8. nodaļa „**Priekšlikumu projekts Nacionālajam plānam plūdu risku novēršanai un samazināšanai**” ietver divas sadaļas:

- 1) „Plānojamās izmaiņas Latvijas Republikas normatīvajos aktos” ietver sarakstu par normatīvajiem aktiem, kuros nepieciešams veikt izmaiņas un papildinājumus saistībā ar plūdu risku novērtēšanas un samazināšanas pasākumu plāna ieviešanu. Izmaiņas piedāvāts veikt Teritorijas plānošanas likumā, likumā „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, likumā „Par piesārņojumu”, 2002.gada 9.jūlija MK noteikumos Nr.294 „Kārtība, kādā piesakāmas A, B un C kategorijas piesārņojošas darbības un izsniedzamas atļaujas A un B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai”, Ūdens apsaimniekošanas likumā, 2003.gada 23.decembra MK noteikumos Nr.736 „Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju”, 2006.gada 17.oktobra MK noteikumos Nr.852 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 229-06 “Hidroelektrostaciju hidrotehniskās būves”, kā arī rekomendēts izstrādāt MK noteikumus par plūdu apdraudēto teritoriju monitoringu.
- 2) „Priekšlikumu projekts nacionālajam plānam plūdu risku novēršanai un samazināšanai” ietver tabulas veidā strukturētu plūdu risku novēršanas vai samazināšanas plānu nacionālas nozīmes plūdu riska objektiem (maz iespējami plūdi (ārkārtēji, ekstremāli plūdu scenāriji) ar atkārtotānās periodu >200gadi. Plānā norādīti plūdu scenāriji, galvenie plūdu draudu iemesli, plūdu apdraudētās teritorijas, pasākumi plūdu

apdraudējuma novēršanai vai samazināšanai, kritērijs, pamatojoties uz kuru konkrētā teritorija ietverta prioritāro objektu sarakstā, atbildīgās institūcijas, izpildes laiks, orientējošās izmaksas un sagaidāmais rezultāts. Priekšlikumi lielā mērā orientēti uz situācijas detalizētu izpēti, pamatojoties uz kuru izstrādājams konkrētu pasākumu plāns.

3) Sadaļā „Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kuras ir padotas plūdu ietekmei” ietverta īsa informācija par tām īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām, kuras ir pakļautas regulārai applūšanai. Informācija strukturēta pa upju baseinu apgabaliem.

Pielikumi:

1.pielikumā ietverti plūdu riska novērtējuma kritēriji, un detalizēts plūdu apdraudējuma novēršanas vai samazināšanas pasākumu plāns, kas strukturēts pa upju baseinu apgabaliem atkarībā no plūdu scenārija un galvenajiem plūdu draudu cēloņiem.

2.pielikumā ietvertas pārskata kartes ar plūdu apdraudētajām teritorijām. Karšu materiāls, galvenokārt, strukturēts pa upju baseinu apgabaliem, kā arī ietver atsevišķas rezultējošās kartes. Katram no upju baseina apgabaliem sastādītas kartes, kurās norādīti izbūvētie polderi, mazie HES, īpaši aizsargājamās dabas teritorijas applūstošajās platībās, un līdz šim neizpētītie upju ūdenssaimnieciskie iecirkņi, kuros pastāv daļējs applūduma risks.

3.pielikumā ietverts Latvijas lielāko upju potamālo posmu saraksts katrā no upju baseinu apgabaliem, norādot to platību un iedzīvotāju skaitu, kā arī upju baseina apgabalā esošo ezeru, ar virsmas platību >1000ha, saraksts.

4.pielikums ietver esošo polderu sarakstu un to īsu raksturojumu, kā arī rekomendācijas polderu sistēmas uzlabošanai, ja tas nepieciešams.

5.pielikums ietver koncepcijas projektu „Par pasākumiem, kas veicami, lai Jēkabpilī novērstu pēc Pļaviņu HES un tās ūdenskrātuves izveides radušos plūdu draudus”. Koncepcijas projektā izvērtēti plūdu veidošanās cēloņi un piedāvāti trīs alternatīvi risinājumi. Projektā ietverts arī katra no piedāvātajiem alternatīvajiem risinājumiem vispārējs sociālekonomiskās un finansiālās ietekmes uz valsts un pašvaldību budžetiem izvērtējums, taču nav vērtēta alternatīvo risinājumu īstenošanas ietekme uz vidi. Vides aspekti nav ietverti arī piedāvāto alternatīvo risinājumu aprakstos.

1.3. Saistība ar citiem plānošanas dokumentiem

Plānošanas dokuments „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” ir saistīts ar vairākiem Eiropas Savienības un nacionālā līmeņa plānošanas dokumentiem. Nozīmīgākie no Eiropas Savienības politikas dokumentiem ir:

- Eiropas Padomes 1999.gada 9.decembra lēmums „Par Kopienas rīcības programmas civilās aizsardzības jomā ieviešanu”;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2000.gada 23.oktobra direktīva 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 23.novembra dokumentā Nr.33/206 „Kopējā nostāja” publiskotais Direktīvas „Par plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību” projekts.

Plānošanas dokumenta projektā ietvertas arī norādes uz virkni Latvijas Republikā spēkā esošiem tiesību aktiem, kas saistīti ar vides un tehnoloģisko risku novēršanu un ir attiecināmi arī uz plūdu risku novēršanu.

1.4. Plānošanas dokumenta vides aspekti

Plānošanas dokumentā paredzētie pasākumi plūdu risku novēršanai vai samazināšanai prioritārajos objektos ietver virkni darbību (dambju būvniecība, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krastu stiprināšana, un citu pretplūdu būvju būvniecība, tai skaitā alternatīvais variants - Daugavas HES kaskādes papildināšana ar vēl trim HES), kuru īstenošana var atstāt ietekmi uz vidi, tai skaitā ietekmēt hidroloģisko režīmu, kā arī virszemes un pazemes noteci. Vairākos gadījumos paredzēto darbību īstenošana var radīt ietekmi uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, tai skaitā uz Natura 2000 teritorijām.

Plānošanas dokumentā identificēti ar plūdu riskiem saistītie vides riski, kā arī daļēji apzinātas tās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kuras atrodas applūstošajās teritorijās, taču minētās teritorijas nav saistītas ar pasākumu plānā plūdu risku novēršanai vai samazināšanai prioritārajos objektos paredzētajām darbībām. Daudzos gadījumos pasākumu plāns plūdu risku novēršanai vai samazināšanai prioritārajos objektos paredz veikt plašus plūdu risku pētījumus un pasākumu to novēršanai izstrādi, vienlaicīgi paredzot arī īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādi un koriģēšanu, tādējādi nodrošinot vides aspektu izpēti. Kā būtiski vides risku samazināšanas pasākumi minami esošo mazo HES kaskāžu avārijas risku un plūdu draudu izvērtējums, ņemot vērā HES uz pamatupes un tās pietekām, piemēram, Ogre un tās pietekas, Lielā Jugla un tās pietekas u.c.

Izvērtējot Plānošanas dokumentu, var secināt, ka tā izstrādes gaitā ir apzināti un ņemti vērā arī vides aspekti, tai skaitā lielā mērā apzināts vides stāvoklis upju baseinu apgabalos un daļēji apzinātas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas applūstošajās platībās. Plānošanas dokumentā daļēji ietverti pasākumi tā īstenošanas iespējamo ietekmju novēršanai vai samazināšanai. Kā būtiskākie pasākumi šajā jomā jāmin plašie izpētes darbi, kas ir viens no Plānošanas dokumentā paredzētajiem pasākumiem. Plānošanas dokumentā ietvertie risinājumi veikt samērā plašus izpētes darbus, novērš iespējamību veikt atsevišķus pasākumus, neizvērtējot to ietekmi uz vidi un paredzētās darbības realizācijas vietai piegulošajām teritorijām.

2. Vides pārskata izstrāde

2.1. Iesaistītās institūcijas

Plānošanas dokumentu „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai”, izstrādājis SIA „Vides projekti” saskaņā ar līgumu ar LR Vides ministriju. Šī Plānošanas dokumenta izstrādi plānots pabeigt līdz 2007. gada jūlijam.

Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums Plānošanas dokumentam veikts saskaņā ar LR normatīvajos aktos (likumā „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” un 2004.gada 23.marta MK noteikumos Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”) ietvertajām prasībām. Vides pārskatu plānošanas dokumentam „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” izstrādājusi SIA „VentEko”, ar LR Vides ministriju 2007.gada 11.aprīlī noslēgtā iepirkuma līguma Nr.3/21.9.07.03. ietvaros. Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma galvenie uzdevumi ir:

- izvērtēt Plānošanas dokumentā paredzēto pasākumu atbilstību Latvijas Republikā spēkā esošiem vides politikas plāniem un programmām;

- izvērtēt Plānošanas dokumentā paredzēto darbību īstenošanas iespējamo ietekmi uz vidi;
- rekomendēt iespējamās ietekmes uz vidi novēršanas vai samazināšanas pasākumus;
- izvērtēt paredzēto darbību īstenošanas iespējamo ietekmi uz Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju tīklā Natura 2000 ietvertajām teritorijām, ja nepieciešams, izstrādājot rekomendācijas kompensācijas pasākumiem;
- nodrošināt sabiedrības informēšanu un iesaistīšanu lēmuma pieņemšanā.

Vides pārskata sagatavošanai nepieciešamā informācija iegūta no publiskiem informācijas avotiem (valsts iestāžu un sabiedrisko organizāciju interneta mājas lapas, publicētās literatūras un SIA „VentEko” iepriekš veikto izpēti darbu materiāliem), kā arī sadarbojoties ar valsts institūcijām – Vides pārraudzības valsts biroju, Vides ministriju un citām institūcijām.

Saskaņā ar 2004.gada 23.marta MK noteikumos Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” 9.punktā noteikto, Vides pārskata izstrādātājs konsultējas ar Vides pārraudzības valsts biroju par institūcijām un organizācijām, kurām nosūtīt plānošanas dokumenta un vides pārskata projektu, lai saņemtu priekšlikumus un komentārus, par iespējamo pārrobežu ietekmi un par paredzētajiem kompensācijas pasākumiem, ja tādi nosakāmi saskaņā ar likumu „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”. Pamatojoties uz stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma gaitā iegūto informāciju un izdarītajiem secinājumiem, SIA „VentEko” konstatēja, ka, Plānošanas dokumenta īstenošana neradīs pārrobežu ietekmi, tādēļ nav nepieciešams veikt konsultācijas ar Vides pārraudzības valsts biroju šajā jautājumā. Plānošanas dokumentā nav paredzētas darbības, kuru īstenošana varētu radīt tiešu negatīvu ietekmi uz Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju tīklā Natura 2000 ietvertajām teritorijām, šajās teritorijās plānots veikt detalizētus izpēti darbus, pamatojoties uz kuriem tiks izstrādāta plūdu pārvaldības programma katrā no teritorijām individuāli, tādējādi lemt par kompensācijas pasākumu izstrādes nepieciešamību varēs tikai pēc izpēti darbu veikšanas katrā no teritorijām un šobrīd konsultācijas ar Vides pārraudzības valsts biroju un Dabas aizsardzības pārvaldi un lēmuma pieņemšana šajā jautājumā ir pāragra.

Vides pārraudzības valsts biroja 2007.gada 11.maija vēstulē Nr.7/01/1188 ietverts norādījums plānošanas dokumenta un Vides pārskata projektu nosūtīt šādām institūcijām un organizācijām komentāru un priekšlikumu saņemšanai:

- Iekšlietu ministrijai;
- Vides ministrijas Konsultatīvajai padomei;
- Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijai;
- Zemkopības ministrijai;
- Pašvaldību savienībai;
- Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūras Upju baseinu pārvaldei.

Vides pārskata projekta izstrāde tika pabeigta 2007. gada 23.maijā.

2007.gada 24.maijā tika uzsākta Vides pārskata sabiedriskās apspriešanas procedūra. Vides pārskata projekts tika ievietots SIA „VentEko” interneta mājas lapā (www.venteko.lv) Plānošanas dokumenta projekts bija pieejams Vides ministrijā, kā arī

Vides ministrijas interneta mājas lapā www.vidm.gov.lv. Paziņojums par sabiedriskās apspriešanas norisi ievietots SIA „VentEko” interneta mājas lapā, LR Vides ministrijas interneta mājas lapā, nodots publicēšanai Vides pārraudzības valsts biroja interneta mājas lapā, kā arī publicēts laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”.

Plānošanas dokumenta „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” Vides pārskata sabiedriskā apspriešana notika laika posmā no 2007.gada 24.maija līdz 2007.gada 2.jūlijam. 2007.gada 19.jūnijā LR Vides ministrijas telpās tika organizēta plānošanas dokumenta „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” Vides pārskata sabiedriskās apspriešanas sanāksme.

2.2. Sabiedrības līdzdalība

Sadaļa tiks izstrādāta pēc sabiedriskās apspriešanas pabeigšanas

2.3. Saņemtie priekšlikumi un to analīze

Sadaļa tiks izstrādāta pēc sabiedriskās apspriešanas pabeigšanas

3. Vides stāvokļa apraksts

Latvijas vides stāvoklis, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, ir relatīvi labs. Latvijas daba vēl joprojām ir pārsteidzoši bagāta un daudzveidīga, neskatoties uz straujo saimniecības un urbanizācijas attīstību 20. un 21. gadsimtā. Būtiskākie vides stāvokli raksturojošie rādītāji:

Ūdeņu resursi. Latvija ir bagāta ar ūdens resursiem, kas pilnībā nodrošina valsts vajadzības. Virszemes ūdeņi aizņem 2543 km² jeb 3,7% no valsts teritorijas. Latvijā pavisam ir 12 500 upes un 2256 ezeri, kas lielāki par 1 ha. Ūdeņu bagātību Latvijā vēl papildina ap 800 mākslīgās ūdenstilpes: hidroelektrostaciju ūdenskrātuves, zivju dīķi, saglabājušies dzirnavu dīķi.

Kopumā virszemes ūdeņu stāvoklis vērtējams kā labs, tomēr atsevišķās upēs ir redzamas eitrofikācijas pazīmes, kas saistāmas ar lietus ūdens noteces, komunālo notekūdeņu vai ūdens pārrobežu pārnesei izraisītu piesārņojumu. 2004. un 2005. gadā veiktie ūdeņu bioloģiskās kvalitātes pētījumi konkrētos ūdensobjektos liecina, ka valstī kopumā ~48% no tiem atbilst augstai vai labai kvalitātei. Ūdens kvalitātes prasībām šobrīd neatbilst 52% no monitorētajiem ūdensobjektiem – 27% bija vidēja, bet 25% - slikta vai pat ļoti slikta kvalitāte. Vislielāko ietekmi uz virszemes ūdeņu kvalitāti rada punktveida piesārņojuma avoti, kā arī no antropogēnā izkļaidētā piesārņojuma avotiem nākošais kopējais fosfors un slāpekļis. Nozīmīgāks virszemes ūdeņu piesārņojuma avots ir lauksaimniecība, kas virszemes ūdeņos novada vairāk kā 2/3 no kopējās biogēno vielu noteces. Biogēno elementu – slāpekļa un fosfora ietekme uz ūdeņiem novērojama gan iekšējos ūdeņos, gan jūrā.

Nepietiekami attīrītu notekūdeņu novadīšana dabiskajās ūdenstilpnēs un ūdenstecēs, kā arī uzkrāto fosfora un slāpekļa savienojumu izskalošanās no lauksaimniecības teritorijām, rada ūdens eitrofikāciju, kas negatīvi ietekmē zivju resursus un samazina bioloģisko daudzveidību. Eitrofikāciju var izraisīt Aptuveni 90% ezeru ir pakļauti antropogēnās eitrofikācijas procesiem.

Baltijas jūrai kā iekšzemes jūrai ir raksturīga ierobežota ūdens apmaiņa, relatīvi zems sāļums, neliels dziļums, plašs sateces baseins un liela saldūdens ietekme, kas kopā nosaka tās īpašo jutīgumu pret piesārņojumu. Tāpēc jūrā novadītās kaitīgās vielas saglabājas

salīdzinoši ilgi, uzkrājoties ūdenī, nogulumos un dzīvajos organismos. Vislielāko ietekmi atstāj upju ūdeņu un gaisa piesārņojums.

Pazemes ūdeņu resursi Latvijā ir visai lieli, salīdzinot ar ikgadējo patēriņu. Līdz ar to, to dabiskā atjaunošanās notiek netraucēti, nesamazinot šo ūdeņu kvalitāti. Ūdeņu ķīmiskā un bioloģiskā kvalitāte ir laba, neskatoties uz paaugstinātu dzelzs un atsevišķās vietās arī mangāna saturu. Pazemes ūdeņus nevar uzskatīt tikai par dabas resursu, tie veido nozīmīgu vides sastāvdaļu, un to aizsardzība nedrīkst balstīties tikai uz rūpēm par dzeramā ūdens avotiem. Pazemes ūdeņu stāvoklis lielā mērā ir atkarīgs no citu vides sfēru (atmosfēras, virszemes ūdeņu, augsnes u.t.t.) aizsardzības. Nozīmīgākās vides problēmas pazemes ūdeņu kontekstā ir saistītas ar augsnes, grunts un pazemes ūdeņu punktveida piesārņojumu atsevišķos objektos (atkritumu izgāztuves, naftas bāzes un degvielas uzpildes stacijas, fermas, minerālmēsļu noliktavas, vides aizsardzības normatīvu prasībām neatbilstošu artēzisko urbumu ierīkošana un apsaimniekošana), kā arī ar iespējamo rūpniecisko avāriju risku.

Sakarā ar iestāšanos Eiropas Savienībā, uzsāktas investīcijas ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstībā, jo daļā Latvijas pilsētu ūdensapgādes, notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas iekārtas vēl neatbilst ES noteiktajām kvalitātes prasībām, kā arī pastāv nepieciešamība paplašināt pakalpojumu pieejamību. Nozīmīgākās investīcijas plānotas ūdens kvalitātes uzlabošanai, kā arī patēriņa un iespējamā vides piesārņojuma samazināšanai.

Klimata pārmaiņas un ozona slāņa aizsardzība. Gaiss. Latvijā pēdējos gadu desmitos vērojamas zināmas klimata izmaiņas, kas parasti izpaužas kā vidējās gaisa temperatūras paaugstināšanās, nokrišņu pieaugums atsevišķās sezonās, kā arī paaugstināta vējainība. Ģeogrāfiskais stāvoklis nosaka Latvijas jutīgumu pret laika apstākļiem un jūras ūdens līmeņa izmaiņām pasaules okeānā.

Viena no nozīmīgākajām problēmām valsts enerģētikā ir ievērojamais energoresursu imports. Šis apstāklis liek meklēt vietējas alternatīvas enerģijas ražošanā, kas nereti palielina lokālās emisijas vidē. Sakarā ar transporta sistēmas attīstību un straujo transporta līdzekļu skaita pieaugumu pēdējos gados ievērojami palielinājies transporta radīto emisiju īpatsvars. Jāatzīmē, ka kopumā Latvijā siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas ir vienas no zemākajām Eiropā.

Pašlaik lielākie gaisa piesārņotāji valstī ir transporta un enerģētikas nozares. Gaisa kvalitāti negatīvi ietekmē tādas piesārņojošas vielas kā SO₂, NO_x, CO un PM₁₀. Nepieciešams samazināt gaisa piesārņojumu Rīgā un citās lielākajās pilsētās.

Dabas resursu izmantošana. Latvijai nav liela apjoma minerālu un kurināmā resursu. Daudzas tautsaimniecības nozares balstās uz neatjaunojamo un daļēji atjaunojamo resursu izmantošanu. Latvija ir diezgan bagāta ar **mežu resursiem** (48% no teritorijas), kas ir priekšnoteikums atjaunojamo resursu izmantošanai, tomēr jāatzīmē, ka meža resursu izmantošana var tikt organizēta plānveidīgāk. Dabas aizsardzībā nozīmīga ir mežu bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un mežizstrādes kontrole. Koksnes resursu ieguve pēdējos gados ir palielinājusies no 4 milj. m³ 1992. gadā līdz 10,75 milj. m³ 2004. gadā, kas ir ievērojami vairāk. Tā kā pieprasījums pēc koksnes resursiem arvien pieaug, jo īpaši palielinās to ieguve privātajās zemēs, kas daudziem zemes īpašniekiem ir labs peļņas avots. Līdz ar to arī mežaudžu atjaunošanās valsts mežos notiek daudz ātrāk nekā privātajos mežos, ievērojot ilgtspējīgas mežu resursu izmantošanas un apsaimniekošanas principus.

Lielās mežu platības ir labvēlīga vide dažādu **sugu dzīvotnēm**. Latvijā dzīvo un veiksmīgi vairojas liels skaits Eiropā izzudušo un apdraudēto sugu, kā arī ir saglabājies liels skaits šīm sugām nozīmīgo pārmitro platību, ieskaitot mitro mežu platības, purvus un piekrastes lagūnas.

Valsts teritorijā atrodas vietējas nozīmes **derīgo izrakteņu krājumi**, kas izmantojami būvmateriālu ražošanai, kā, piemēram, grants un smilts, māla, kaļķakmens, dolomīta un ģipša atradnes. LVĢMA 2004. gada resursu patēriņa novērtējumā ([57] – 37. lpp.) minētas aptuvenās prognozes izpētīto minerālresursu krājumu izlietojumam:

- ģipšakmens – 50 gadiem;
- smilts – 100 gadiem;
- smilts-grants maisījums – 200 gadiem;
- dolomīts – 210 gadiem;
- māls – 1130 gadiem;
- kaļķakmens – 1310 gadiem.

Tā kā šie ir neatjaunojamie resursi, tad krājumu samazināšanās ir neizbēgama, tāpēc nepieciešama ilgtspējīga un racionāla to izmantošana.

Purvi ir viena no Latvijas lielākajām bagātībām, un tiem ir liela nozīme dabas daudzveidības saglabāšanā. Intensīva purvu veidošanās norisinājusies pēdējo 3000 gadu laikā. Purvu kopplatība aizņem 10% no valsts teritorijas. Nepilnīgās purvu izpētes dēļ nav precīzi noteikti kūdras resursi. Liela daļa šo resursu nav rūpnieciski izmantojami vai arī to izmantošana ir apgrūtināta, jo tos aizņem vērtīgas mežaudzes, lauksaimniecībā izmantojamās zemes vai aizsargājamās teritorijas. Kūdras ieguvī pašlaik veic vairāk kā 40 uzņēmumu un krājumi ir pietiekami, tomēr jāņem vērā, ka kūdras atjaunošanās process ir lēns, turklāt ieguves procesi var degradēt ainavu un izraisīt pazemes ūdeņu līmeņu svārstības un to kvalitātes pasliktināšanos. No vides kvalitātes viedokļa, būtiski ir mazināt ieguves karjeru nelabvēlīgo ietekmi uz vidi un ainavu.

Latvijā salīdzinoši daudz tiek izmantots vietējais atjaunojamais energoresurss – koksne, mazāk salmi un rapsis, ko nākotnē paredzēts izmantot aizvien vairāk. Nozīmīgi atjaunojamie energoresursi ir ūdens, vēja un saules enerģija, taču kūdras izmantošanai ir tendence samazināties. Lielāko daļu veido importētie neatjaunojamie energoresursi. Primāro energoresursu nodrošinājuma struktūru pamatā veido naftas produkti, dabas gāze un koksnes resursi, no kuriem tikai dabas gāzes piegādes ir ar paaugstinātu risku, jo to iespējams saņemt tikai un vienīgi no viena piegādātāja. Vietējā kurināmā īpatsvars ir aptuveni 46% un salīdzinot ar deviņdesmito gadu pirmo pusi Latvijas kurināmā apgādes atkarība no ārējiem avotiem ir samazinājusies 1,6 reizes. Vidēji par 70% Latvijas elektroapgāde tiek nodrošināta no Latvijas jurisdikcijā esošām elektrostacijām, tostarp vairāk kā 40% enerģijas tiek saražoti izmantojot atjaunojamus energoresursus. Importējamais elektroenerģijas apjoms tiek saņemts no trīs savstarpēji neatkarīgiem un konkurējošiem piegādes avotiem.

Lielākie energoresursu patērētāji 2002. gadā bija māsaimniecības 38%, transports 24% un rūpniecība 19%, turklāt māsaimniecībās patērēja ap 78% kurināmās koksnes (LVĢMA 2004. gada resursu patēriņa novērtējums).

Valstī nepieciešams samazināt importējamo energoresursu izmantošanu un veikt energoefektivitātes pasākumus resursu lietderīgam patēriņam.

Latvijas dabas un klimatiskajos apstākļos viens no nozīmīgākajiem faktoriem lauksaimnieciskajā ražošanā ir **augšnes resursi**. Tā kā nokrišņu daudzums ievērojami pārsniedz summāro iztvaikošanu, tā rezultātā plašas ir pārmitro augšņu teritorijas. Lauksaimniecībai nelabvēlīgi ir augšnes degradācijas procesi.

Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana. Latvijas teritorijā ir saglabājusies liela dabīgo ekosistēmu daudzveidība, kas veidojusies atšķirīgu augsnes un klimatisko faktoru ietekmē, kā arī atšķirīgas cilvēka saimnieciskās darbības ietekmē. Latvijas bioloģisko daudzveidību ievērojami bagātina Baltijas jūra un Rīgas līča piekrastes ūdeņi, daudzveidīgie meža, purvu biotopi, virszemes ūdeņi, kā arī reto un izzūdošo sugu pļavas. Latvijā konstatētas 18 047 dzīvnieku, 5396 augu un aptuveni 4000 sēņu sugu. Zinātnieki uzskata, ka aptuveni 907 sugas (3,3% no kopējā sugu skaita) ir retas un apdraudētas. Savvaļas augi un dzīvnieki ir nozīmīga ikvienas ekosistēmas sastāvdaļa. Kādaī sugai izzūdot, tiek izjauktas sugu savstarpējās saiknes. Tāpat neatgriezeniski var izzust iespēja nākotnē cilvēka labā izmantot pašreiz nezināmas šīs sugas īpašības.

Daudz meža platību un relatīvi zems ceļu, un apbūves blīvums, ir noteicošais faktors, kādēļ Latvijā ir diezgan liela bioloģiskā daudzveidība un neskartas ainavas. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un aizsardzībai izveidotas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Lielākā daļa īpaši aizsargājamo teritoriju iekļautas Eiropas nozīmes aizsargājamo teritoriju Natura 2000 tīklā.

Pašlaik bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzībā trūkst sabiedrības informēšanas un izglītošanas infrastruktūras un pasākumu, kas ļautu daļēji mazināt ietekmi uz šīm teritorijām.

Atkritumu apsaimniekošana. Pēc neatkarības atgūšanas Latvijā ir uzsākta atkritumu apsaimniekošanas sistēmas izveide un optimizācija. Valstī izstrādāta Programma “500–“, kuras ietvaros tiek slēgtas vecās, vides prasībām neatbilstošās sadzīves atkritumu izgāztuves un veidoti moderni, vides prasībām atbilstoši atkritumu poligoni. Vienlaicīgi ar poligonu izveidi tiek veidota atkritumu savākšanas un apstrādes sistēma ar nolūku samazināt poligonos noglabāto atkritumu daudzumu.

Vide un veselība. Pašlaik nozīmīga problēma valstī ir iedzīvotāju veselība, kuru negatīvi ietekmē dažādi darba vides, dzīves vides un sociālās vides faktori. Tos nosaka dažādi ķīmiskie, fizikālie, bioloģiskie, sociālie un psiholoģiskie faktori, piemēram, iedzīvotāju dzīves kvalitāte un sadzīves drošība, saslimstība no pārtikas, arodslimībām, piesārņojums, troksnis, smakas, vibrācijas un elektromagnētiskais starojums. Nozīmīga loma negatīvu ietekmju novēršanai ir iedzīvotāju informētībai un informācijas pieejamībai, taču svarīgi arī politiski apzināt lielākās problēmas cilvēku vides un veselības kontekstā.

3.1. Esošās situācijas raksturojums applūstošajās teritorijās

Ūdens resursi ir viena no Latvijas lielākajām dabas bagātībām. Latvija ir bagāta ar ūdens resursiem, kas pilnībā nodrošina valsts vajadzības. Latvijas upju tīkls ir labi attīstīts un diezgan vienmērīgi pārklāj visu teritoriju (vidējais blīvums ~600 m/km²). Vislielākais blīvums upju tīklam ir Lielupes kreisā krasta pieteku baseinos Zemgales līdzenumā un Rietumkursas augstienes austrumu nogāzē. Latvijas hidrogrāfisko tīklu veido Latvijas lielākās upes: Daugava, Gauja, Venta, Lielupe un Salaca ar savām pietekām, kā arī tieši Baltijas jūrā ietekošās vidēji garās un nelielās upes. Lielākā daļa Latvijas upju ir īsākas par 10 km. Tās veido 95% no visu upju kopgaruma. Latvija izceļas arī ar ezeru bagātību - pavisam to ir ~3 tūkstoši ar kopējo platību ~1000 km², kas sastāda 1,5% no visas teritorijas.

Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto Latvijas teritorija sadalīta četros upju baseinu apsaimniekošanas apgabalos – Ventas, Lielupes, Daugavas un Gaujas.

3.1.1 Gaujas upju baseinu apgabals

Baseina platība (km ²) (% no valsts teritorijas sadalījuma)	13 050.94 (20.2)
Iedzīvotāju sadalījums upju baseinu apgabalā (% no valsts iedzīvotāju kopējā skaita) (2003)	252 281 (10.85)
Iedzīvotāju blīvums upju baseinu apgabalā (cilv/km ²)	19.3
IKP uz vienu iedzīvotāju upju baseinu apgabalā (2003) LVL	1 826
Apgabala ieguldījums valsts IKP (%)	8.38
Upju baseina apgabala garākās upes	Gauja, Salaca, Seda
Lielākie ezeri (pēc spoguļvirsmas)	Burtnieku, Aukstrozes, Lielezers, Ungura
Kopējā ūdensguve (milj. m ³ 2002)	24
HES skaits (2003)	47

3.1.2 Daugavas upju baseinu apgabals

Baseina platība (km ²) (% no valsts teritorijas sadalījuma)	27 062.10 (41.9)
Iedzīvotāju sadalījums upju baseinu apgabalā (% no valsts iedzīvotāju kopējā skaita) (2003)	1 398 680 (60.15)
Iedzīvotāju blīvums upju baseinu apgabalā (cilv/km ²)	51.7
IKP uz vienu iedzīvotāju upju baseinu apgabalā (2003) LVL	2 601
Apgabala ieguldījums valsts IKP (%)	66.21
Upju baseina apgabala garākās upes	Daugava, Ogre, Dubna
Lielākie ezeri (pēc spoguļvirsmas)	Lubāns, Rāznas, Rušons
Kopējā ūdensguve (milj. m ³ 2002)	200
HES skaits (2003)	43

3.1.3 Lielupes upju baseinu apgabals

Baseina platība (km ²) (% no valsts teritorijas sadalījuma)	8 849.27 (13.7)
Iedzīvotāju sadalījums upju baseinu apgabalā (% no valsts iedzīvotāju kopējā skaita) (2003)	367 804 (15.82)
Iedzīvotāju blīvums upju baseinu apgabalā (cilv/km ²)	41.6
IKP uz vienu iedzīvotāju upju baseinu apgabalā (2003) LVL	1 672
Apgabala ieguldījums valsts IKP (%)	11.19
Upju baseina apgabala garākās upes	Lielupe, Mēmele, Mūsa
Lielākie ezeri (pēc spoguļvirsmas)	Babīte, Saukas, Zebrus
Kopējā ūdensguve (milj. m ³ 2002)	22
HES skaits (2003)	18

3.1.4 Ventas upju baseinu apgabals

Baseina platība (km ²) (% no valsts teritorijas sadalījuma)	15 625.24 (24.2)
Iedzīvotāju sadalījums upju baseinu apgabalā (% no valsts iedzīvotāju kopējā skaita) (2003)	306 577 (13.18)
Iedzīvotāju blīvums upju baseinu apgabalā (cilv/km ²)	19.6
IKP uz vienu iedzīvotāju upju baseinu apgabalā (2003) LVL	2 550
Apgabala ieguldījums valsts IKP (%)	14.22
Upju baseina apgabala garākās upes	Venta, Abava, Bārta
Lielākie ezeri (pēc spoguļvirsmas)	Usmas, Engures, Liepājas
Kopējā ūdensguve (milj. m ³ 2002)	54
HES skaits (2003)	44

3.2. Informācijas par applūstošajām teritorijām analīze

Plūdi ir dabas parādība, kas nav novēršama pilnībā. Tomēr dabisko plūdu aizturēšanas spēju ievērojamā samazināšanās upju baseinos, cilvēka darbība (piemēram, apdzīvoto vietu un rūpniecisko objektu aizvien plašāka izvietošana regulāri applūstošās teritorijās, erozija un zemes dabīgo ūdens aiztures spēju samazināšana, izcērtot mežus un veicinot intensīvas lauksaimnieciskās darbības attīstību upju baseinos), sausumi un globālā sasilšana palielina plūdu varbūtību un plūdu negatīvās sekas (*no EK direktīvas projekta par plūdu riska novērtējumu un pārvaldību*). No Latvijas upju kopējās gada noteces (apmēram 34,7 km³) tikai 44 % veidojas Latvijas teritorijā, bet 56 % tek no Lietuvas, Baltkrievijas un Krievijas kopā ar šo valstu tautsaimniecības radīto piesārņojumu. Upju ūdens režīmam ir raksturīgi pavasara pali un periodiski uzplūdi, kā arī mazūdens periodi vasarā un ziemā. Salīdzinoši lēzenie lielo upju sateces baseini, kā arī ievērojamās ezeru, purvu un mitrāju platības, kas darbojas kā uzkrāšanas rezervuāri un palēnina ūdens pieplūdi upēm, Latviju ir pasargājuši no tādiem katastrofāliem plūdiem, kādi piemēklēja Centrālo Eiropu pēdējo desmit gadu laikā.

Latvijā plūdi galvenokārt ir vietēja rakstura un tie saistīti ar ilgstošiem lietainiem periodiem un pavasara paliem, ko izraisa strauja sniega kušana, ledus iešana un ledus sastrēgumi. Latvijā vidējais palu sākums ir marta beigās un to ilgums parasti ilgst pāris nedēļas.

Plūdu atkārtotāšanās biežumu parasti izsaka ikgadējas pārsniegšanas procentos:

- 1% plūdi atkārtojas vidēji reizi 100 gados,
- 5% plūdi atkārtojas vidēji reizi 20 gados,
- 10% plūdi atkārtojas vidēji reizi 10 gados.

Būtiskākie faktori, kas izsauc Latvijas upēs plūdus, ir:

- vēja radīti uzplūdi upju grīvās;
- lietus plūdi;
- pavasara palu plūdi, kas veidojas sniega kušanas, ledus un vižņu sablīvējumu un sastrēgumu dēļ, pēdējie Latvijā novērojami visbiežāk.

Latvijā galvenokārt tiek lietoti šādi termini applūstošo teritoriju raksturošanai:

1) Applūstošās teritorijas - palos, plūdus vai jūras uzplūdus periodiski applūstošas upju vai ezeru palienes, kuru izmantošana noteiktajiem mērķiem šajā laikā ir traucēta;

2) **Applūdināmā zona** — sauszemes teritorija, kura, palielinoties ūdens pieplūdumam ūdenstilpē vai ūdens caurplūdumam ūdenstecē, uz neilgu laikposmu tiek applūdināta, definēta Aizsargjoslu likumā.

3) **Polderi** -Teritorijas, kuras ir aizsargātas no applūšanas ar aizsargdambjiem vai no kurām virszemes ūdens notece tiek novadīta ar mehāniskās ūdens pacelšanas iekārtām un kurās pastāv applūšanas risks būvju bojājumu gadījumā;

3) **Valsts nozīmes paaugstināta riska applūstošās teritorijas** - dabiski vai mākslīgi apdraudēti stratēģiski svarīgi valsts aizsardzības, sociāla, kultūras, ekonomiska rakstura objekti vai ar likumu noteiktās vides daudzveidības saglabāšanas teritorijas, ūdenskrātuves, kas rada ūdens līmeņa izmaiņas starpvalstu teritorijās (*Eiropas līguma 130s.2. paragrāfs*).

Šobrīd nav vienota un apstiprināta saraksta ar Latvijas applūstošajām teritorijām vai applūdināmajām zonām. Dažādās Valsts institūcijās un organizācijās pieejami diezgan atšķirīgi dati par šīm teritorijām. Galvenie informācijas avoti, kuros meklējami dati par applūstošajām teritorijām Latvijā, ir:

- Vides ministrijas padotībā esošā institūcija Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra (mājas lapa www.lvgma.gov.lv) (pieejami hidroloģisko novērojumu dati stacionāri izveidotajos punktos pie Latvijas upēm, ezeriem un ūdenskrātuvēm ilgstošā laika griezumā:
- Dažāda publicētā un datu bāzēs ietvertā informācija par vēsturiskajiem ūdens līmeņiem virszemes ūdensobjektos, tai skaitā:
 - Hidrometriskie novērojumi Latvijā līdz 1929. gadam. 1931. g. izdota grāmata P. Stakle „Hidrometriskie novērojumi Latvijā par laiku līdz 31.x1929. g.”;
 - Hidrometriskie novērojumi Latvijā no 1929. līdz 1940. gadam. 1941. gadā publicēts apkopojums par hidrometriskajiem pētījumiem laika posmā no 1929. līdz 1940. gadam. Tas sniedz plašu priekšstatu par hidroloģisko situāciju lielā laika griezumā novērojuma posteņos visā Latvijas teritorijā (P. Stakle, E. Kanaviņš “Latvijas iekšzemes ūdeņu hidrometriskie pētījumi (no 1929. līdz 1940. g.), Rīga, Jūrniecības pārvaldes izdevums, 1941. g.);
 - Laika periodā no 1941. līdz 1988. gadam izdotās hidroloģisko novērojumu gadagrāmatas, kurās apkopoti dati par iegūtajiem hidroloģiskajiem mērījumiem gan hidrometeoroloģijas posteņos, gan meliorācijas pārvaldes pārziņā esošajos posteņos. Šobrīd iegūto datu apkopošanu un apstrādi katrā no atbildīgajām institūcijām veic atsevišķi un monitoringa datu apmaiņa, analīze un publikāciju sagatavošana nenotiek.
- Zemkopības ministrijas pārraudzībā esoša iestāde Lauku atbalsta dienests. Šīs iestādes kompetencē ir applūšanas apdraudēto teritoriju nepieciešamā mitruma režīma regulētāju – meliorācijas polderu sistēmu apsaimniekošana. Saskaņā ar 2006.gada 14.februāra MK noteikumu Nr.142 „Noteikumi par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām” 1.pielikumā noteikto, Latvijā ir 37 lauksaimniecības polderi, kuriem piešķirts nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijas statuss. Plānošanas dokumentā ietverta informācija par to, ka kopumā Latvijā ir 58 polderu sistēmas: 12 polderi Ventas upju baseinu apgabalā, 20 Lielupes upju baseinu apgabalā, 19 Daugavas upju baseinu apgabalā un 7 Gaujas upju baseina apgabalā, taču tikai 45 no tiem pārzina Lauku atbalsta dienests. Zemkopības

ministrijas pārraudzībā darbojas arī nozares hidrometrisko novērojumu tīkls (72 novērojumu punkti), kur tiek mērīts ūdens līmenis un caurplūdums upēs, ezeros tikai ūdens līmenis;

- Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas kompetencē ir Nacionālā plānojuma izstrāde. Nacionālā plānojuma struktūra paredz arī iesniegt apstiprināšanai Ministru kabinetā noteikumu „Nacionālas nozīmes paaugstināta riska teritorijas” projektu. 2004. g. šāds MK noteikumu projekts tika izstrādāts, bet netika izskatīts un apstiprināts MK. Noteikumu projekts ietver arī informāciju par paaugstināta applūšanas riska teritorijām gan upju un ezeru palienēs, gan polderos;
- Valsts civilās aizsardzības plāns (2003.). Plānā kā viens no valsts iespējamiem apdraudējuma veidiem tiek noteikti plūdi. Plānā noteiktas visapdraudētākās vietas un iespējamās applūdinājuma zonas;
- Pašvaldību teritorijas plānojumi, kuros jānorāda plūdu riska teritorijas;
- Dažādu organizāciju un sabiedrību pētījumi;
- Vēsturiskā aspektā visplašākā informācija par plūdiem Latvijas upēs pieejama par Daugavu. Senāk Daugavā bīstamākie plūdi un ledus sastrēgumi veidojās Rīgas tuvumā, savukārt situācija mainījās pēc hidroelektrostaciju kaskādes izbūves. Sarežģītas ledus iešanas Daugavā pie Rīgas, kad plūdu ūdens nodarījis lielus zaudējumus, literatūrā tiek atzīmēts katrā gadsimtā vismaz trīs-piecas reizes. Atzīmēti arī gadījumi, kad Rīgai lielus postījumus nodarījuši jūras uzplūdi. Augstākie plūdu līmeņi Daugavā pie Rīgas novēroti pāri par 4 m vjl, ko apstiprina plāksne pie Doma baznīcas – 1709. gadā ledus sastrēgumu līmenis pavasara palos sasniedzis 4.68 m v.j.l. Lielu plūdi Daugavā novēroti arī augšpus Rīgas, par ko liecina attekas, ko izveidojuši plūdu ūdeņi, meklējot ceļu apkārt ledus sablīvējumiem galvenajā gultnē. Visilgākie plūdi Daugavā novēroti 1928. gadā (praktiski no pavasara līdz pat rudenim), savukārt vislielākie pavasara pali bijuši 1931. gadā.

Latvijas Nacionālā plānojuma pārskatā par valsts teritorijas izmantošanu Latvijā ir uzskaitīti 200 tūkstoši ha applūstošo teritoriju, kas veido 3% valsts teritorijas, t. sk. ½ no tām, jeb 1,5% no Latvijas teritorijas iespējami katastrofāli plūdi. Applūstošajās teritorijās atrodas ievērojamas lauksaimniecības teritorijas ar salīdzinoši lielu iedzīvotāju daudzumu, uzbūvētas lielas hidrotehniskās būves – Daugavas HES kaskāde, polderu sistēmas Liepājas, Papes, Babītes, Lubānas ezeru apkārtnē, Lielupes palienē u.c. Potenciālās Valsts nozīmes paaugstināta riska applūstošās teritorijas Latvijā parādītas 1. attēlā (*pēc MK not. projekta „Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas”*).

3.3. Applūstošās un applūšanas riska teritorijas

Latvijā tradicionāli tiek izdalītas šādas applūstošās un aplūšanas riska teritorijas:

- palieņu teritorijas, kas ir upes vai ezera ielejas daļa, kura applūst palu vai plūdu gadījumā;
- jūras uzplūdu apdraudētās teritorijas, kur stipru vēju laikā notiek jūras ūdeņu ieplūšana upju ietekās un piejūras ezeros, kā arī jūras krastu erozija un applūšana;
- polderu teritorijas, HES un citu mākslīgu uzpludinājumu teritorijas.

PALIEŅU TERITORIJAS: Aizsargjoslu likums nosaka virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas ūdenstilpēm, ūdenstecēm un mākslīgiem ūdensobjektiem, lai samazinātu piesārņojuma

negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām, novērstu erozijas procesu attīstību, ierobežotu saimniecisko darbību applūdināmajās zonās, kā arī saglabātu apvidum raksturīgo ainavu. Ūdenstilpei vai ūdenstecei ar izteiktu periodiski applūstošu palieni aizsargjoslu nosaka ne mazāk kā visas palienes platumā līdz ūdens līmenim neatkarīgi no Aizsargjoslu likuma 7.panta citos apakšpunktos noteiktā minimālā aizsargjoslas platumā.

Būtiskākās applūstošās palieņu teritorijas Latvijā ir:

- **Liepājas ezera un Bārtas lejteces palienes** (pēc MK not. projekta "Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas"), kas atrodas Liepājas un Liepājas rajona Nīcas, Otaņķu un Grobiņas pagastu pieguļošajās teritorijās.
- **Babītes ezera un Lielupes palienes** (pēc MK not. projekta "Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas").
- **Daugavas baseina palienes** (pēc MK not. projekta "Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas").
- **Lubānas ezers** un tā apkārtnē izdalītās applūšanas riska teritorijas (pēc MK not. projekta "Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas") atrodas Rēzeknes rajona Nagļu un Gaigalavas pagastos, Madonas rajona Barkavas un Ošupes pagastos, Balvu rajona Rugāju, Lazdukalna un Bērzpils pagastos.
- **Gaujas baseina paliene** (pēc MK not. projekta "Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas").

JŪRAS UZPLŪDU APDRAUDĒTĀS TERITORIJAS

Jūras krasta kopgarums Latvijā ir ap 496 km. Pašreizējais jūras krasts ir samērā jauns veidojums (divi līdz daži tūkstoši gadu), kas radies, atkāpjoties Litorīnas jūrai. Jūras krasta zona sastāv no krasta (pludmale ar priekškāpu vai kāpli tās augšmalā) un zemūdens nogāzi. Krasts un zemūdens nogāze veido vienotu dinamisku sistēmu un krasta izskalošana vai akumulācija ir atkarīga no procesiem zemūdens nogāzē. Pēc morfoloģijas un dinamikas īpatnībām Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī sastopami šādi krastu tipi:

- Abrāzijas (aktīvie, aprimušie);
- Izskalošanas (aktīvie, aprimstošie, aprimušie);
- Dinamiskā līdzsvara;
- Akumulatīvie (aktīvie, aprimušie).

Jūras uzplūdu apdraudētas teritorijas pārsvarā veidojas abrāzijas un izskalošanas krastu posmos, taču atsevišķos gadījumos tie var radīt draudus arī dinamiskā līdzsvara krastā.

Baltijas jūras piekrastei Latvijā raksturīga liela sugu un dabisko biotopu daudzveidība. Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes biotopi ir attīstījušies cilvēka darbības ietekmē (zvejniecība, mežsaimniecība, lopkopība un zemkopība, militārā darbība u.c.). Aptuveni 90 % no krasta veido dabiski biotopi, pārējā daļa ir apbūvēta (ostas, dzīvojamās mājas), vai citādi pārveidota. Jūras uzplūdu draudi konstatēti plašās Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes zonās. Krastu izskalošanu un plūdu draudu pieaugumu lielā mērā veicina cilvēka saimnieciskā darbība (ostu ārējās hidrotehniskās būves un pieejas kanāli, bagarēšanas grunts izgāztuves ārpus sanešu plūsmas joslas, smilts refulēšana no zemūdens nogāzes vai pludmales uz sauszemi un abrāzijas krasta krauju stiprināšana garos posmos), kā rezultāta būtiski tiek izjaukta sanešu plūsmas dabiskā pārvietošanās un samazināta sanešu plūsmas papildināšanās ar smilšu materiālu.

Vētras uzplūdi Latvijā plūdu draudus rada plašos piejūras līdzenumos, kur izvietojušies lagūnas tipa ezeri (Papes, Liepājas, Babītes), kā arī lielāko upju grīvu tuvumā: Daugavas salās Rīgā, zemie upes krasti Rīgā un gar Ķīšezeru, Gaujas lejestecē, ieskaitot Dzirnezera apkārtni un gar Ventu Ventspilī. Tai skaitā plūdu draudus Rīgai un Jūrmalai var radīt rietumu vējš 2 – 3 dienu laikā ar ātrumu ne mazāk 20 m/s, kas pēc tam, pārejot ziemeļrietumu vējā, sadzen jūras ūdeni Daugavā un Lielupē, daļēji applūdinot Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona, Kurzemes rajona, Zemgales priekšpilsētas, Latgales priekšpilsētas un Centra rajona teritorijas.

POLDERI

Latvijā patreiz ir 58 polderi, kas aizņem 40000 ha zemes. Tas ir aptuveni 1,6% no kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Vislielākās polderēto zemju platības ir Rīgas rajonā ap Babītes ezeru, Carnikavas un Ādažu apkārtnē, Liepājas rajonā ap Liepājas un Papes ezeru, Jelgavas rajonā Lielupes un Vecbērzes apkārtnē, Valmieras rajonā pie Burtnieka ezera un pagastos Lubānas ezera apkārtnē.

Polderu sistēmas ne tikai nodrošina optimālu mitruma režīmu lauksaimniecības izmantojamās zemēs, bet arī daudzviet aizsargā apdzīvotas vietas no applūšanas. Latvijā izveidoti arī polderi bez sūkņu satcijām, un to darbību regulē ar slūžu palīdzību (piem., Garozas polderis, daži polderi arī pie Lubānas ezera). 2006. g. 17. februāra MK not. Nr. 142 „*Noteikumi par nacionālās nozīmes lauksaimniecības teritorijām*” iekļauti 37 polderi.

HIDROELEKTROSTACIJU UZPLUDINĀJUMI.

Plūdu riska draudi saistībā ar hidroelektrostaciju un citiem uzpludinājumiem rodas kā dažādas blakusparādības hidrotehnisko būvju ierīkošanas un ekspluatācijas procesā (krastu erozija, dabiskā ūdens režīma izmaiņas, plašu teritoriju applūšana īpaši palu laikā, bez tam plūdu draudus rada hidrotehnisko būvju avārijas.

Latvijā Daugavas HES kaskāde (Pļaviņu HES, Ķeguma HES un Rīgas HES) ir atzīta par Nacionālas nozīmes plūdu riska teritoriju. Daugavas HES kaskāde rada būtiskas Daugavas noteces dabiskā režīma izmaiņas, kas atstāj kā pozitīvu, tā negatīvu ietekmi uz plūdu draudiem šajā teritorijā. Papildu katastrofālu plūdu draudus Daugavas HES kaskāde rada būvju avārijas gadījumā. HES hidrotehniskās būves ir projektētas tā, lai hidroloģisko apstākļu rezultāta iespējamās avārijas varbūtība nebūtu lielāka par $p=0.01\%$ (tas nozīmē, ka avārijas iespējamība ir mazāka kā vienu reizi 10000 gados). Tomēr avāriju iespējamība pastāv un to var izraisīt dažādu apstākļu sakritības, cilvēciskais faktors (pieļautas kļūdas) u.c. iemesli.

Latvijā ir aptuveni 150 mazie HES, kas rada analogas kā Daugavas HES, bet mazāka mēroga ietekmes. Liela daļa HES izvietotas bijušo dzirnavu ezeru vietās. Uzpludinājumus atjaunojot, ne vienmēr tiek ņemtas vērā apkārtējās zemes izmantošanas veida izmaiņas, kā rezultātā uzpludinājums, virszemes un pazemes ūdens līmeņu, režīma un noteces izmaiņas rada plūdu draudus un negatīvu ietekmi uz piegulošajām teritorijām. Nereti arī mazie HES veido kaskādes un ne vienmēr uz vienas upes kaskādē izvietotie mazie HES darbojas savstarpēji saskaņotā režīmā, kas varētu atstāt pozitīvu ietekmi uz plūdu draudiem. Apsaimniekojot mazos HES, it īpaši tos, kas izvietoti kaskādēs, ne vienmēr tiek ņemti vērā iespējamie avāriju draudi palu un plūdu laikā, tai skaitā iespējama domino efekts kaskādēs, kad avārija upes augštecē ierīkotā HES var radīt nopietnus draudus pa straumi zemāk esošam HES. Mazo HES kaskādes izvietotas uz Gaujas (tās

augštecē), Ogres, Aiviekstes, Amatas, Abula, Svētes, Bērzes, Alokstes, Cieceres, Edas u.c. upēm.

3.4. Plūdus Latvijā izraisošo faktoru raksturojums

Galvenie cēloņi, kas izraisa plūdus Latvijā, ir šādi:

- 1) pavasara pali;
- 2) vasaras (lietus) plūdi;
- 3) vētras uzplūdi Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī. Šo parādību norisi un izpausmes apjomus ietekmē virkne dabīgu un mākslīgi radītu faktoru;
- 4) antropogēnās darbības (hidrotehniskās būves).

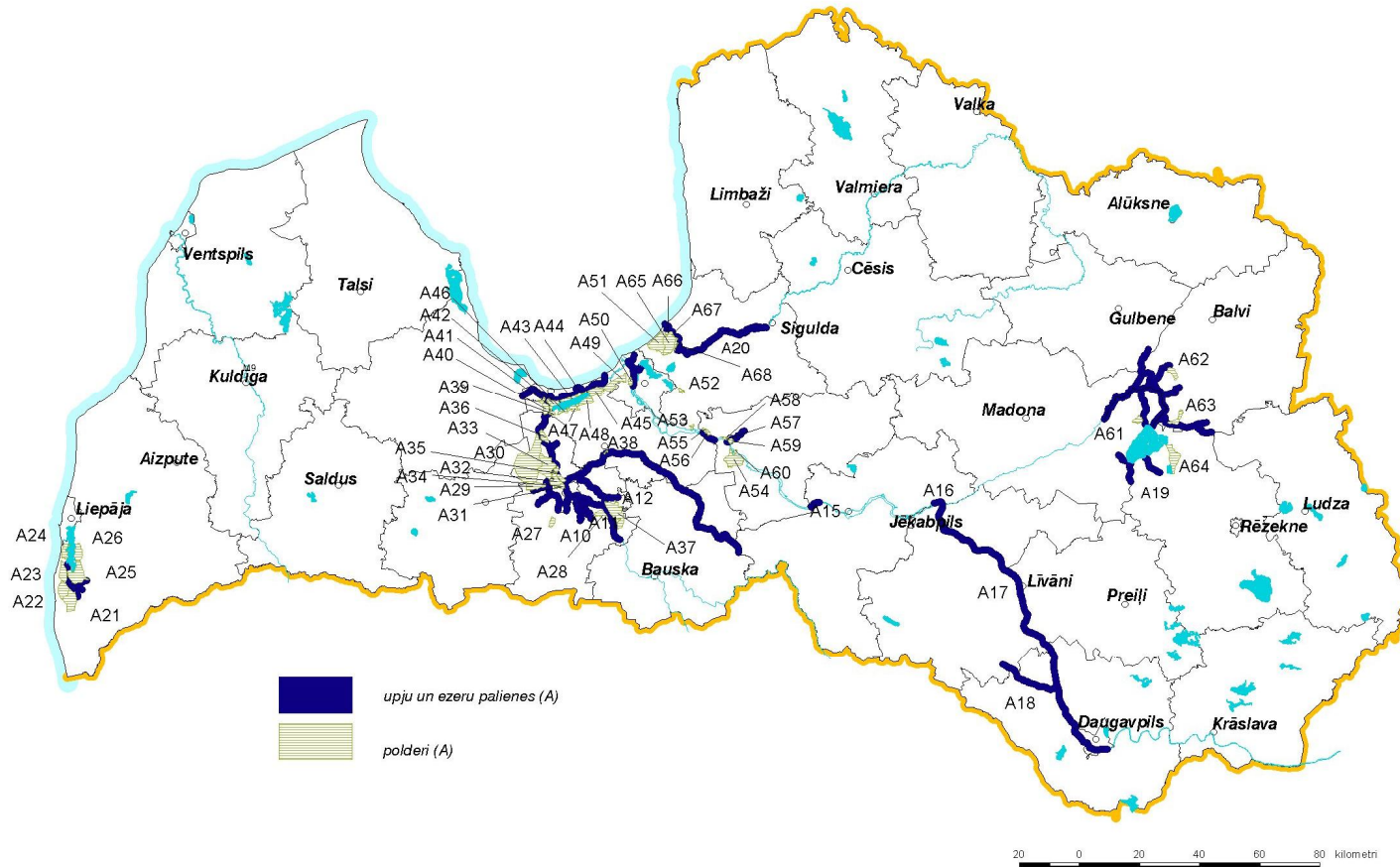
PAVASARA PALI ir ūdens režīma fāze, kas Latvijas upēs iestājas samērā regulāri katru pavasari un vairumā upju raksturojas ar gadā lielāko ūdenīgumu, ar ilgstošiem augstiem ūdens līmeņiem un palieņu applūšanu. Sevišķi lieli pavasara pali vērojami tad, ja vienlaikus sakrīt šādi galvenie faktori:

- rudenī, iestājoties ziemei, upju baseinos ir uzkrājušies lieli ūdens krājumi (rudens ir bijis nokrišņiem bagāts, augsnes ir pārmitras un gruntsūdens līmeņi augsti);
- ziema ir ilgstoša ar bagātīgiem nokrišņiem sniega veidā;
- sniega kušana pavasarī sākas vēlu, toties norit ļoti strauji;
- sniega kušanas laikā izkrīt ievērojams nokrišņi daudzums lietus veidā.

Svarīgākie lielumi, kas raksturo pavasara palus, ir maksimālie caurplūdumi (m^3/s), palu noteces apjoms (milj. m^3), maksimālie ūdens līmeņi (m vjl) un augstu ūdens līmeņu stāvēšanas ilgums. Latvijā pali parasti ir vērojami martā – aprīlī. Ziemās ar atkušņiem tiek novēroti vairāki plūdu viļņi, kas parasti nav tik lieli, kā pali, kas iestājas vēlos pavasaros.

Ziemas plūdu un pavasara palu norise ir saistīta ar ledus parādībām, kas veicina augstu ūdens līmeņu strauju iestāšanos. Upju aizsalšana Latvijā notiek divējādi: ja straume lēna (ātrums mazāks par 0.4 - 0.5 m/s), tad tā notiek līdzīgi kā ūdenstilpēs (ezeros, dīķos un ūdenskrātuvēs), veidojoties vienlaidus virsas ledum; turpretī strauji tekošos ūdeņos (krācēs) aizsalšana notiek, veidojoties iekšledum un vižņiem. Kopējā ledus masa, kas izveidojas iekšledus un vižņu veidā uz vienu upes virsmas laukuma vienību, var pat vairāk kā 3 reizes pārsniegt virsmas ledus veidā izveidojušos ledus masu. Vižņiem blīvējoties zem virsmas ledus, kas izveidojies lēnākajos upes posmos, rodas vižņu sablīvējumi. Tie saistīti ar ūdens līmeņa krasu paaugstināšanos un zemāko platību applūšanu ziemas sākumā. Dažkārt vižņu sablīvējumi saglabājas vairākas nedēļas, kādēļ ūdens līmenis ziemā pazeminās lēnām.

Bīstamus applūdumus rada vižņu - ledus sastrēgumi pavasaros. Sastrēgumi novērojami visās Latvijas lielākajās upēs: Daugavā no valsts robežas līdz Pļaviņām, Gaujā, Lielupē, Ventā, kā arī dažu citu upju atsevišķos posmos. Ledus sastrēgumu radīti ievērojami applūdumi var izveidoties pat vidējos pavasara palos. Taču tā kā ledus visbiežāk iziet pie caurplūdumiem, kas tikai neredz pārsniedz vidējos maksimālos caurplūdumus, paši austākie ūdens līmeņi Latvijas upēs parasti tiek novēroti dažas dienas pēc ledus izešanas. Tā tas ir bijis visās iepriekš minētajās Latvijas upēs visos lielo pavasara palu gados (1931., 1951., 1956. un 1958.g.).

1. attēls *Valsts nozīmes paaugstināta riska applūstošās teritorijas Latvijā*
(pēc MK noteikumu projekta „Nacionālās nozīmes paaugstināta riska teritorijas”)

VASARAS (LIETUS) PLŪDI ir ūdens režīma fāze, kas raksturojas ar strauju caurplūdumu un ūdens līmeņu celšanos. Lietus plūdi Latvijas upēs iespējami dažādos gada laikos, tomēr biežāk tie vērojami vasaras otrajā pusē un rudenos. Taču dažkārt tie vērojami drīz pēc pavasara paliem. Galvenie faktori, kas nosaka lielu lietus plūdu veidošanos ir šādi:

- upes baseinā ir uzkrājušies ievērojami ūdens krājumi (piemēram, saglabājušies pēc pavasara paliem vai uzkrājušies iepriekšējo lietavu laikā);
- visā upes baseinā vērojams spēcīgs un ilgstošs lietus.

Atšķirībā no pavasara paliem, kas lielāki vai mazāki, tomēr novērojami katru gadu, vasaras plūdi daudzos gados praktiski izpaliek. Taču atsevišķos gados vasaras plūdi ir bijuši visai ilgstoši. Visilgstošākie un intensīvākie vasaras plūdi ir bijuši 1928. gadā. To var apgalvot par visu gandrīz 100 gadu laika periodu, kamēr Latvijā tiek veikti pietiekoši pilnvērtīgi hidroloģiskie novērojumi. Sevišķi lieli vasaras plūdi visdrīzāk ir bijuši arī 1945. gada augustā Dubnas baseinā, par ko liecina ūdens līmeņu novērojumi vairākos Latgales ezeros. Diemžēl tieši caurplūdumu mērījumi par šo laika periodu kara seku dēļ trūkst. Latvijas lielākajā daļā ievērojami vasaras plūdi ir novēroti arī 1962. un 1978. gadā.

Lielākajās Latvijas upēs vasaras plūdu caurplūdumi un ūdens līmeņi ievērojami atpaliek no attiecīgajiem pavasara palu lielumiem. Tā piemēram, Daugavā pavasara palu maksimālie caurplūdumi gandrīz 3 reizes pārsniedz vasaras plūdu maksimālos caurplūdumus. Vidējās upēs šī atšķirība ir mazāka, bet mazās upēs vasaras plūdu momentānie maksimālie caurplūdumi var būt pat lielāki par pavasara palu maksimālajiem caurplūdumiem, it sevišķi tas attiecas uz Latvijas rietumu daļu, kur ziemas nav tik pastāvīgas.

Lai gan vasaras lietus plūdu maksimālie caurplūdumi visumā atpaliek no pavasara palu maksimālajiem caurplūdumiem, to izsauktie teritoriju applūdumi rada ievērojamus zaudējumus lauksaimniecībā. Lai tos samazinātu, pēc postošajiem 1928. gada plūdiem Latvijā pagājušā gadsimta 30. tajos gados iesākās plaši mazo un dažu vidējo (Aiviekste, Salaca) upju regulēšanas darbi. Šie darbi intensīvi turpinājās (ar nelielu pārtraukumu kara gados) apmēram līdz 1965. gadam. Pēc tam upju regulēšanas apjomi Latvijā ir pakāpeniski samazinājušies un kopš 1985. gada tie praktiski vairs nav veikti (ja neskaita dažu agrāk regulētu upju pārtīršanu).

Pēdējās desmitgadēs Latvijā vērojami pretēji procesi, kas ievērojami palielina platību applūšanas draudus vasaras plūdu laikā. Pirmkārt, upju gultnes aizaug ar hidrofītiem un krasti ar kokaugiem, kas rada ūdens līmeņu paaugstināšanos pat pie tādiem pašiem plūdu caurplūdumiem upēs. Otrkārt, normālu ūdens teci daudzās mazajās upēs traucē daudzie bebru radītie aizsprostojumi. Šie procesi Latvijā sistemātiski nav pētīti, taču caurplūdumu likņu $Q=f(H)$ izmaiņas vairākos hidroloģiskajos posteņos par to nepārprotami liecina.

VĒTRAS UZPLŪDI BALTIJAS JŪRĀ UN RĪGAS JŪRAS LĪCĪ parasti novērojami rudenos un ziemas sākumā. Vētras uzplūdus nosaka šādi faktori:

- pieturoties pazeminātam atmosfēras spiedienam uz Baltijas jūras, pa Dāņu jūras šaurumiem no Ziemeļu jūras ieplūst ūdens un tādēļ Baltijas jūrā un Rīgas

jūras līcī paaugstinās ūdens līmenis (intensīvas cikloniskās darbības laikā ūdens līmenis jūrā ilgstoši pieturas apmēram +0.4 m vjl augstumā);

- kārtējam dziļam ciklonam šķērsojot Baltijas jūru, ciklona centrā notiek ūdens līmeņa papildus paaugstināšanās;
- ciklona aizmugurē iestājas spēcīgi rietumu, ziemeļrietumu un ziemeļu vēji, kas atkarībā no ciklona pārvietošanās trases ievērojami paaugstina ūdens līmeni vispirms Baltijas jūrā un pēc tam Rīgas jūras līča dienvidu daļā.

Vētras uzplūdi Latvijā plūdu draudus rada plašos piejūras līdzenumos, kur izvietojušies lagūnas tipa ezeri (Papes, Liepājas, Babītes), kā arī lielāko upju grīvu tuvumā: Daugavas salās Rīgā, zemie upes krasti Rīgā un gar Ķīšezeru, Gaujas lejestecē, ieskaitot Dzirnezera apkārtni un gar Ventu Ventspilī.

Vētras uzplūdu līmeņi var sasniegt apmēram +1.7 – 1.8 m vjl atzīmes gar Baltijas jūras krastu un +2.1 – 2.3 m v.j.l. atzīmes Rīgas jūras līča dienvidu galā un Daugavā Rīgas pilsētas teritorijā.

Augstākie vētras uzplūdu līmeņi ir novēroti 1969.gada 2.novembrī Daugavas grīvā un Rīgas pilsētas teritorijā. Gar Baltijas jūras krastu sevišķi augsti ūdens līmeņi ir novēroti arī 1967.gada oktobrī. Gandrīz tikpat augsti vētras uzplūdu līmeņi ir bijuši arī pēdējos gados: 2002.gada novembrī un 2005.gada janvārī.

ANTROPOGĒNĀ DARBĪBA (HIDROTEHNISKĀS BŪVES).

Antropogēnas darbības radītās appludinātās vai appludinājuma ietekmētās teritorijas saistītas ar cilvēka darbības izraisītām virszemes ūdensobjektu līmeņa dabiskā režīma izmaiņām. Pie cilvēka darbībām, kas izraisa ūdensobjektu līmeņa dabiskā režīma izmaiņas pieskaitāmas ūdenskrātuves, polderu sistēmas, un citas ūdens līmeni regulējošas būves.

Bīstamākā ir Daugavas HES kaskāde. Arī Daugavas posmā no Neretas ietekas līdz Pļaviņām (t.sk. pie Jēkabpils) ir vērojama Pļaviņu HES uzstādījuma ietekme. Lai gan vairumā gadu Pļaviņu HES ietekme uz maksimālajiem ūdens līmeņiem pie Jēkabpils nav konstatējama, tomēr vidēji pa trijiem gadiem vienu reizi tā parādās. To var pamanīt, analizējot maksimālo caurplūdumu un maksimālo ūdens līmeņu sakarību gadu rindām pirms un pēc 1965.gada, kad tika uzstādīnāts ūdens līmenis HES ūdenskrātuvē. Izrādās, ka pēc 1965.gada vidēji katru trešo gadu pie tāda paša maksimālā caurplūduma upē ūdens līmenis pie Jēkabpils paceļas par 1 – 2 m augstāk kā pirms HES izbūvēšanas. Turklāt 1981. un 1998.gadā šis ūdens līmeņa papildu paaugstinājums sasniedza apmēram 3 m. Šāds līmeņa papildu paaugstinājums skaidrojams ar vižņu - ledus sastrēgumu "pārlēkšanu" pāri Pirkažu krācēm. Jautājums par Pļaviņu HES ietekmes novēršanu uz maksimālajiem ūdens līmeņiem Daugavā augšpus HES diemžēl nav līdz galam atrisināts. Maksimālo palu ūdens līmeņu paaugstināšanās upēs, t.sk. apskatāmajā Daugavas posmā, notiek arī tādēļ, ka upes krastos ir ierīkotas pretplūdu aizsargbūves (dambji, polderi). Bieži vien šo papildus ūdens līmeņa paaugstināšanos iedambētās upēs neņem vērā projektējot un rekonstrējot aizsargbūves.

Daugavas hidroelektrostaciju ietekme uz plūdu režīmu bez iepriekš minētā izpaužas vēl citos veidos. Daugavas HES kaskāde normālas ekspluatācijas apstākļos atstāj šādu ietekmi:

- (1) Ieļpus Rīgas HES ledus sastrēgumu radītie plūdu draudi ir būtiski samazinājušies (tādu ledus sastrēgumu kā 1917. vai 1924.gadā iespējamība Rīgas teritorijā vairs nepastāv);
- (2) Rīgas HES ūdenskrātuves abos krastos ierīkotie aizsargdambji (polderi ar sūkņu stacijām) aizsargā apdraudētās teritorijas no applūšanas;
- (3) Daugavas HES kaskāde rada papildu plūdu draudus būvju avārijas gadījumā.

Kā jūras uzplūdu draudus veicinošu faktoru jāatzīmē ostu hidrobūves (moli, pieejas kanāli, grunts izgāztuves) Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē, kas būtiski ietekmē sanešu plūsmas dabisko pārvietošanos, samazina sanešu plūsmas pārvietošanos un tādējādi daudzviet veicina krastu izskalošanos vētru laikā un palielina plūdu draudus.

3.5. Bioloģiskā daudzveidība un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas plūdu skartajās platībās.

Latvija 1995. gadā ir ratificējusi Konvenciju "Par bioloģisko daudzveidību", kas pieņemta Riodežaneiro (1992). Konvencijas mērķis ir aizsargāt un saglabāt bioloģisko daudzveidību pasaulē. Konvencija "Par bioloģisko daudzveidību", ietver šādu definīciju: "Bioloģiskā daudzveidība nozīmē dzīvo organismu formu dažādību visās vidēs, tai skaitā sauszemes, jūras un citās ūdens ekosistēmās un ekoloģiskajos kompleksos, kuru sastāvdaļas ir; tā ietver daudzveidību sugas ietvaros, starp sugām un starp ekosistēmām."

Bioloģiskā daudzveidība nav visu ekosistēmu, sugu un ģenētiskā materiāla summa. Tā ir to dažādība. Vēl lieto jēdzienu "bioloģiskie resursi", kas nozīmē ekosistēmas sastāvdaļas jeb atsevišķus objektus (īpaša putnu suga, ozolu mežs). Atšķirībā no tā, bioloģiskā daudzveidība ir kādas dzīvības formas īpašība (putnu sugu dažādība, meža tipu daudzveidība).

Bioloģisko daudzveidību saprot trijos līmeņos:

1. Sugu daudzveidība (dažādas sugas);
2. Ģenētiskā daudzveidība (ģēnu dažādība, ko satur augi, dzīvnieki, sēnes, mikroorganismi, un tā parādās vienas sugas robežās);
3. Ekosistēmu daudzveidība (dažādas ekosistēmas).

Biotopi - sauszemes vai ūdens teritorijas, ko raksturo noteiktas ģeogrāfiskas, abiotiskas un biotiskas pazīmes.

Biocenoze- visu dzīvo organismu (augu, ķērpju, sēņu, mikroorganismu un dzīvnieku) kopa ekosistēmā vai biotopā.

Abiotiskie faktori – nedzīvie vides faktori (gaiss, mitrums, temperatūra, augsnes mehāniskais un ķīmiskais sastāvs, augstums virs jūras līmeņa u.c.).

Biotiskie faktori - dzīvie vides faktori (augi, dzīvnieki, mikroorganismi u.c.).

Antropogēnie faktori – cilvēka darbības izraisītie faktori (fizikālie, ķīmiskie, mehāniskie u.c.)

Fitocenoze – augu kopa noteiktā teritorijā (biotopā, ekosistēmā).

Sugas – augu, sēņu, ķērpju un dzīvnieku sugas (arī pasugas) to zinātniskajā izpratnē, proti, suga ir organismu kopa ar vienādu gēnu sastāvu, izplatības apgabalu un spēju brīvi krustoties.

Plūdi Latvijā var ietekmēt vai apdraudēt vides stāvokli un bioloģisko daudzveidību Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krastā, lauksaimniecības zemēs, meža zemēs, purvos. Plūdu ietekmē var veidoties īpaši biotopi ar lielu bioloģisko daudzveidību (piemēram, palieņu pļavas). Tajā pat laikā atsevišķos gadījumos plūdi var radīt būtiskus draudus atsevišķu biotopu pastāvēšanai (piemēram, jūras krasta priekškāpas).

Jūras krasta kopgarums Latvijā ir ap 496 km. Pašreizējais jūras krasts ir samērā jauns veidojums (divi līdz daži tūkstoši gadu), kas radies, atkāpjoties Litorīnas jūrai. Protams, ka vairāk vai mazāk piekrastes biotopi ir attīstījušies cilvēka darbības ietekmē (zvejniecība, mežsaimniecība, lopkopība un zemkopība, militārā darbība u.c.). Jūras krastā biotopi pārsvarā ir šaurās joslās, cieši saistīti cits ar citu, veidojot vienotus biotopu kompleksus. Raksturīgākie kompleksi ir: pludmale-priekškāpas-pelēkās kāpas; kā arī pludmale-noskalošanas krasti-sausas pļavas vai mežs. Retāk sastopami krasti ar piekrastes mitrājiem un jūrmalas pļavām.

Jūras krasta biotopi ir ļoti dinamiski un jutīgi. Pēdējo desmit gadu laikā, attīstoties ostām, tūrismam, pilsētu un ciemu apbūvei, kā arī citiem antropogēnās darbības veidiem, strauji sarūk piekrastes dabisko biotopu platības. Taču, neraugoties uz to, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastei Latvijā raksturīga liela sugu un dabisko biotopu daudzveidība.

Lauksaimniecības zemēm ir būtiska loma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā Latvijā. To nosaka gan dabas apstākļi - paugurains reljefs, daudzveidīgi mitrāji, ezeri un upes, gan arī zemā lauksaimniecības intensitāte ievērojamās platībās pēdējos 50 gados. Atbilstoši Bioloģiskās daudzveidības nacionālajai programmai, galvenā bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas prioritāte lauksaimniecības zemēs ir dabisko pļavu aizsardzībai. Pļavas ir biotopi, kuros dominē daudzgadīgi lakstaugi. Tās aizņem aptuveni vienu procentu no valsts kopplatības. Pļavu biotopiem raksturīga liela sugu daudzveidība. Vienā pļavas biotopā var būt pat 50 un vairāk augu sugu. Tāpēc likumsakarīgi, ka pļavās ir apmēram 30 % no Latvijas Sarkanās grāmatas augu sugām. Pļavas ir dzīvesvietas daudzām putnu, kukaiņu un citu faunas grupu sugām. Vērtīgākās ir neielabotās un nemēsotās pļavas. Pļavas pārsvarā ir attīstījušās cilvēka darbības ietekmē, pļaujot zāli un ganot lopus. Šodien pļavas apdraud to apsaimniekošanas pārtraukšana (pļavas aizaug ar krūmiem), bet citur gluži pretēji – teritorijas intensīva apsaimniekošana (aramzemju ierīkošana, apbūvēšana, ceļu ierīkošana u.c.). Pļavas ir viens no apdraudētākajiem biotopiem. Palieņu pļavas ir īpašs pļavu biotops, kura veidošanos nosaka, tas, ka tās pakļautas regulārai applūšanai, galvenokārt, pavasara palu laikā. Palieņu pļavas ir ļoti vērtīgs biotops un tām ir būtiska loma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā.

Mežs ir raksturīgs Latvijas ainavas elements, 44% no Latvijas teritorijas aizņem mežs. Vides veidotāji un organiskās vielas uzkrājēji mežā ir kokaugi. Mežs Latvijā ir ekoloģiski stabila ekosistēma, kas nodrošina līdzsvarotu vides saglabāšanos. Latvijā

meži ir daudzveidīgi, to izplatība un raksturs dažādās valsts daļās diezgan stipri atšķiras. Šīs atšķirības nosaka gan klimatiskie, gan arī augsnes apstākļi, kā arī laika gaitā mežu veido cilvēka saimnieciskā darbība. Kā atsevišķi meža biotopi ir izdalīti pārmitrie meži, tai skaitā tie, kur iespējami regulāri plūdi, īpašs meža biotops ir noteikts tipiskais un palieņu melnalksnājs.

Purvi ir nozīmīga Latvijas ainavas sastāvdaļa un sastopami visā Latvijas teritorijā. Atklāto purvu kopplatība Latvijā ir apmēram 5 %, bet tiem ir liela nozīme dabas daudzveidības saglabāšanā. Purvi ir pārmitras teritorijas, kurām raksturīga kūdra un augi, kas spēj augt šādos augšanas apstākļos. Purvi ir vieni no visvecākajiem biotopiem, vairumam purvu ir vairāki tūkstoši gadu. Ņemot vērā purvu lēno attīstību, saprotams, ka purvu biotopu atjaunošana ir ļoti sarežģīts un dārgs process. Purvi ir jutīgas ekosistēmas pret hidroloģiskā režīma izmaiņām. Tajos ir bagāta augu un dzīvnieku valsts, sastop daudzas retas augu un dzīvnieku sugas, kā arī Eiropas nozīmes biotopus. Nereti purvi atrodas regulāri applūstošās teritorijās.

Lai nodrošinātu iepriekš minēto dabas vērtību aizsardzību un saglabāšanu ir izveidotas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas ir ģeogrāfiski noteiktas platības, kas atrodas īpašā valsts aizsardzībā, lai aizsargātu un saglabātu dabas daudzveidību - retas un tipiskas dabas ekosistēmas, aizsargājamo sugu dzīves vidi, savdabīgas, skaistas un Latvijai raksturīgas ainavas, ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos veidojumus, dendroloģiskos stādījumus un dižkokus, kā arī sabiedrības atpūtai, izglītošanai un audzināšanai nozīmīgas teritorijas.

Pavisam Latvijā ir apstiprinātas 633 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas, katra no tām atbilst kādai no septiņām aizsargājamo teritoriju kategorijām, kas savstarpēji atšķiras ar teritorijas izveidošanas mērķiem, teritorijas platību un dažādu aizsardzības pakāpi (atšķirīgiem saimnieciskās darbības aprobežojumiem teritorijā). Latvijā ir:

- **4 dabas rezervāti** (Teiču, Krustakalnu, Grīņu un Moricsalas). Dabas rezervāti ir cilvēka darbības neskartas vai maz pārveidotas teritorijas, kurās tiek nodrošināta dabisko procesu netraucēta attīstība. To izveidošanas mērķis ir aizsargāt un izpētīt retas vai tipiskas ekosistēmas un to sastāvdaļas. Dabas rezervātos ir zonas, kurās visi dabas resursi pilnībā tiek izslēgti no saimnieciskās un cita veida darbības. Dabas rezervātu teritorijā var būt zonas, kurās atļauta ierobežota saimnieciskā, rekreācijas, izglītojošā vai citāda darbība, kas neapdraud dabas etalonu saglabāšanos un nav pretrunā ar aizsardzības un izmantošanas noteikumiem un rezervāta izveidošanas mērķi.
- **4 nacionālie parki** (Slīteres, Ķemeru, Gaujas un Rāznas). Nacionālie parki ir plaši apvidi, kam raksturīgi nacionāli nozīmīgi izcili dabas veidojumi, cilvēka darbības neskartas un maz pārveidotas ainavas un kultūrainavas, biotopu daudzveidība, kultūras un vēstures pieminekļu bagātība un kultūrvides īpatnības. Nacionālo parku galvenais uzdevums ir dabas aizsardzība, kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana, zinātniskās izpētes, izglītošanas un atpūtas organizēšana, kuru ierobežo dabas un kultūrvides aizsardzības mērķi. Nacionālo parku teritoriju atbilstoši aizsardzības un izmantošanas mērķiem iedala funkcionālās zonās. Nacionālajos parkos ir zonas, kurās visi dabas resursi pilnībā tiek izslēgti no saimnieciskās un citādas darbības. Pārējā

nacionālo parku teritorijā atļauta tikai tāda saimnieciskā darbība, kas būtiski nemaina vēsturiski izveidojušās ainavas struktūru.

- **1 biosfēras rezervāts** (Ziemeļvidzemes), kurā atrodas starptautiski nozīmīgas ainavas un ekosistēmas. Biosfēras rezervāta izveidošanas mērķis ir nodrošināt dabas daudzveidības saglabāšanu un veicināt ilgtspējīgu teritorijas sociālo un ekonomisko attīstību. Biosfēras rezervātu teritoriju atbilstoši aizsardzības un izmantošanas mērķiem iedala funkcionālajās zonās atkarībā no tajā atļautās saimnieciskās, rekreācijas, izglītojošās vai cita veida darbības, kas nav pretrunā ar šīs teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumiem un biosfēras rezervāta izveidošanas mērķi.
- **278 dabas liegumi** (piemēram, dabas liegums „Lielā Baltezera salas”, dabas liegums „Jaunciems”, dabas liegums „Vecdaugava”, dabas liegums „Krēmeri”, dabas liegums „Babītes ezers”, dabas liegums „Kalnciema pļavas”, dabas liegums „Lielupes palienes pļavas”, dabas liegums „Svētes paliene”), ir cilvēka darbības maz pārveidotas vai dažādā pakāpē pārveidotas dabas teritorijas, kas ietver īpaši aizsargājamo savvaļas augu un dzīvnieku sugu dzīvotnes un īpaši aizsargājamus biotopus.
- **43 dabas parki** (piemēram – Gaiziņkalns, Piejūra, Abavas senleja, Ogres ieleja, Daugavas loki, Talsu pauguraine). Dabas parki ir teritorijas, kas pārstāv noteikta apvidus dabas un kultūrvēsturiskās vērtības un kas ir piemērotas sabiedrības atpūtai, izglītošanai un audzināšanai. Atpūtas organizēšana un saimnieciskā darbība dabas parkos veicama, nodrošinot tajos esošo dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu.
- **Aizsargājamās jūras teritorijas** ir vietas Latvijas Republikas teritoriālajā jūrā, ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā vai kontinentālajā šelfā, kuras izveidotas īpaši aizsargājamo biotopu un īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu, kā arī migrējošo putnu nozīmīgu barošanās un ziemošanas vietu aizsardzībai. Latvijā nav noteiktas aizsargājamās jūras teritorijas, bet atsevišķas īpaši aizsargājamās teritorijas (dabas parks „Pape” un dabas parks „Engures ezers) ietver arī jūras teritoriju.
- **9 aizsargājamo ainavu apvidi** (piem. Veclaicene, Vestiena, Ziemeļgauja, Augšdaugava, Augšzeme, Vecpiebalga), ir teritorijas, kas izceļas ar savdabīgu vai daudzveidīgu ainavu un īpašu skaistumu. To mērķis ir aizsargāt un saglabāt Latvijai raksturīgo kultūrvidi un ainavu tās daudzveidībā, kā arī nodrošināt sabiedrības atpūtai un tūrismam piemērotas vides saglabāšanu un dabu saudzējošu saimniekošanas metožu pielietošanu..
- **Dabas pieminekļi** ir atsevišķi, savrupi dabas veidojumi: aizsargājamie koki, dendroloģiskie stādījumi, alejas, ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi un citi dabas retumi, kam ir zinātniska, kultūrvēsturiska, estētiska vai ekoloģiska vērtība. Lai nodrošinātu aizsargājamo koku un akmeņu saglabāšanu un to apskates iespēju, aizsargāta tiek arī teritorija 10 metru rādiusā ap tiem. Latvijā noteikti šādi dabas pieminekļu veidi:
 - aizsargājamie koki;
 - dendroloģiskie stādījumi;
 - alejas;

- ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie veidojumi.

Visas Eiropas Savienības valstis ir apņēmušās izveidot kopīgu aizsargājamo teritoriju tīklu ar nosaukumu Natura 2000. Kopš 2004. gada arī Latvija ir izveidojusi savu daļu no šī tīkla. Tas tika veidots no jau esošajām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, pievienojot klāt vēl 122 jaunas. Teritoriju izveidošanas pamatnosacījums ir visā Eiropā retu un apdraudētu augu un dzīvnieku sugu un to dzīves vietu (biotopu) aizsardzība. Šādu sugu un biotopu saraksti ir iekļauti divās ES direktīvās, un to aizsardzība ir obligāta visām ES valstīm. No direktīvu sarakstos iekļautajām sugām un biotopiem Latvijā atrodamas un tiek aizsargātas 20 augu, 20 bezmugurkaulnieku, 5 zīdītāju, 3 rāpuļu, 11 zivju, 70 putnu sugas un 60 biotopu veidi.

Natura 2000 tīklā Latvijā ir iekļautas 336 teritorijas – 4 dabas rezervāti, 4 nacionālie parki, 250 dabas liegumi, 38 dabas parki, 9 aizsargājamo ainavu apvidi, 9 dabas pieminekļi un 23 mikroliegumi. Tās kopā aizņem 11,9 % no Latvijas platības. Šīm teritorijām ir noteikti savstarpēji atšķirīgi aizsardzības un apsaimniekošanas režīmi – no minimāliem ierobežojumiem aizsargājamo ainavu apvidos līdz pat pilnīgam saimnieciskās darbības aizliegumam dabas rezervātos. Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju tīklā Natura 2000 ietvertās teritorijas ir uzskaitītas likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" 1. pielikumā.

Nereti iepriekš minētās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas pilnībā vai daļēji atrodas plūdu draudiem pakļautās teritorijās. Daudzās no īpaši aizsargājamām dabas teritorijām tieši regulāri plūdi ir viens no priekšnosacījumiem tajās esošo dabas vērtību eksistencei. Savukārt vairākos gadījumos plūdu un erozijas rezultātā var tikt nodarīts būtisks kaitējums aizsargājamām dabas vērtībām. Piešķirot īpaši aizsargājamās dabas teritorijas statusu, ne vienmēr ir analizēt plūdu iespējamība šajā teritorijā un izvērtēta plūdu ietekme uz teritorijas ekoloģiskajām funkcijām.

Tieši vētras uzplūdiem un erozijas procesiem Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē ir pakļautas šādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: dabas parks „Pape”, dabas parks „Bernāti”, dabas liegums „Ziemeupe”, dabas liegums „Užava”, dabas liegums „Ovīši”, Slīteres nacionālais parks, dabas liegums „Ģipka”, dabas parks „Engures ezers”, dabas liegums „Plienčiema kāpa”, Ķemeru nacionālais parks, dabas parks „Piejūra”, dabas liegums „Vidzemes akmeņainā jūrmala”, „Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts”, dabas liegums „Randu pļavas”.

Vētras uzplūdiem upju grīvās un saistītos virszemes ūdensobjektos ir pakļautas šādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: dabas parks „Pape”, dabas liegums „Liepājas ezers”, dabas parks „Užavas lejtece”, Ķemeru nacionālā parka Kaņiera ezers, dabas liegums „Lielupes grīvas pļavas”, dabas liegums „Babītes ezers”, dabas liegums „Vecdaugava”, dabas liegums „Jaunciems”, dabas liegums „Daugavgrīva”, dabas liegums „Vakarbulīši”, dabas liegums „Vitupes ieleja”, dabas parks „Salacas ieleja”.

Palienu teritorijās daļēji vai pilnībā atrodas vismaz šādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: dabas parks Daugavas loki, dabas parks Dvietes paliene, Rāznes nacionālais parks, dabas parks „Daugavas ieleja”, dabas liegums „Lielā Baltezera salas”, dabas liegums „Jaunciems”, dabas liegums „Vecdaugava”, dabas liegums „Krēmeri”, dabas liegums „Babītes ezers”, aizsargājamo ainavu apvidus „Ādaži”, Ķemeru nacionālais parks, dabas liegums „Kalnciema pļavas”, dabas liegums

„Lielupes palienes pļavas”, dabas liegums „Svētes paliene”, dabas parks „Bauska”, dabas liegums „Skujaines un Svētaines ieleja”, dabas liegums „Zebrus un Svētes ezers”, dabas liegums „Ventas un Šķerveļa ieleja”, dabas liegums „Ventas ieleja”, dabas liegums „Užavas augštece”, dabas parks „Riežupes ieleja”, dabas parks „Abavas senleja”, dabas parks „Engures ezers”, dabas liegums „Kaļķupes ieleja”, dabas liegums „Raķupes ieleja”, dabas parks „Užavas lejtece”, dabas liegums „Durbes ezera pļavas”, dabas liegums „Liepājas ezers”, dabas parks „Pape”, dabas liegums „Ruņupes ieleja”, dabas liegums „Sventājas ieleja”, dabas liegums „Pededzes lejtece”, dabas liegums „Sitas un Pededzes paliene”, dabas liegums „Pārabaine”, Gaujas Nacionālais parks, dabas liegums „Mugurves pļavas”, dabas parks „Salacas ieleja”, dabas liegums „Vitrupes ieleja”, Rāznas nacionālais parks, dabas parks „Aiviekstes paliene”, dabas liegums „Vesetas palienes purvs”, dabas parks „Kuja”, dabas liegums „Lubānas ieplakas”, dabas liegums „Īdiņu purvs”, dabas liegums „Lubānas un Sūļagala purvs”, dabas liegums „Salas purvs”, dabas liegums „Jaunanna” un citas teritorijas.

Vides pārskata 1.pielikumā karte „Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas virszemes ūdensobjektos” ietver apkopojumu par to, kuros virszemes ūdensobjektos atrodas Natura 2000 teritorijas. Tā kā Latvijā nav precīzi definētas applūstošās teritorijas, šobrīd nav iespējams detalizēti uzrādīt, kuras īpaši aizsargājamās teritorijas un cik lielā mērā ir pakļautas applūšanas draudiem. Izstrādājot īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānus, tajos būtu vēlams arī norādīt applūstošās teritorijas un analizēt iespējas veikt pretplūdu pasākumus.

Antropogēnās darbības (hidrotehnisko būvju) radītie plūdu draudi skar vismaz šādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: dabas parku „Dolessala”, dabas parku „Daugavas ieleja”, dabas liegumu „Daugava pie Kaibalas”, dabas liegumu „Daugavgrīva” un „Vecdaugava”, dabas liegumu „Babītes ezers”, Lubānas ezeram piegulošajās teritorijās izvietotos dabas liegumu „Lubānas ieplakas”, dabas liegumu „Īdiņu purvs”, dabas liegumu „Lubānas un Sūļagala purvs”, dabas liegumu „Salas purvs”, kā arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijas polderu un tiem piegulošajās teritorijās un citas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Ņemot vērā, ka nav precizētas riska teritorijas, kuras var tikt appludinātas mazo HES un citu uzpludinājumu avāriju rezultātā, antropogēnās darbības radīto plūdu draudiem pakļauts ir lielāks īpaši aizsargājamo dabas teritoriju skaits.

3.6. Izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots

Plānošanas dokuments izstrādāts, pamatojoties uz Eiropas Padomes 2006.gada 23.novembrī pieņemto kopējo nostāju (EK) Nr.33/2006 par Direktīvas projektu par plūdu risku izvērtēšanu un pārvaldību, kā arī saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2000/EK, ar ko tiek izveidota sistēma Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā. Politikas plānošanas dokumenta „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” projektā, pamatojoties uz izstrādātiem kritērijiem ir izvērtēti plūdu riski Latvijas teritorijā, noteikts prioritāro vietu saraksts, kurās jāveic detalizēti izpētes vai pretplūdu aizsardzības pasākumi. Plānošanas dokumentā ietvertie risinājumi ir vērsti uz to, lai nodrošinātu plūdu pārvaldību teritorijās, kur tie var radīt draudus pilsētām un apdzīvotām vietām, notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, uzņēmumiem, kas veic A kategorijas piesārņojošu

darbību un var radīt paaugstinātas bīstamības ūdeņu piesārņojumu applūšanas gadījumā.

Nemot vērā globālo sasilšanu un ar to saistītos pasaules okeāna ūdens līmeņa paaugstināšanās draudus, neizstrādājot vai neieviešot Plānošanas dokumentā noteiktos pasākumus (it īpaši paredzētos izpētes un plūdu risku novērtēšanas darbus un plūdu risku samazināšanas pasākumus), nākotnē var prognozēt plūdu riska pieaugumu un apdraudēto teritoriju platību palielināšanos, kas var radīt ekonomiskus zaudējumus un draudus iedzīvotāju īpašumam, veselībai un dzīvībai.

Savukārt individuāla, stihiska pretplūdu pasākumu veikšana, bez iepriekšējas kompleksas un pietiekami detālas izpētes, var radīt papildu plūdu riskus, it īpaši pretplūdu pasākumu īstenošanas platībām piegulošajās teritorijās, kā arī radīt negatīvu ietekmi uz vidi un īpaši aizsargājamām dabas teritorijām.

Tādējādi var secināt, ka, ja Plānošanas dokuments netiks apstiprināts un īstenots, iespējama negatīva ietekme uz vidi, saistībā ar ekstremālu plūdu nodarīto kaitējumu infrastruktūras objektiem, tai skaitā notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, uzņēmumiem, kas veic A kategorijas piesārņojošu darbību un var radīt paaugstinātas bīstamības ūdeņu piesārņojumu applūšanas gadījumā, kā arī plūdu apdraudējuma pieaugums pilsētās un apdzīvotās vietās, kas atrodas plūdu draudiem pakļautās teritorijās. Negatīvu ietekmi uz vidi var atstāt individuālu pretplūdu projektu īstenošana, ja netiek veikta Plānošanas dokumentā paredzētie plašie izpētes darbi.

4. Vides politikas dokumenti un vides aizsardzības mērķi

Vides aizsardzības mērķus nosaka galvenokārt dažāda līmeņa politikas plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos. Latvijā saistoši ir dažādās Latvijā ratificētās starpvalstu konvencijās un līgumos noteiktie vides aizsardzības mērķi, Eiropas Savienības plānošanas dokumentos un Direktīvās noteiktie vides aizsardzības mērķi. Latvijas Republikā vides aizsardzības mērķus nosaka arī nacionāla un lokāla līmeņa politikas plānošanas dokumenti un vides aizsardzības normatīvie akti.

4.1. Starptautiskie vides politikas dokumenti un vides aizsardzības mērķi

Latvijai saistoši starptautiskie vides aizsardzības mērķi ietverti starptautiskās konvencijās, ko valsts ir ratificējusi, kā arī saistoši Eiropas Savienības līmeņa plānošanas un normatīvie dokumenti.

4.1.1 Starptautiskās konvencijas

Vides aizsardzības jomā pastāv valstu starptautiskie mērķi, kuri definēti noslēgtajās starpvalstu konvencijās un līgumos. Kaut gan šīs konvencijas tiešā veidā neattiecas uz plūdu riska izvērtējumu un pārvaldību, tomēr tās ir saistošas Latvijai, un plānošanas dokumentos paredzētie pasākumi nedrīkst būt pretrunā ar konvencijās noteiktajiem pamatprincipiem.

Nozīmīgākie starptautiskie ilgtspējīgas attīstības mērķi un principi tika noteikti Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Riodežaneiro konferencē „Par vidi un attīstību”, kas pieņemta 1992. gadā. Šīs konferences ietvaros tika akceptēts Rīcības

plāns 21. gadsimtam (Agenda 21), parakstītas ANO Vispārējās konvencijas “Par bioloģisko daudzveidību” un “Par klimata pārmaiņām”, un parakstīta Rio Deklarācija “Par vidi un attīstību”.

Konvencija **par bioloģisko daudzveidību** – Riodežaneiro konvencija (1992). Šīs konvencijas uzdevumi, kas veicami saskaņā ar tajā ietvertajiem atbilstošajiem nosacījumiem, ir bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, dzīvās dabas ilgtspējīga izmantošana un godīga līdztiesīga ģenētisko resursu patērēšanā iegūto labumu sadale, ietverot gan pienācīgu pieeju ģenētiskajiem resursiem, gan atbilstošu tehnoloģiju nodošanu, ņemot vērā visas tiesības uz šiem resursiem un tehnoloģijām, gan pienācīgu finansēšanu.

Johannesburgā, 2002. gadā notikušajā ANO galotņu sanāksmē tika pieņemts Ilgtspējīgas attīstības ieviešanas plāns (balstīts uz Riodežaneiro deklarāciju), kuru parakstīja arī Latvija. Šis plāns nosaka trīs galvenos mērķus, kas ir jāasniedz, lai nodrošinātu ceļu uz ilgtspējīgu attīstību. Tie ir nabadzības novēršana, ilgtspējīgu patēriņa un ražošanas modeļu maiņa, kā arī dabas resursu aizsardzība un pārvaldība.

Konvencija **par starptautiskas nozīmes mitrājiem, īpaši kā ūdensputnu dzīves vidi**. Ramsāres konvencija (1971). Šīs konvencijas izpratnē mitrāji ir platības ar purviem, dumburājiem vai ūdeņiem, kuri var būt dabiski veidojušies vai mākslīgi, kā arī var būt nemainīgi (pastāvīgi) vai īslaicīgi. Konvencijas izpratnē ūdensputni ir putni, kuri ekoloģiski ir atkarīgi no mitrājiem, tāpēc nepieciešama to aizsardzība.

Konvencija **par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību** – UNESCO konvencija (1972). Šajā konvencijā ar „dabas mantojumu” tiek saprasts:

- o dabas pieminekļi, kas radušies no fizikāliem vai bioloģiskiem veidojumiem vai šādu veidojumu grupām, kam ir īpašas nozīmes universāla vērtība no estētikas vai zinātnes viedokļa;
- o ģeoloģiski vai fiziogēogrāfiski veidojumi un stingri noteiktas zonas, kas ir kādas apdraudētas dzīvnieku vai augu sugas dzīves vieta, kam ir īpašas nozīmes universāla vērtība no zinātnes vai saglabāšanas viedokļa;
- o ievērojamas dabas vietas vai ierobežotas dabas teritorijas, kam ir īpašas nozīmes universāla vērtība no zinātnes, saglabāšanas vai dabas skaistuma viedokļa.

Konvencijas **par Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību**. Helsinku konvencijas (1974, 1992). Šīs konvencijas attiecas uz jūras vides un Baltijas jūras areālu aizsardzību, kas aptver ūdenstilpni un jūras dibenu, ietverot tajā dzīvojošos resursus un citas jūras dzīvības formas.

Konvencija **par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību**. Bernes konvencija (1979). Šīs Konvencijas mērķi ir aizsargāt savvaļas floru un faunu un to dabiskās dzīvotnes, īpaši tās sugas un dzīvotnes, kuru aizsardzībai nepieciešama vairāku valstu sadarbība, un arī veicināt šādu sadarbību. Īpašs uzsvars likts uz apdraudētajām un izzūdošajām sugām, tai skaitā apdraudētajām un izzūdošajām migrējošajām sugām.

Konvencija **par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību** – Bonnas konvencija (1979). Konvencijas pielikumos atrodamas apdraudētās migrējošās sugas, kā arī migrējošās sugas, kurām ir nelabvēlīgs aizsardzības statuss un kuru aizsardzībai un apsaimniekošanai nepieciešamas starptautiskās vienošanās, kā arī tās sugas, kuru

aizsardzības statusu varētu ievērojami uzlabot starptautiskā sadarbība, ko varētu sasniegt ar starptautisku vienošanos.

4.1.2 Latvijai saistošie Eiropas Savienības līmeņa plānošanas un normatīvie dokumenti

Eiropas Savienības līmenī tika apzināti sekojoši dokumenti un normatīvie akti, kā arī tajos noteiktās prasības, kas saistītas ar applūstošajām teritorijām, plūdu risku un plūdu pārvaldību:

Direktīvas

Eiropas Padomes direktīva 91/676/EEC attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskās izcelsmes nitrāti (Nitrātu direktīva)

Direktīvā noteikti ierobežojumi, kas nosaka, ka kūtsmēslu, dūņu un šķidrmēslu izkliešana uz zemes virsmas nebūtu pieļaujama laikā, kad zeme ir sasalusi, applūdusi, apsnigusi vai pilnībā piesātināta ar ūdeni.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 23. oktobra Direktīva 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā

Galvenie direktīvas virzieni, kas saistīti ar plūdu risku:

- izveidot sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā;
- paredzēts katram upes baseinam izstrādāt integrētu apsaimniekošanas plānu, lai sasniegtu labu ekoloģisko stāvokli un ūdens ķīmisko sastāvu.

Šie mērķi netieši veicina plūdu ietekmes mazināšanu uz aplūstošajām teritorijām. Tomēr plūdu riska samazināšana nav viens no minētās direktīvas galvenajiem mērķiem. Šis risks, kas klimata pārmaiņu dēļ nākotnē kļūs arvien biežāks, šeit nav ņemts vērā.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par plūdu riska novērtējumu un pārvaldību (projekts)

Šīs direktīvas mērķis ir izveidot sistēmu plūdu riska izvērtēšanai un pārvaldībai nolūkā mazināt ar plūdiem saistīto negatīvo ietekmi uz cilvēku veselību, vidi un saimniecisko darbību Kopienā. Turklāt tā palīdzēs sasniegt spēkā esošajos Kopienas tiesību aktos noteiktos mērķus vides jomā. Šajā direktīvā ir iekļauti ES plūdu riska pārvaldības pamatprincipi.

Direktīva paredz:

- dalībvalstis katram upes baseina apgabalam vai to teritorijā esošai starptautiska upes baseina apgabala daļai veic plūdu riska iepriekšēju novērtējumu;
- dalībvalstis upju baseinu apgabalu mērogā apstiprina un īsteno plūdu riska pārvaldības plānus upju baseiniem, apakšbaseiniem un piekrastes joslām.

2006.gada 23.novembrī pieņemta kopējā nostāja (EK) NR.33/2006, sagatavojot Direktīvas projektu par plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību ((2006/C 311 E/02).

2007.gada 25.aprīlī Eiropas Parlaments ir apstiprinājis piedāvāto direktīvu par plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību, tā stāsies spēkā pēc apstiprināšanas Eiropas Padomē.

Lēmumi

Eiropas Padomes 1999. gada 9. decembra lēmums 1999/847/EK, kas nosaka Kopienas rīcības programmu civilās aizsardzības jomā

Paredzot atsevišķas Kopienas veiktās darbības, ieviešot programmu, dod ieguldījumu personu, vides un īpašuma aizsardzībā dabas un tehnoloģiju izraisītu katastrofu gadījumā un veicina labāku cilvēku darbības un dabas savstarpējas saistības izpratni, kas nākotnē var ļaut novērst daudzas katastrofas, ieskaitot plūdus.

Šajā sakarā ir jāpiemin arī Eiropas Padomes 2004. gada 20. decembra lēmums 2005/12/EK ar ko groza Lēmumu 1999/847/EK, pagarinot Kopienas rīcības programmas civilās aizsardzības jomā darbības termiņu.

Eiropas Padomes 2001. gada 23. oktobra lēmums 2001/792/EK (Euratom), ar ko izveido Kopienas mehānismu pastiprinātas sadarbības veicināšanai civilās aizsardzības palīdzības intervenču jomā

Galvenie virzieni:

- izveidot Kopienas mehānismu pastiprinātas sadarbības veicināšanai civilās palīdzības intervenču jomā;
- mobilizēt palīdzību un atbalstu no dalībvalstīm dabas katastrofu, arī plūdu, gadījumā.

Civilās aizsardzības sistēma var nodrošināt pietiekamu palīdzību apdraudētajiem iedzīvotājiem un uzlabot sagatavotību un elastīgumu, tomēr tā nerisina jautājumus par plūdu galvenajiem iemesliem un cēloņiem.

Programmas

Kopienas civilās aizsardzības stiprināšanas programma

Programmas mērķis ir risku novēršana cilvēcei, videi un nekustamiem īpašumiem dabas un tehniska rakstura nelaimes gadījumos. Sagatavotības pakāpes paaugstināšana civilajā aizsardzībā ES valstīs.

Eiropas plūdu riska pārvaldības rīcības programma (A European Action programme on Flood risk management)

Trīs galvenās komponentes:

1. Uzlabot informācijas apmaiņu un dalīties pieredzē, saskaņot labas prakses veicināšanu un attīstību, apzināt iespējamus plūdu riskus. Tas sevī ietver plūdu karšu un indikatīvo plūdu postījumu karšu sagatavošanu, kurās būtu attēloti apgabali ar dažādu plūdu riska līmeni, kā arī plūdu potenciālā pārrobežu ietekme. Ūdens struktūrdirektīvas ieviešanas stratēģijas kontekstā ar plūdu pārvaldību, tiek veicināta informācijas aprīte un apmaiņa starp zinātniekiem un praktiķiem, piemēram, izpētes projekti kā EFAS (European Flood Alert System) un FLOODsite.

2. Mērķtiecīgāka Eiropas Savienības finansēšanas instrumentu izmantošanas pieeja saistībā ar dažādajiem plūdu risku pārvaldīšanas aspektiem, piemēram, jaunā Kohēzijas politika un Eiropas Savienības Solidaritātes fonds;
3. Dažādu tiesisko un likumdošanas instrumentu priekšlikumu izstrāde plūdu riska pārvaldības kontekstā.

Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai „Plūdu riska pārvaldība: plūdu novēršana, mazināšana un pretplūdu aizsardzība”

Paziņojumā izklāstīta pieeja un analizēts plūdu risks Kopienas mērogā. Galvenais secinājums – saskaņota un koordinēta rīcība Kopienas mērogā dos ievērojamu pievienoto vērtību un uzlabos vispārējo pretplūdu aizsardzības līmeni, tai skaitā pārrobežu kontekstā, līdz ar to samazinot teritoriju applūšanas varbūtību.

SECINĀJUMI

Veicot ES normatīvo aktu analīzi un identificējot tajos noteiktās prasības applūstošajām teritorijām, var secināt, ka uz doto brīdi direktīva par plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību vēl nav pilnībā spēkā, taču ņemot vērā to, ka tā jau ir apstiprināta Eiropas Parlamentā, to var uzskatīt par pamatdokumentu visā Kopienas mērogā un saistošu katrai dalībvalstij. Izstrādājot Plānošanas dokumentu, ir ņemti vērā iepriekš minētie starptautiskie vides politikas plānošanas dokumenti un tajos noteiktie vides aizsardzības mērķi. Lielākā uzmanība Plānošanas dokumentā pievērsta tiem mērķiem, kas saistīti ar plūdu risku samazināšanu un plūdu pārvaldību. Ņemot vērā to, ka Plānošanas dokumentā paredzētie risinājumi ietver prasības veikt plašus izpētes darbus, var uzskatīt, ka vides aizsardzības mērķi, kas saistīti ar vides un dabas aizsardzību un būtiskākās iespējamās ietekmes uz vidi precizējamas izpētes darbu gaitā.

4.2. Ar Plānošanas dokumenta īstenošanu saistītie plānošanas un normatīvie dokumenti Latvijas Republikā

PLĀNOŠANAS DOKUMENTI

Viens no nozīmīgākajiem vides politikas plānošanas dokumentiem, uz kuru tiek balstīta lielākā daļa nacionālo politikas un attīstības plānu, stratēģiju un programmu, ir **Latvijas Ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes**. Šo pamatnostādņu mērķi ir:

- Latvijai jāveido labklājības sabiedrība, kura augstu vērtē un attīsta demokrātiju, līdztiesību, godīgumu un savu kultūras mantojumu;
- Latvijai jāveido stabila tautsaimniecība, kas nodrošina sabiedrības vajadzības, vienlaicīgi panākot, lai ekonomiskās izaugsmes tempi pārsniegtu vides piesārņojuma un resursu patēriņa tempus;
- Latvijai jānodrošina droša un veselību neapdraudoša vide pašreizējai un nākamajām paaudzēm;
- Latvijai jānodrošina pietiekami pasākumi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai;
- Latvijai sabiedrībā jāattīsta atbildīga attieksme pret dabas resursiem un nepārtraukti jāpaaugstina resursu izmantošanas efektivitāte;

- Latvijai no starptautiskas palīdzības saņēmējas valsts pakāpeniski jākļūst par valsti, kas spēj pati nodrošināt savas vajadzības un nepieciešamības gadījumā pat sniegt palīdzību citām valstīm;
- Latvijai jānodrošina vides jautājumu integrācija un jāattīsta plašs vides politikas līdzekļu pielietojums visās citās nozaru politikās;
- Latvijai jānodrošina, lai tirgus ekonomikas mehānismi kalpotu ilgtspējīgai attīstībai;
- Latvijai jānodrošina sabiedrības līdzdalība ilgtspējīgas attīstības procesos;
- Latvijai nepārtraukti jānovērtē tās progress noteikto ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā.

Kā viens no valsts politikas apakšmērķiem ūdeņu aizsardzības jomā ir noteikta nepieciešamība nodrošināt aizsardzību pret plūdiem, taču Latvijas Ilgtspējīgas attīstības pamatnostādņēs nav norādītas rīcības minētā mērķa sasniegšanai un šī mērķa sasniegšanas rādītāji.

Vides aizsardzībai valsts līmenī izstrādāts **Nacionālais vides politikas plāns 2004. – 2008. gadam**, kurā sniegts vides komponentu raksturojums, minētas būtiskākās problēmas un vides politikas mērķi. Plāns nosaka mērķus un paredz rīcības praktiski visās vides aizsardzības jomās, t.sk. gaisa, ūdeņu, augšņu un bioloģiskās daudzveidības aizsargāšanā.

Valsts civilās aizsardzības plāns: Plānā ir noteikts, ka plūdi ir viens no valsts apdraudējuma veidiem. Plūdu draudu gadījumā veic iedzīvotāju apziņošanu un evakuāciju no bīstamās zonas atbilstoši republikas pilsētās un rajonos izstrādātajiem civilās aizsardzības pasākumu plāniem. Plāns apraksta preventīvos, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas neatliekamos pasākumus plūdu gadījumā.

Nacionālais Stratēģiskais ietvardokuments 2007. – 2013. gadam

Ietvardokumentā ir norādītas sekojošas iespējamo avāriju risku novēršanas prioritātes:

- Pļaviņu HES rezerves pārgāznes izveide;
- Rīgas HES inženieraizsardzības būvju – sūkņu staciju rekonstrukcija un dispečeru centra izveide;
- pasākumi, lai novērstu pēc Pļaviņu HES izbūves un tās ūdenskrātuves izveides radušos plūdu draudus;
- pasākumi, lai ierobežotu jūras un upju krastu erozijas ietekmi uz iedzīvotāju un apkārtējās vides drošību.

NORMATĪVIE AKTI

Latvijā šobrīd nav spēkā esošu normatīvo aktu, kas tieši regulētu jautājumus, kas saistīti ar plūdu riska izvērtēšanu un pārvaldību, taču dažādas prasības applūstošajām un plūdu riska teritorijām nosaka sekojoši normatīvie akti un dokumenti:

Aizsargjoslu likums (1997. g., ar grozījumiem)

Aizsargjoslas ir noteiktas platības, kuru uzdevums ir aizsargāt dažāda veida (gan dabiskus, gan mākslīgus) objektus no nevēlamas ārējās iedarbības, nodrošināt to ekspluatāciju un drošību vai pasargāt vidi un cilvēku no kāda objekta kaitīgās ietekmes.

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas:

- virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas nosaka ūdenstilpēm, ūdenstecēm un mākslīgiem ūdensobjektiem, lai samazinātu piesārņojuma negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām, novērstu erozijas procesu attīstību, ierobežotu saimniecisko darbību applūdināmajās zonās (sauszemes teritorija, kura, palielinoties ūdens pieplūdumam ūdenstilpē vai ūdens caurplūdumam ūdenstecē, uz neilgu laikposmu tiek applūdināta), kā arī saglabātu apvidum raksturīgo ainavu;
 - Minimālie virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu platumi tiek noteikti:
 - lauku apvidos (neatkarīgi no zemes kategorijas un īpašuma):
 - Daugavai – ne mazāk kā 500 metrus plata josla katrā krastā,
 - Gaujai – no izteces līdz Lejasciemam ne mazāk kā 300 metrus plata josla katrā krastā,
 - Gaujai – no Lejasciema līdz ietekai jūrā ne mazāk kā 500 metrus plata josla katrā krastā,
 - Lielupei – ne mazāk kā 300 metrus plata josla katrā krastā,
 - Ventai – ne mazāk kā 300 metrus plata josla katrā krastā,
 - pārējām vairāk par 100 kilometriem garām ūdenstecēm – ne mazāk kā 300 metrus plata josla katrā krastā,
 - 25 – 100 kilometrus garām ūdenstecēm – ne mazāk kā 100 metrus plata josla katrā krastā,
 - 10 – 25 kilometrus garām ūdenstecēm – ne mazāk kā 50 metrus plata josla katrā krastā,
 - līdz 10 kilometriem garām ūdenstecēm – ne mazāk kā 10 metrus plata josla katrā krastā,
 - ūdenstilpēm, kuru platība ir lielāka par 1000 hektāriem, - ne mazāk kā 500 metrus plata josla,
 - 100 – 1000 hektārus lielām ūdenstilpēm – ne mazāk kā 300 metrus plata josla,
 - 25 – 100 hektārus lielām ūdenstilpēm – ne mazāk kā 100 metrus plata josla,
 - 10 – 25 hektārus lielām ūdenstilpēm – ne mazāk kā 50 metrus plata josla,
 - līdz 10 hektāriem lielām ūdenstilpēm – ne mazāk kā 10 metrus plata josla,
- ūdenstilpei vai ūdenstecei ar izteiktu periodiski applūstošu palieni – ne mazāk kā visas palienes platumā līdz ūdens līmenim neatkarīgi no iepriekšējos apakšpunktos noteiktā minimālā aizsargjoslas platuma.
- pilsētās un ciemos – teritoriju plānojumos, bet ne mazāk kā 10 metrus plata josla katrā krastā, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams esošās apbūves dēļ;

- mākslīgam ūdensobjektam (izņemot gadījumus, kad tas atrodas fiziskās personas īpašuma robežās vai kalpo ūdens novadīšanai no piegulošās teritorijas) — teritorijas plānojumā, bet ne mazāk kā 10 metrus plata josla katrā krastā;
- uz salām un pussalām – teritoriju plānojumos, bet ne mazāk kā 20 metrus plata josla.

Aizsargjoslas platumu nosaka, ņemot vērā gada vidējo ūdens līmeni, bet, ja ir skaidri izteikts stāvs pamatkrasts, - no tā augšējās krants.

Ja krastu veido vienlaidu dambis, aizsargjosla tiek noteikta līdz dambja ārējās nogāzes pakājei, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi.

Visi aizsargjoslas noteikumi attiecināmi arī uz teritoriju starp ūdens līmeni un vietu, no kuras mēra aizsargjoslas platumu.

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodikas projektu izstrādā Vides ministrija.

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās noteikts aizliegums celt ēkas un būves teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simt gados, izņemot īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidū un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu.

Ūdens apsaimniekošanas likums (2002. g., ar grozījumiem)

Šā likuma mērķis applūstošo teritoriju kontekstā ir izveidot tādu virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas sistēmu, kas:

- novērš ūdens un no ūdens tieši atkarīgo sauszemes ekosistēmu un mitrāju stāvokļa pasliktināšanos, aizsargā šīs ekosistēmas un uzlabo to stāvokli;
- nodrošina zemes aizsardzību pret applūšanu vai izkalšanu.

Mākslīgi ūdensobjekti un stipri pārveidoti ūdensobjekti

Upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plānā virszemes ūdensobjektu var noteikt par mākslīgu ūdensobjektu vai par stipri pārveidotu ūdensobjektu, ja labas ekoloģiskās kvalitātes sasniegšanai nepieciešamās objekta hidroloģisko, hidroķīmisko un morfoloģisko īpašību izmaiņas negatīvi ietekmētu noteces regulēšanu, aizsardzību pret plūdiem, kā arī meliorāciju.

Ūdens resursu lietotājam ir tiesības:

- 1) lietot ūdeni un izmantot ūdensobjektus personiskām vajadzībām un saimnieciskajai darbībai šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;
- 2) veikt būvniecību ūdensobjektos vai to tuvumā un ierīkot ūdens resursu lietošanai nepieciešamās būves, ja saņemtas normatīvajos aktos paredzētās atļaujas un ievēroti normatīvajos aktos noteiktie ierobežojumi;
- 3) pēc normatīvajos aktos paredzēto atļauju saņemšanas veikt darbības, kas ietekmē ūdensobjektus, ja šādas darbības tiek veiktas atbilstoši normatīvajos aktos un atļaujās noteiktajām prasībām;

- 4) saņemt informāciju par ūdensobjektiem noteiktajiem vides kvalitātes mērķiem, apsaimniekošanas plāna un pasākumu programmas izstrādi un piedalīties apsaimniekošanas plāna sabiedriskajā apspriešanā.

Ūdens resursu lietotāja pienākumi

Veikt visas ar ūdens resursu lietošanu saistītās darbības tā, lai nepasliktinātu pazemes un virszemes ūdeņu stāvokli, nenodarītu kaitējumu cilvēku veselībai vai videi, arī ūdens ekosistēmām un no tām tieši atkarīgajām sauszemes ekosistēmām, kā arī neradītu apstākļus, kas veicina plūdus vai zemes izkalšanu.

Pārtraukt ūdens resursu lietošanu, ja konstatēta pazemes ūdensobjekta un virszemes ūdensobjekta stāvokļa pasliktināšanās, nodarīts kaitējums cilvēku veselībai vai videi, it īpaši ūdens ekosistēmām un no tām tieši atkarīgajām sauszemes ekosistēmām.

Īslaicīgi izņēmumi vides kvalitātes mērķu sasniegšanai

Īslaicīga ūdensobjektu stāvokļa pasliktināšanās, kuru izraisa nepārvarama vara, tai skaitā spēcīgi plūdi, ilgstošs sausums vai avārija, ko nav bijis iespējams iepriekš paredzēt (ārkārtēji apstākļi), nav pretrunā ar šā likuma prasībām, ja:

- 1) veikti visi iespējamie pasākumi, lai novērstu turpmāku stāvokļa pasliktināšanos un nekavētu vides kvalitātes mērķu sasniegšanu citos ūdensobjektos, kurus minētie apstākļi neietekmē;
- 2) apsaimniekošanas plānā ir iekļauti nosacījumi un parametri, kuriem iestājoties reģionālā vides pārvalde var piemērot šā panta noteikumus;
- 3) pasākumu programmā ir iekļauti pasākumi, kas veicami ārkārtējos apstākļos, un tie nekavē atjaunot ūdens kvalitāti, kad stāvoklis normalizējies;
- 4) veikti visi iespējamie pasākumi, lai jo drīz atjaunotu tādu ūdensobjekta stāvokli, kāds bija pirms ārkārtēju apstākļu ietekmes;
- 5) kopsavilkumu par ārkārtēju apstākļu ietekmi un veiktajiem vai veicamajiem pasākumiem iekļauj apsaimniekošanas plāna jaunajā redakcijā.

Darbības, kurām nepieciešama atļauja ūdens resursu lietošanai

Reģionālās vides pārvaldes 60 dienu laikā no iesnieguma saņemšanas dienas izsniedz atļauju ūdens resursu lietošanai šādām darbībām, kuras ietekmē vai var ietekmēt ūdens kvalitāti, daudzumu vai ekosistēmas un kuras nav A vai B kategorijas piesārņojošās darbības:

- hidrotehnisko būvju darbībai;
- ūdens ievadīšanai, lai paaugstinātu pazemes ūdeņu līmeni, un ūdens novadīšanai, lai šo līmeni pazeminātu, un ar to saistītām darbībām;
- darbībām, kuru rezultātā rastos mākslīgs vai stipri pārveidots ūdensobjekts;
- citām darbībām, kas saistītas ar regulāru virszemes ūdeņu līmeņa vai režīma maiņu.

Ar likumu saistītie Ministru kabineta noteikumi

2003.g. 27.maija MK not. Nr.283 „Noteikumi par upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāniem un pasākumu programmām”

Noteikumi nosaka upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plānā sniedzamās informācijas saturu un veidu, kā arī papildu informāciju, kas iekļaujama plānā, to atjaunojot, kā arī minimālās prasības, nosacījumus un aizliegumus, kurus ietver pasākumu programmā.

Programmā iekļauj obligātos pasākumus, kas jāveic, lai novērstu un samazinātu nejaūšu ūdeņu piesārņošanas gadījumu (arī plūdu un avāriju) ietekmi un samazinātu avāriju un negadījumu radīto kaitējumu ūdens ekosistēmām.

Civilās aizsardzības likums (1992. g., ar grozījumiem)

Latvijas Republikas civilā aizsardzība ir inženiertehnisku, ekonomisku, sociālu un glābšanas pasākumu valsts sistēma, kas radīta, lai pildītu Latvijas valsts pienākumu sargāt civilos iedzīvotājus, tautsaimniecību un vidi no iespējamo ārkārtējo situāciju potenciālajām briesmām un to izraisītajām sekām, sniegtu palīdzību cietušajiem, mazinātu zaudējumus un nodrošinātu maksimāli iespējamo tautsaimniecības stabilitāti ārkārtējās situācijās, kā arī panāktu Latvijas valsts varas un pārvaldes institūciju, tautsaimniecības un iedzīvotāju gatavību darbam situācijās, ko izraisa:

- 1) dabas katastrofas (vētras, viesuļi, lietusgāzes, plūdi, krusa, stiprs sals, sniega vētras, apledojums, sniega un ledus sanesumi, liels karstums, sausums, ugunsgrēki u.c.);
- 2) tehnogēnas katastrofas, arī ar indīgu ķīmisku, bioloģiski aktīvu un radioaktīvu vielu noplūdi, elektromagnētisko un radioaktīvo izstarojumu (ražošanas avārijas, sprādzieni, ugunsgrēki rūpniecības, lauksaimniecības un militārajos objektos, naftas un gāzes maģistrālo vadu sistēmās; visu veidu transporta avārijas; ugunsgrēki un sprādzieni sadzīves sektorā; komunālo un enerģētikas tīklu avārijas; hidroelektrostaciju dambju bojājumi vai pārrāvumi; lidmašīnu, raķešu, kosmisko objektu nokrišana u.c.).

Nacionālās drošības likums (2001. g., ar grozījumiem)

Likums nosaka nacionālās drošības sistēmu un tās uzdevumus, nacionālās drošības sistēmas subjektu kompetenci, to darbības saskaņošanas, nodrošināšanas un kontroles principus un kārtību.

Likums galvenokārt saistīts ar valsts iekšējo un ārējo apdraudējumu un efektīvas vadības nodrošināšanu valsts apdraudējuma situāciju pārvarēšanai. Nacionālās drošības sistēmas darbība balstās uz civilo un militāro sadarbību.

Ārkārtējo situāciju izsludina dabas katastrofu vai avāriju, epidēmiju, epizootiju, epifitotiju, sabiedrisko nekārtību, terorisma un bruņota konflikta gadījumos, ja būtiski apdraudēta sabiedrības, vides vai saimnieciskās darbības drošība. Šis process paredzēts Valsts apdraudējuma pārvarēšanai.

Likums „Par pašvaldībām”(1994. g., ar grozījumiem)

Šis likums reglamentē Latvijas pašvaldību darbības vispārīgos noteikumus un ekonomisko pamatu, pašvaldību kompetenci, domes (padomes) un tās institūciju, kā arī domes (padomes) priekšsēdētāja tiesības un pienākumus, pašvaldību attiecības ar Ministru kabinetu un ministrijām, kā arī pašvaldību savstarpējo attiecību vispārīgos noteikumus.

Pašvaldībām likumā noteiktajā kārtībā ir pienākums izstrādāt pašvaldības teritorijas attīstības programmu un teritorijas plānojumu, nodrošināt teritorijas attīstības programmas realizāciju un teritorijas plānojuma administratīvo pārraudzību.

Pašvaldībām ir šādas autonomās funkcijas:

- gādāt par savas administratīvās teritorijas labiekārtošanu un sanitāro tīrību (ielu, ceļu un laukumu būvniecība, rekonstruēšana un uzturēšana; ielu, laukumu un citu publiskai lietošanai paredzēto teritoriju apgaismošana, parku, skvēru un zaļo zonu ierīkošana un uzturēšana; atkritumu savākšanas un izvešanas kontrole; pretplūdu pasākumi; kapsētu un beigto dzīvnieku apbedīšanas vietu izveidošana un uzturēšana);
- saskaņā ar attiecīgās pašvaldības teritorijas plānojumu noteikt zemes izmantošanas un apbūves kārtību;
- nodrošināt savas administratīvās teritorijas būvniecības procesa tiesiskumu;
- piedalīties civilās aizsardzības pasākumu nodrošināšanā.

Šie punkti ir saistoši pagasta, pilsētu, novada un republikas pilsētu pašvaldībām.

Teritorijas plānošanas likums (2002. g., ar grozījumiem)

Teritorijas plānojums ir ilgtermiņa teritorijas plānošanas dokuments vai plānošanas dokumentu kopums, kurš izstrādāts un stāties spēkā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, un kurā atbilstoši plānošanas līmenim un plānojuma veidam rakstveidā un grafiski attēlota teritorijas pašreizējā un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana un šīs teritorijas izmantošanas aprobežojumi.

Teritorijas plānošanas uzdevums kontekstā ar aplūstošām teritorijām ir radīt priekšnoteikumus vides kvalitātes un teritorijas racionālas izmantošanas nodrošināšanai, rūpniecisko un vides risku novēršanai, tajā skaitā arī teritoriju applūšanas samazināšanu.

Teritorijas plānojumi

Teritorijas plānošanu, izstrādājot savstarpēji saskaņotus teritorijas plānojumus, īsteno šādos plānošanas līmeņos:

1. nacionālajā līmenī – nacionālā līmeņa teritorijas plānojums ir nacionālais plānojums, kurā noteiktas valsts intereses un prasības valsts teritorijas izmantošanā un attīstībā;
2. plānošanas reģiona līmenī – reģiona teritorijas plānojumā ir noteiktas plānošanas reģiona teritorijas attīstības iespējas, virzieni un aprobežojumi;
3. rajona pašvaldības līmenī – rajona pašvaldības teritorijas plānojumā ir noteiktas rajona pašvaldības teritorijas attīstības iespējas, virzieni un aprobežojumi, grafiski attēlota rajona pašvaldības teritorijas pašreizējā un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana, kā arī detalizētas augstāka līmeņa teritorijas plānojumos noteiktās prasības, teritorijas un objekti;
4. vietējās pašvaldības līmenī – vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā un detālplānojumā ir noteiktas vietējās pašvaldības teritorijas attīstības iespējas, virzieni un aprobežojumi, grafiski attēlota vietējās pašvaldības teritorijas

pašreizējā un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana, kā arī detalizētas augstāka līmeņa teritorijas plānojumos noteiktās prasības, teritorijas un objekti.

Detālpilānojumi

Detālpilānojums ir vietējās pašvaldības administratīvās teritorijas daļas pilānojums. To izstrādā pēc vietējās pašvaldības domes (padomes) lēmuma noteiktai teritorijai un apstiprina pēc vietējās pašvaldības teritorijas pilānojuma stāšanās spēkā, ievērojot vietējās pašvaldības teritorijas pilānojumā noteikto teritorijas pilānoto (atļauto) izmantošanu.

Ar likumu saistītie Ministru kabineta noteikumi

2006. g. 14. februāra MK not. Nr. 142 „Noteikumi par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām”

Noteikumi nosaka valsts intereses un prasības nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritoriju izmantošanā un attīstībā, lai aizsargātu vērtīgos attīstības resursus kā nacionālo bagātību.

Izstrādājot pilānošanas reģiona, rajona vai vietējās pašvaldības teritorijas pilānojumu un, ja nepieciešams, detālpilānojumu, tajā, atbilstoši pilānojuma līmenim, attēlo nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritoriju zemes nogabalus. Šajos noteikumos noteiktās nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijas attēlo saskaņā ar Zemkopības ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas rīcībā esošo informāciju. Lauku atbalsta dienests izdara izmaiņas meliorācijas kadastrā, ja pēc Lauku atbalsta dienesta veiktās meliorācijas sistēmu inventarizācijas konstatēts, ka nepieciešams precizēt šo noteikumu pielikumā iekļauta lauksaimniecības poldera robežas, izslēdzot no poldera teritorijas, kurās applūdinājuma varbūtība nav lielāka kā vienu reizi simt gados, un informē par to attiecīgās pašvaldības, kuru administratīvajās teritorijās atrodas attiecīgais lauksaimniecības polderis, kā arī Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministriju.

Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, pamatojoties uz Lauku atbalsta dienesta reģionālās lauksaimniecības pārvaldes atzinumu par transformējamā zemes nogabala applūdinājuma varbūtību, ietekmi uz piegulošajām meliorētajām platībām un meliorācijas sistēmu pārkārtošanas iespējām, šo noteikumos minētajos gadījumos sagatavo izskatīšanai Nacionālajā reģionālās attīstības padomē jautājumu par atļaujas izsniegšanu lauksaimniecībā izmantojamas zemes transformācijai par lauksaimniecībā neizmantojamu zemi nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijās.

2004. g. 19. oktobra MK not. Nr. 883 „Vietējās pašvaldības teritorijas pilānošanas noteikumi”

Nosakot vietējās pašvaldības teritorijas pilānojumu, ņem vērā virszemes ūdeņu pirmās pakāpes pieteku sateces baseinus, ūdenstilpju izvietojumu, ūdens ņemšanas un notekūdeņu novadīšanas vietu, ūdens attīrīšanas būvju un organizēto peldvietu izvietojumu, pazemes ūdeņu aizsardzības teritorijas un plūdu riska teritorijas.

2005. g. 11. oktobra MK not. Nr. 770 „Rajona pašvaldības teritorijas pilānošanas noteikumi”

Noteikumi nosaka teritorijas plānojuma sastāvdaļas, kā arī plānojuma sagatavošanas, sabiedriskās apspriešanas, spēkā stāšanās, grozīšanas, apturēšanas, likumības izvērtēšanas un ievērošanas pārraudzības kārtību. Rajona pašvaldības teritorijas plānojums ir rajona pašvaldības administratīvās teritorijas plānojums, kurā atbilstoši mēroga noteiktībai M 1 : 50000 attēlota teritorijas pašreizējā izmantošana un noteikta plānotā (atļautā) izmantošana un izmantošanas aprobežojumi ilgtermiņa perspektīvā uz 12 gadiem.

Teritorijas izmantošanas noteikumos ietilpst prasības riska objektiem un teritorijām.

Likums „Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu”(2001.g., ar grozījumiem)

Likums nosaka hidroelektrostaciju (HES) hidrotehnisko būvju valdītāju darbības tiesiskos pamatus, kā arī organizatoriskos pasākumus, kas veicami, lai panāktu esošo, atjaunojamo un jaunbūvējamo HES hidrotehnisko būvju drošumu, un valsts institūciju, kura uzrauga un kontrolē hidrotehnisko būvju drošumu.

Likumā ir noteiktas šādas HES hidrotehnisko būvju drošuma klases:

1. A klase – būves, kuru avāriju rezultātā rodas draudi iedzīvotāju dzīvībai un veselībai, tiek nodarīts būtisks zaudējums fizisko un juridisko personu īpašumam un būtisks kaitējums videi;
2. B klase – būves, kuru avāriju rezultātā nerodas draudi iedzīvotāju dzīvībai un veselībai, bet tiek nodarīts zaudējums fizisko un juridisko personu īpašumam un kaitējums videi;
3. C klase – būves, kuru avāriju rezultātā nerodas draudi iedzīvotāju dzīvībai un veselībai, bet zaudējums fizisko un juridisko personu īpašumam un kaitējums videi ir nenozīmīgs.

Ar likumu saistītie Ministru kabineta noteikumi

2001. g. 19. jūnija MK not. Nr. 257 „Noteikumi par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma programmām un deklarācijām”

Noteikumi nosaka hidroelektrostaciju (HES) hidrotehnisko būvju drošuma programmā ietveramo pasākumu kompleksu HES hidrotehnisko būvju stāvokļa novērošanai un pārbaudīšanai un drošas ekspluatācijas kritērijus, kā arī to izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kontroles kārtību.

2006. g. 17. oktobra MK not. Nr. 852 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 229-06 “Hidroelektrostaciju hidrotehniskās būves”

Būvnormatīvs nosaka prasības jaunbūvējamu, rekonstruējamu un renovējamu hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju un to pamatņu un būvkonstrukciju projektēšanai un būvprojekta dokumentācijas noformēšanai. Būvnormatīvs ir saistošs hidrotehnisko būvju pasūtītājiem un būvprojektētājiem neatkarīgi no būves piederības.

2001. gada 7. jūlija MK not. Nr. 351 „Noteikumi par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma sertifikātiem”

Noteikumi nosaka, kādā kārtībā un kādos gadījumos Valsts būvinspekcija izsniedz un anulē hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma sertifikātus.

Vides aizsardzības likums (2006. g.)

Likuma mērķis ir nodrošināt vides kvalitātes saglabāšanu un atjaunošanu, kā arī dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu. Šā likuma nosacījumi piemērojami arī attiecībā uz Latvijas kontinentālo šelfu un ekskluzīvo ekonomisko zonu.

Likums „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” (1998. g., ar grozījumiem)

Likuma mērķis ir novērst vai samazināt fizisko un juridisko personu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu īstenošanas nelabvēlīgo ietekmi uz vidi.

Darbības, kurām nepieciešams sākotnējais izvērtējums

Infrastruktūras projekti:

- aizsprostu un citu ūdens uzkrāšanai paredzētu konstrukciju būvniecība, ja ūdens tilpums ūdenskrātuvē pārsniedz 3 000 000 kubikmetrus;
- ēku un būvju būvniecība, rekonstrukcija, renovācija un restaurācija Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes krasta kāpu aizsargjoslā; dambju, molu un citu būvju būvniecība jūrā, kur iespējamas krasta pārmaiņas, izņemot esošo būvju uzturēšanu;
- mākslīgu ūdensteču un ūdenstilpju izveidošana, ja tās ir garākas par 0,5 kilometriem vai to platība ir lielāka par 10 hektāriem;
- projekti, kas paredz ūdens resursu pārdali starp upju baseiniem, ja pārvietojamā ūdens daudzums pārsniedz 2 procentus no tā plūsmas;
- dambju, molu un citu būvju būvniecība plūdu novēršanai.

Likums „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” (1993. g., ar grozījumiem)

Aizsargājamās teritorijas iedala šādās kategorijās:

- dabas rezervāti;
- nacionālie parki;
- biosfēras rezervāti;
- dabas parki;
- dabas pieminekļi;
- dabas liegumi;
- aizsargājamās jūras teritorijas;
- aizsargājamo ainavu apvidi.

Dabas rezervātos un Nacionālajos parkos ir zonas, kurās visi dabas resursi pilnībā tiek izslēgti no saimnieciskās un cita veida darbības.

Biosfēras rezervātu teritorijas atbilstoši aizsardzības un izmantošanas mērķiem iedala funkcionālajās zonās atkarībā no tajā atļautās saimnieciskās, rekreācijas, izglītojošās vai cita veida darbības, kas nav pretrunā ar šīs teritorijas aizsardzības un izmantošanas noteikumiem un biosfēras rezervāta izveidošanas mērķi.

Dabas parkos atpūtas organizēšana un saimnieciskā darbība veicama, nodrošinot tajos esošo dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu.

Veicot tautsaimniecības un teritoriālo plānošanu, zemes ierīcību un meža apsaimniekošanu un visu veidu projektēšanas darbus, jāievēro aizsargājamās teritorijas izvietojums, tās aizsardzības un izmantošanas noteikumi, kā arī dabas aizsardzības plāns.

Ar likumu saistītie Ministru kabineta noteikumi

2003. g. 22. jūlija MK not. Nr. 415 „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi”

Noteikumi nosaka īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējo aizsardzības un izmantošanas kārtību, tajā skaitā pieļaujamos un aizliegtos darbības veidus aizsargājamās teritorijās.

Aizsargājamās teritorijās aizliegts bez attiecīgas atļaujas vai iepriekšējas rakstiskas saskaņošanas ar aizsargājamās teritorijas administrāciju vai, ja tādas nav, ar reģionālo vides pārvaldi, veikt darbības, kas izraisa pazemes ūdeņu, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu līmeņa maiņu.

Meliorācijas likums (2003. g.)

Šā likuma mērķis ir veicināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, nodrošinot meliorācijas sistēmu būvniecību, ekspluatāciju, uzturēšanu un pārvaldi lauku apvidu un pilsētu zemēs.

Būvju un komunikāciju būvniecība, ieskaitot rekonstrukciju vai renovāciju meliorētajās zemēs vai ārpus tām nedrīkst pasliktināt zemes ūdens režīmu un meliorācijas sistēmu darbību.

Meliorācijas kadastrs

Piederību pie valsts nozīmes meliorācijas sistēmas nosaka, ņemot vērā ūdensnotekas garumu, sateces baseina lielumu un hidrotehniskās būves iespējamo avāriju sekas.

Ar likumu saistītie Ministru kabineta noteikumi

2004. g. 8.aprīļa MK not. Nr. 272 „Meliorācijas sistēmu ekspluatācijas un uzturēšanas noteikumi”

Noteikumi nosaka prasības, kādas zemes īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam jāievēro valsts, valsts nozīmes, pašvaldības, koplietošanas vai viena īpašuma meliorācijas sistēmu izmantošanā, kopšanā un saglabāšanā.

Pirms paliem, plūdiem un intensīvu nokrišņu periodā veic meliorācijas sistēmu avāriju novēršanas vai ierobežošanas pasākumus.

Meliorācijas sistēmu uzturēšanas darbi

Nr. p.k.	Darba veids	Izpildes laiks
1.	Nosusināšanas sistēmu, tiltu aiļu un caurteku atbrīvošana no ledus, sniega un citiem pavasaru plūdu ūdens caurvadi traucējošiem priekšmetiem. Plūdu gaitas novērošana.	marts-aprīlis
2.	Notekvagu ierīkošana pavasara plūdu un atkušņa ūdeņu novadīšanai no meliorētajām zemēm, grāvju nogāžu izskalojumu novēršana.	aprīlis-maijs
3.	Nosusināšanas sistēmu un citu būvju sakārtošana pēcplūdu periodā (attīrīšana no sanešiem, bojājumu labošana).	aprīlis-maijs

2005. g. 23. augusta MK not. Nr. 631 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-05 „Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves”

Būvnormatīvs nosaka prasības jaunbūvējamo, rekonstruējamo un renovējamo lauksaimniecības zemju meliorācijas sistēmu, meža zemju nosusināšanas sistēmu, apdzīvotu vietu meliorācijas sistēmu un inženieraizsardzības būvju un hidrotehnisko būvju projektēšanai.

Būvnormatīvs neattiecas uz:

- ostu un jūras hidrotehniskajām būvēm;
- ūdens novadbūvēm, kuru caurvades spēja ir lielāka par 1000 m³/s;
- hidroelektrostaciju "A" drošuma klases hidrotehniskajām būvēm, kuras nosaka likums "Par HES hidrotehnisko būvju drošumu".

Teritoriju inženieraizsardzības un polderu sistēmas

Apdzīvotu vietu, lauksaimniecības un meža zemju un citu teritoriju ūdensteču palienēs, jūras vai ūdenstilpju krastos aizsardzībai pret applūšanu vai pārmitrināšanu projektē inženieraizsardzības un polderu sistēmas.

Teritoriju applūšanas vai pārmitrināšanās cēloņi, raksturs un ilgums, teritorijas izmantošanas mērķi un ekonomiskā efektivitāte nosaka projektējamās inženieraizsardzības pasākumus – ūdensteces regulēšanu, teritorijas kolmatāžu, nosusināšanu vai poldera ierīkošanu:

- ar ūdensteces regulēšanu – gultnes iztaisnošanu un padziļināšanu – iespējams regulēt palienes applūdumu, izgulsnējušos sanešu daudzumu un paātrināt ūdens novadīšanu no palienes pēcplūdu periodā (atbilstoši šī būvnormatīva ūdensnoteku un novadgrāvju apakšnodaļai);
- ja ar ūdensteces regulēšanu nav iespējams nodrošināt nepieciešamos teritorijas izmantošanas apstākļus vai nav lietderīgi to veikt no vides aizsardzības viedokļa, projektē teritorijas norobežošanu ar aizsargdambjiem, filtrācijas un virszemes ūdeņu uztveršanu, novadīšanu vai detālu nosusināšanu;

- ja šādu teritoriju nosusināšanai un pietekošo ūdeņu novadīšanai pastāvīgi vai atsevišķos periodos nepieciešama ūdens mehāniska pacelšana, projektē polderi.

Aizsargdambji

Ar ūdensteces vai ūdenstilpes iedambēšanu palienu vai piegulošo teritoriju iespējams aizsargāt no applūšanas pilnīgi (neapplūstoši aizsargdambji) vai arī aizsargāt no applūšanas vasaras–rudens plūdu laikā, pieļaujot teritorijas applūšanu pavasara palu laikā (applūstoši aizsargdambji).

Applūstošu aizsargdambju piemērotās vietās ierīko speciālus regulatorus vai speciāli nostiprinātus pazeminātus aizsargdambja posmus, caur kuriem palu sākuma fāzē aizsargājamajā platībā ievadīt ūdeni un palu beigu fāzē to izvadīt.

2003. g. 8.jūlija MK not. Nr. 382 „Meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju būvniecības kārtība”

Noteikumi nosaka meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju būvniecības – projektēšanas sagatavošanas, būvprojektu izstrādāšanas un būvdarbu veikšanas – kārtību, ciktāl to nenosaka citi normatīvie akti, kas reglamentē būvniecību.

2004. g. 27.jūlijā MK not. Nr.629 „Meliorācijas kadastra noteikumi”

Noteikumi nosaka meliorācijas kadastra saturu un izveides kārtību, kā arī valsts nozīmes meliorācijas sistēmas, koplietošanas meliorācijas sistēmas un viena īpašuma meliorācijas sistēmas statusu.

Meliorācijas sistēmas statusa noteikšana un meliorācijas sistēmas reģistrēšana

Dienests nosaka šādus meliorācijas sistēmu statusus. Statusu – valsts nozīmes meliorācijas sistēma nosaka: hidrotehniskām būvēm un ierīcēm (tajā skaitā polderu nosusināšanas sistēmām), kuru avārijas gadījumā pali vai plūdi apdraudētu 100 ha un lielāku platību vai apdzīvotu vietu.

Citi ar applūstošajām teritorijām saistītie normatīvie akti

2001. g. 18.decembra MK not. Nr. 520 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 207-01 “Ģeotehnika. Būvju pamati un pamatnes””

Būvnormatīvs neattiecas uz hidrotehnisko būvju, tiltu, caurteku un pāļu pamatu projektēšanu, uz tādu iekārtu pamatu projektēšanu, kuras dinamiski iedarbojas uz pamatiem, kā arī uz ceļu un lidlauku seguma projektēšanu.

Gruntsūdeņi

Iespējamo teritorijas applūšanas pakāpi novērtē, pamatojoties uz apbūvējamās un piegulošās teritorijas ģeotehnikajiem un hidroģeoloģiskajiem apstākļiem, kā arī uz projektējamo un ekspluatējamo būvju un pazemes inženiertīklu konstruktīvajām un tehnoloģiskajām īpatnībām.

2000. g. 1.februāra MK not. Nr. 38 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 222-99 „Ūdensapgādes ārējie tīkli un būves””

Šis būvnormatīvs attiecas uz jaunu ārējo ūdensapgādes sistēmu projektēšanu un esošo sistēmu rekonstrukciju (izņemot pagaidu sistēmas).

Prasības ēku un būvju celtniecības risinājumiem un konstrukcijām

Ūdensapgādes būves vietas plānojuma atzīmes ūdensteču un ūdenstilpju tuvumā pieņem ne mazāk par 0,5 m virs maksimālā plūdu līmeņa ar 3 % nodrošinātību, ievērojot ūdens uzplūdinājumus un maksimālo viļņu augstumu vējainā laikā.

2003. g. 23.decembra MK not. Nr. 736 „Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju”

Ūdens resursu lietošanas nosacījumi

Atļaujā virszemes un pazemes ūdeņu ieguvei iekļauj šādus nosacījumus – ūdens ieguves urbumu atveru hermetizācija, ūdens līmeņa mērīšanas un ūdens paraugu ņemšanas vietu ierīkošana, sūkņu telpu uzturēšana sanitārajā un tehniskajā kārtībā, kā arī to nodrošināšana pret applūšanu.

2001. g. 18.decembra MK not. Nr. 531 “Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem”

Izmantojot jebkura veida mēslojumu, ievēro šādas prasības: palienēs un plūdu apdraudētajās teritorijās mēslojumu izklieidē tikai pēc iespējamo plūdu sezonas beigām. Minerālmēslus minētajās teritorijās izsēj tikai kultūraugu veģetācijas laikā.

2001. g. 8.maija MK not. Nr. 189 „Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā”

Lai samazinātu pilsētu negatīvo ietekmi uz vidi, saglabātu meža bioloģisko daudzveidību, ūdens režīma regulāciju un ūdens kvalitāti, kā arī pasargātu augsni no erozijas, papildus citos normatīvos aktos minētajiem mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem, kailcirte aizliegta arī šādos objektos: ūdensteču un ūdenstilpju palienēs (paliene šo noteikumu izpratnē ir ielejas daļa, kas periodiski applūst un kurā ir palienei raksturīga veģetācija).

2002. g. 15.janvāra MK not. Nr. 27 „Noteikumi par upēm (upju posmiem), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkārus mehāniskus šķēršļus”

Noteikumi nosaka upes (upju posmus), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkārus mehāniskus šķēršļus.

2004. g. 20.jūlija MK not. Nr.619 „Kārtība, kādā lauksaimniecībā izmantojamo zemi transformē par lauksaimniecībā neizmantojamu zemi un izsniedz zemes transformācijas atļaujas”

Noteikumi nosaka kārtību, kādā lauksaimniecībā izmantojamu zemi transformē par lauksaimniecībā neizmantojamu zemi un izsniedz zemes transformācijas atļauju.

2006. g. 2.maija MK not. Nr. 362 „Noteikumi par notekūdeņu dūņu un to komposta izmantošanu, monitoringu un kontroli”

Noteikumi nosaka, ka notekūdeņu dūņas un kompostu nedrīkst izkliegt un iestrādāt applūstošās un plūdu apdraudētās platībās.

Notekūdeņu dūņas vai kompostu degradēto platību rekultivācijai nedrīkst izmantot, ja rekultivējamā platība pastāvīgi vai īslaicīgi applūst.

Dabas aizsardzības plāni

Dabas aizsardzības plāna uzdevums ir saskaņot dabas aizsardzības, dabas resursu izmantošanas, reģiona attīstības un citas intereses, tā, lai tiktu saglabātas teritorijas dabas vērtības.

Dabas aizsardzības plāns nosaka nepieciešamo dabas aizsardzības un pieļaujamo saimniecisko darbību, atbilstoši īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT) zonējumam. Iedalījums zonās (regulējamā režīma, lieguma, ainavu aizsardzības, neitrālā) tiek pamatots dabas aizsardzības plānā, apstiprināts ar teritorijas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu pieņemšanu. Dabas aizsardzības plāni ir saistoši visu līmeņu teritorijas plānojumam un teritorijas apsaimniekotājiem.

SECINĀJUMI

Veicot analīzi par Latvijas normatīvajos aktos noteiktajām prasībām applūstošo teritoriju apsaimniekošanai, var secināt, ka uz šo brīdi Latvijas normatīvajos aktos nav tiešā veidā atrunātas un noteiktas prasības applūstošo teritoriju noteikšanas kārtībai un apsaimniekošanai.

Saskaņā ar 2004.gada 19.oktobra MK noteikumos Nr.883 „Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi” 4.12.punktā noteikto, izstrādājot teritorijas plānoto (atļauto) izmantošanu un nosakot izmantošanas aprobežojumus ir jāņem vērā tai skaitā arī plūdu riska teritorijas. Tai pat laikā, Teritorijas plānošanas likumā un tam pakārtotajos normatīvajos aktos nav ietvertas konkrētas prasības applūstošo teritoriju noteikšanai un iezīmēšanai plānojuma grafiskajos dokumentos (kartēs). Lai gan Aizsargjoslu likumā ir noteikta prasība ietvert ūdensobjekta aizsargjoslā periodiski applūstošu palieni, šobrīd neeksistē metodikas šādas palienes noteikšanai.

Ierobežojumi būvniecībai atrunāti Aizsargjoslu likuma 37. panta 4. punktā: „aizliegts celt ēkas un būves teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simts gados, izņemot īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidū un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu”. Tai pat laikā nav noteiktas konkrētas prasības kādā veidā un kas nosaka šīs teritorijas ar applūšanas varbūtību vismaz reizi simts gados, kā tās norāda teritorijas plānojumā.

Jāatzīmē, ka nereti pašvaldības teritoriju plānojumos applūstošās teritorijas nenosaka pietiekami detalizēti, savukārt atsevišķos gadījumos, nosaka applūstošās teritorijas, tai pat laikā pieļauj tajās arī apbūvi (piemēram, Garkalnes pagasta teritorijas plānojumā, Jūrmalas pilsētas teritorijās plānojuma grozījumos u.c. teritoriju plānošanas dokumentos), nosakot, ka šajās teritorijās veicama inženiertehniskā sagatavošana (uzbēršana).

Izstrādājot Plānošanas dokumentu, daļēji izvērtēti un ņemti vērā kā starptautiskie, tā nacionālie vides aizsardzības mērķi un Latvijā spēkā esošo normatīvo aktu prasības.

Pilnveidojot priekšlikumus normatīvo aktu papildināšanai vai grozīšanai, būtu vēlams rekomendēt normatīvajos aktos arī precizēt un papildināt prasības applūstošo teritoriju noteikšanai un iezīmēšanai teritoriju plānojumos.

5. Ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistītās vides problēmas.

Lai noteiktu ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistītās vides problēmas, tika izvērtēti Plānošanas dokumenta izstrādes mērķi, rīcības virzieni, noteiktās prioritātes un risinājumi mērķu sasniegšanai. Ņemot vērā to, ka Latvijā līdz šim nav bijis izstrādāts visaptverošs plūdu risku samazināšanas un plūdu pārvaldības plāns, izvērtējot ar Plānošanas dokumenta īstenošanu saistītās vides problēmas, kā arī tiešās un netiešās ietekmes uz vidi, nav iespējams izmantot pieredzi, kas iegūta šāda plāna realizācijas gaitā. Jāņem vērā tas, ka Plānošanas dokumenta īstenošanas ietekmes uz vidi lielā mērā būs atkarīgas no Plānošanas dokumenta ieviešanas gaitas, realizējamo projektu izstrādes un īstenošanas kvalitātes un atbilstības vides aizsardzības prasībām. Ņemot vērā to, ka plānošanas dokumentā ietvertajā pasākumu programmā, lai precizētu nepieciešamos plūdu risku samazināšanas un plūdu pārvaldības pasākumus, samērā bieži ir paredzēts veikt izpētes darbus, šobrīd ir grūti detalizēti prognozēt ar Plānošanas dokumenta īstenošanu saistītās vides problēmas, tiešās un netiešās ietekmes uz vidi.

Ietekmju izvērtēšanai izmantota ekspertu un pieejamās literatūras analīzes metode. Tā kā plānošanas dokumentā nav ietverti konkrēti kvantitatīvi mērķi, nav iespējams izvērtēt tā īstenošanas iespējamās ietekmes kvantitatīvās izteiksmēs. Vērtējums, galvenokārt, balstās uz pierādāmiem apgalvojumiem un pieejamiem datiem.

Saskaņā ar Nacionālajā vides politikas plānā 2004. – 2008.gadam noteikto, vides aizsardzības jautājumi ir grupēti šādās jomās: gaisa piesārņojuma samazināšana, klimata pārmaiņu kaitīgās ietekmes mazināšana, hidrosfēras aizsardzība, ūdens kvalitātes nodrošināšana, litosfēras aizsardzība, zemes dziļļu ilgtspējīga izmantošana, atkritumu apsaimniekošana, piesārņoto vietu izpēte un sanācija, dabas aizsardzība, bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, fizikālo faktoru ietekme (troksnis vidē, aizsardzība pret jonizējošo starojumu un kodoldrošība), vides tehnoloģiju ieviešana, kā arī ķīmisko vielu un ģenētiski modificēto organismu aprites un produktu kvalitātes jautājumu regulācija. Ar Plānošanas dokumenta īstenošanu saistītās vides problēmas un iespējamās ietekmes atbilst tikai dažiem no Nacionālajā vides politikas plānā 2004. – 2008.gadam noteiktajiem vides jautājumiem – galvenokārt, tās saistītas ar hidrosfēras aizsardzību un ūdens kvalitātes nodrošināšanu, dabas aizsardzību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, bet atsevišķos gadījumos arī ar litosfēras aizsardzību (jūras un iekšzemes ūdensobjektu krastu erozijas procesi), sauszemes teritoriju iespējamā applūdināšana jaunu HES būvniecības gadījumā.

Plānošanas dokumentā ietvertas prasības virknei pasākumu, kas vērsti uz plūdu risku samazināšanu. Kā būtiskākās paredzētās darbības minamas:

- Jūras krastu nostiprināšana;
- Upju krasta stiprinājumu izbūve un rekonstrukcija;

Ar plūdu riska samazināšanas pasākumu īstenošanu saistītās Vides problēmas

Nr.p.k.	Plānošanas dokumentā paredzētā darbība	Ar paredzētās darbības īstenošanu saistītās iespējamās vides problēmas
1.	Jūras krastu nostiprināšana	1.smilšu materiāla plūsmas samazināšanās leņķus stiprinātajam krasta posmam; 2.erozijas draudu pastiprināšanās piegulošajos krasta posmos; 3.jūras piekrastes ainavas izmaiņas, it sevišķi ja tiek izmantoti mākslīgi materiāli;
2.	Upju krasta stiprinājumu izbūve un rekonstrukcija	Ietekme uz zivju resursiem būvniecības laikā; Ietekme uz krasta un seklūdens biotopiem; Krasta erozijas pastiprināšanās stiprinātajam posmam piegulošajās krasta daļās;
3.	Polderu sistēmu izbūve un rekonstrukcija	Hidroloģiskā režīma izmaiņas; Iespējama plūdu līmeņa paaugstināšanās ūdens objektā un plūdu riska pieaugums augšpus polderu sistēmas; Paliēņu plāvu teritoriju samazināšanās; Ietekme uz īpaši aizsargājamām sugām un biotopiem polderu teritorijā; Ietekme uz zivju resursiem; Ietekme uz pazemes ūdens režīmu un kvalitāti; Ainavas izmaiņas.
4.	Kanālu un slūžu izbūve un rekonstrukcija	Hidroloģiskā režīma izmaiņas; Ietekme uz zivju resursiem; Ietekme uz būvniecības vietas sugām, biotopiem; Ainavas izmaiņas.
5.	Aizsargdambju būvniecība un rekonstrukcija	Virszemes un pazemes noteces izmaiņas; Ainavas izmaiņas; Hidroloģiskā režīma izmaiņas palu laikā;
6.	Jaunu aizsprostu (HES) būvniecība uz Daugavas	Hidroloģiskā režīma izmaiņas Daugavā; Ietekme uz zivju resursiem, tai skaitā uz migrējošo zivju sugu pārvietošanās iespējām; Ietekme uz sugām un biotopiem; Sauszemes teritoriju appludināšana; Ainavas izmaiņas; Pazemes ūdens līmeņu un režīmu izmaiņas.

- Polderu sistēmu izbūve un rekonstrukcija;
- Kanālu un slūžu izbūve un rekonstrukcija;
- Aizsargdambju būvniecība un rekonstrukcija;
- Jaunu aizsprostu (HES) būvniecība uz Daugavas;

- Dažāda veida plūdu līmeņu un plūdu risku izpētes darbi.

Plānotie būvniecības un rekonstrukcijas darbi var atstāt negatīvu ietekmi uz vidi, kā arī ietekmēt īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ekoloģiskās funkcijas un integritāti, ja tiek veikti īpaši aizsargājamā dabas teritorijā vai tās tuvumā.

6. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums

Ņemot vērā to, ka šobrīd Plānošanas dokumentā ietverts pasākumu plāns, taču tajā paredzētajām darbībām nav noteiktas konkrētas prasības, precizētas realizācijas vietas un skaitliskie parametri, vērtējot plānošanas dokumenta īstenošanas radīto iespējamo ietekmi uz vidi, nav vērtēta katra no paredzētajām darbībām atsevišķi, bet darbības ir grupētas grupās: jūras krastu nostiprināšana, upju krastu stiprinājumu izbūve un rekonstrukcija, polderu sistēmu izbūve un rekonstrukcija, kanālu un slūžu izbūve un rekonstrukcija, aizsargdambju būvniecība un rekonstrukcija, jaunu uzpludinājumu (HES ūdenskrātuvju) būvniecība uz Daugavas, izpētes darbu veikšana. Vides pārskata izstrādes gaitā, veicot iespējamo tiešo un netiešo, īslaicīgo un ilglaicīgo ietekmju izvērtējumu, vērtētas iespējamās ietekmes, kuras var radīt katras no pasākumu grupas īstenošana. Tika analizētas kā pozitīvās, tā negatīvās iespējamās ietekmes, taču ietekmju analīze ir vispārīga un neietver paredzēto pasākumu īstenošanas iespējamo ietekmju detalizētu analīzi konkrētās teritorijās. Šāds, vispārīgs ietekmju novērtējuma veids atbilst Plānošanas dokumenta detalitātei un Plānošanas dokumentā ietvertās informācijas kopumam. Analizējot summārās iespējamās ietekmes, galvenā uzmanība pievērsta paredzēto darbību īstenošanas iespējamajai ietekmei uz bioloģisko daudzveidību, īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām, ūdens resursiem, ainavu, gaisa kvalitāti, vides veselību un cilvēku dzīves apstākļiem, kā arī vērtēta iespējamā pārrobežu ietekme.

Plānošanas dokumentā ietvertie risinājumi vērsti uz plūdu risku samazināšanu un plūdu pārraudzības nodrošināšanu. Pasākumi lielākoties vērsti uz ilgtspējīgas attīstības veicināšanu un vides saglabāšanu, iedzīvotāju drošības nodrošināšanu un īpašuma aizsardzību. Tai pat laikā atsevišķu risinājumu un pasākumu īstenošana var radīt kā pozitīvu, tā negatīvu ietekmi uz vidi, tai skaitā uz pasākuma realizācijas vietā vai tai tuvumā esošām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām.

Šajā Vides pārskatā ir vērtētas tikai tās prognozējamās ietekmes, kuras saistās ar Plānošanas dokumenta pasākumu programmā ietverto darbību īstenošanu, tai skaitā ar hidrobūvju ekspluatāciju. Vides pārskatā nav vērtētas ietekmes, kādas var rasties hidrobūvju likvidācijas gaitā.

6.1. Tiešās un netiešās ietekmes

Plānošanas dokumentā un pasākumu programmā noteiktās prioritātes ir vērstas galvenokārt uz plūdu riska samazināšanu un plūdu pārvaldību. Nozīmīgākās ietekmes saistāmas ar hidrobūvju rekonstrukciju un būvniecību. Savukārt plānotās plašās izpētes programmas nodrošinās plūdiem pakļauto teritoriju precizēšanu, plūdu risku

novērtēšanu un paredzēto būvniecības un rekonstrukcijas darbu iespējamās ietekmes uz vidi izvērtējumu. Būtiskākās plānošanas dokumenta īstenošanas pozitīvās ietekmes ir plūdu risku novēršana attīrīšanas iekārtu, apdzīvotu vietu teritoriju un A kategorijas piesārņojošu darbību veicošu objektu teritorijās, tādējādi novēršot virszemes ūdensobjektu iespējama piesārņojuma risku, krasta erozijas procesu nekontrolētas attīstības riska samazināšanu jūras, upju, ezeru un HES uzpludinājumu krastos.

Tiešās ietekmes: Būtiskākās tiešās ietekmes saistāmas ar plānotajiem risinājumiem, kas ietver dažādu hidrobūvju rekonstrukciju vai jaunu hidrobūvju būvniecību. Veicot jaunu hidrobūvju būvniecību tiks apbūvētas šobrīd neapbūvētas dabas pamatnes teritorijas, izmainīta ainava, mainīts virszemes ūdeņu hidroloģiskais režīms un kvalitāte, atsevišķos gadījumos (dambji, uzbērumi, polderi) var tikt ietekmēti arī pazemes ūdeņu režīms un kvalitāte. Ietekmes var būt kā pozitīvas tā negatīvas. Lielā mērā iespējamās ietekmes ir atkarīgas no iepriekš veikto izpētes darbu kvalitātes un reprezentatīvātes, kā arī no izstrādāto projektu atbilstības vides aizsardzības prasībām un to realizācijas kvalitātes. Pie negatīvām ietekmēm var minēt apauguma, tai skaitā sugu un biotopu iznīcināšanu būvniecības vietā, īpaši tas attiecināms uz jaunu polderu teritoriju izveidošanu, plašu dambju un kanālu sistēmu būvniecību, kā arī jaunu uzpludinājuma teritoriju veidošanu. Iespējamās būtiskas, nesabalansētas virszemes ūdeņu hidroloģiskā režīma un kvalitātes, kā arī pazemes ūdeņu režīma un kvalitātes izmaiņas, ainavas izmaiņas, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, tai skaitā palieņu pļavu teritoriju samazināšanās. Pozitīvā ietekme ir prognozējama, pirmkārt, uz cilvēku dzīves apstākļiem un vides veselību. Iespējama arī pozitīva ietekme uz ainavu un bioloģisko daudzveidību, tai skaitā īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, piemēram, ja tiek nodrošināta apauguma aizsardzība no noskalošanas ūdensobjektu krastos. Tas, vai ietekmes būs pozitīvas vai negatīvas, lielā mērā ir atkarīgs no veikto pētījumu detalitātes un reprezentatīvātes, projektēšanas un būvniecības darbu izpildes kvalitātes un atbilstības konkrētās teritorijas vides aizsardzības prasībām. Lielā mērā negatīvās ietekmes var mazināt veicot kompleksus un pietiekami detālus izpētes darbus, kuru rezultāti un secinājumi ņemami vērā izstrādājot plūdu risku samazināšanas pasākumus, paredzētās būves vai rekonstrukcijas darbu projektu un tos īstenojot.

Netiešās ietekmes. Plānošanas dokumentā paredzēto risinājumu īstenošanai var prognozēt virkni netiešo ietekmju, kas arī var būt kā pozitīvas, tā negatīvas. Analogi kā tiešajām ietekmēm, arī netiešajām ietekmēm tas vai tās būs pozitīvas vai negatīvas lielā mērā ir atkarīgs no veikto pētījumu detalitātes un reprezentatīvātes, projekta izstrādes, saskaņā ar izpētes laikā iegūto informāciju un konkrētās teritorijas specifiskajām vides aizsardzības prasībām, kā arī būvniecības darbu izpildes kvalitātes. Būtiskākās pozitīvās ietekmes saistāmas ar plūdu risku novēršana attīrīšanas iekārtu, apdzīvotu vietu teritoriju un A kategorijas piesārņojošu darbību veicošu objektu teritorijās, tādējādi novēršot virszemes ūdensobjektu iespējama piesārņojuma risku, krasta erozijas procesu nekontrolētas attīstības riska samazināšanu jūras, upju, ezeru un HES uzpludinājumu krastos. Kā prognozējamās negatīvās ietekmes var minēt smilšu materiāla plūsmas samazināšanos lejpus stiprinātajam jūras krasta posmam un erozijas draudu pastiprināšanos stiprinātajam krasta posmam piegulošajās teritorijās, analogas parādības var prognozēt arī upju un ūdenskrātuvju krastu fragmentāras stiprināšanas gadījumā. Pazemes ūdens līmeņu un režīma izmaiņas galvenokārt saistāmas ar polderu sistēmu būvniecību un rekonstrukciju, kā arī jaunu aizsprostu būvniecību. Hidroloģiskā režīma izmaiņas var

negatīvi ietekmēt zivju resursus un ūdensobjekta bioloģisko daudzveidību. Ja paredzēta hidrobūves rekonstrukcija vai būvniecība īpaši aizsargājamā dabas teritorijā vai tās tuvumā, hidroloģiskā režīma, pazemes un virszemes ūdens līmeņu izmaiņas var negatīvi ietekmēt īpaši aizsargājamās dabas teritorijas ekoloģiskās funkcijas, tai skaitā īpaši aizsargājamās sugas un biotopus.

6.2. Īslaicīgās un ilglaicīgās ietekmes

Analizējot Plānošanas dokumentā pasākumu programmā paredzētās darbības, kā arī to izraisītās izmaiņas vidē, konstatēts, ka paredzēto darbību īstenošana veido īslaicīgu un ilglaicīgu ietekmju kombināciju.

Īslaicīgas ietekmes rada būvniecības process un būvniecības procesa nodrošināšana, tam pakārtotās un saistītās darbības. Var prognozēt, ka Plānošanas dokumenta īstenošanas gaitā īslaicīgās ietekmes izpaudīsies hidrobūvju un ar tām saistīto transporta infrastruktūras, un dažāda veida komunikāciju būvniecības procesā, kas radīs relatīvi īslaicīgu traucējumu vidē. Galvenās īslaicīgās ietekmes ir ietekme uz gaisa kvalitāti (putekļi u.c. transporta un būvniecības tehnikas darbības radītais gaisa piesārņojums) trokšņa piesārņojums, iespējams vides piesārņojums ar dažāda veida būvniecības un sadzīves atkritumiem (ja nav nodrošināta to apsaimniekošana), ietekme uz virszemes ūdeņu kvalitāti būvniecības un padziļināšanas un tīrīšanas darbu veikšanas laikā (tai skaitā uzduļķojums būvniecības procesā un būvniecības tehnikas radītais piesārņojums), traucējums ūdens organismiem. Lielākā daļa šo faktoru tiek neitralizēti līdz ar darbības izbeigšanu, vai izzūd pēc darbības pabeigšanas, tādējādi ietekmējot vidi relatīvi īsu laika posmu un nerada paliekošas ilglaicīgas sekas, izņēmums varētu būt atkritumi, ja netiek nodrošināta to savākšana un apsaimniekošana normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Ilglaicīgas ietekmes rada visas hidrobūves un ar tām saistītā infrastruktūra (ceļi un virszemes komunikācijas), jaunu hidrobūvju ierīkošana, esošo hidrobūvju rekonstrukcija vai paplašināšana un ekspluatācija.

Nereti hidrobūvju būvniecībai nepieciešams izmantot jaunas, līdz šim neapbūvētas teritorijas (polderi, uzbērumi, dambji, kanāli, HES uzpludinājumi), līdz ar to ir nepieciešams veikt zemes lietošanas veida transformāciju, kas ir būtiska ilglaicīga ietekme uz zemes lietošanas veidu, kā arī sugām un biotopiem transformējamajā teritorijā. Pie ilglaicīgām ietekmēm pieskaitāmas arī visas hidrobūvju ekspluatācijas radītās ietekmes, tai skaitā virszemes ūdeņu hidroloģiskā režīma un kvalitātes izmaiņas, pazemes ūdens režīma un kvalitātes izmaiņas, ainavas izmaiņas, bioloģiskās daudzveidības izmaiņas, tai skaitā zivju resursu izmaiņas, palieņu pļavu teritoriju samazināšanās u.c.

Iepriekšējā sadaļā minētās tiešās un netiešās ietekmes, praktiski visas ir ilglaicīgas ietekmes, kuru ietekmes ilgums ir vienāds ar hidrobūves ekspluatācijas ilgumu. Vides pārskatā nav analizētas ietekmes uz vidi, kas prognozējamas hidrobūvju likvidācijas gaitā.

Atbilstoši likumam “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” un Ministru kabineta 2004. gada 17. februāra noteikumiem nr. 87 “Kārtība, kādā novērtējama paredzētās darbības ietekme uz vidi” (ar grozījumiem) paredzamajām liela mēroga darbībām, kas var radīt būtisku ietekmi uz vidi (piemēram, HES uzpludinājumu, jaunu polderu sistēmu,

dambju un kanālu būvniecības gadījumā) veicams ietekmes uz vidi novērtējums, kura gaitā atsevišķi novērtējams esošais vides stāvoklis darbības īstenošanas un tai piegulošajās teritorijās, paredzēto darbību īstenošanas radītā ietekme uz vidi, dabas vērtībām, cilvēku veselību, kā arī citi faktori.

6.3. Ietekmes uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām

Ņemot vērā to, ka samērā daudzas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, tai skaitā arī Natura 2000 teritorijas, atrodas daļēji vai pilnībā plūdu skartajās zonās, Plānošanas dokumentā paredzēto pretplūdu pasākumu veikšana un plūdu pārvaldība var ietekmēt īpaši aizsargājamās dabas teritorijas ekoloģiskās funkcijas un integritāti. Būtiskākās ietekmes saistāmas ar zemes lietošanas veida maiņu būvniecības teritorijā, virszemes ūdens hidroloģiskā režīma un kvalitātes izmaiņām, ainavas izmaiņām, veicot krastu stiprināšanu, jaunu polderu, dambju, kanālu un aizsprostu būvniecību, kā arī ar ietekmēm uz ūdens bioloģiskajiem resursiem un to daudzveidību, veicot ūdensobjektu tīrīšanu, padziļināšanu un krasta līnijas izmaiņas.

Vairākos gadījumos Plānošanas dokumenta pasākumu programmā ir plānots veikt pretplūdu pasākumus īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, vai tās tiešā tuvumā (piemēram, Liepājas ezera līmeņu svārstību samazināšanas iespēju un variantu izstrādāšana, Papes ezera līmeņu regulēšanas sistēmu izveidošana, Užavas polderu rekonstrukcija, vienlaikus ir paredzēta arī atbilstošo Dabas aizsardzības plānu izstrādāšana un koriģēšana).

Plānošanas dokumentā nav ietverti konkrēto paredzēto darbību raksturojumi, tādēļ šobrīd nav iespējams izvērtēt šo darbību īstenošanas iespējamo ietekmi uz konkrētās Natura 2000 teritorijas ekoloģiskajām funkcijām un integritāti. Plānošanas dokumenta īstenošanas gaitā šiem pasākumiem un to īstenošanas gaitai pievēršama īpaša uzmanība. Pirms lēmuma, par pretplūdu pasākumu (hidrobūvju būvniecību) īstenošanu īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, vai tās tuvumā pieņemšanas, izvērtējama nepieciešamība veikt ietekmes uz Natura 2000 teritoriju novērtējumu normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Atsevišķos gadījumos Plānošanas dokumenta pasākumu plānā konstatētas pretrunas (piemēram, paredzēts veikt pasākumus Babītes ezera apkārtnes un Lielupes lejteces applūduma novēršanai, tai pat laikā norādot, ka dabas liegumā „Lielupes palienes pļavas” un dabas liegumā „Babītes ezers” aizliegts veikt pretplūdu pasākumus. Savukārt Gaujas upes baseina apgabala pasākumu programmā vien norādīts, ka īpaši aizsargājamās dabas teritorijās paredzēts pēc iespējas saglabāt dabisko mitrāju teritorijas, tādējādi pieļaujot to likvidēšanu arī piemēram, dabas liegumā „Burtnieku ezera pļavas”.

Saskaņā ar likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 43.pantā noteikto, paredzētajai darbībai vai plānošanas dokumentam (izņemot aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānus un tajos paredzētās darbības), kas atsevišķi vai kopā ar citu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), veic ietekmes uz vidi novērtējumu. Ņemot vērā to, ka detalizēts ietekmes uz vidi, tai skaitā Natura 2000 teritoriju novērtējums uzsākams iespējami agrākā paredzētās darbības stadijā, katrā gadījumā, kad paredzētās darbības īstenošana var negatīvi ietekmēt Natura 2000 teritoriju (ja

hidrobūves būvniecību vai rekonstrukciju plānots veikt īpaši aizsargājamā dabas teritorijā, vai tās tuvumā) veicams vismaz sākotnējais ietekmes uz vidi izvērtējums un rekomendējams veikt ietekmes uz Natura 2000 teritoriju novērtējumu.

Tabula Nr.3

Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās ietekmes uz vidi (kopsavilkums)

Plānošanas dokumentā paredzētā darbība	Ietekme uz bioloģisko daudzveidību	Ietekme uz ūdens resursiem	Ietekme uz ainavu	Ietekme uz gaisa kvalitāti	Pārrobežu ietekme	Ietekme uz ĪADT	Ietekme uz vides veselību un cilvēku dzīves apstākļiem
Jūras krastu nostiprināšana	var būt kā pozitīva, tā negatīva	neitrāla	var būt kā pozitīva, tā negatīva	nav	nav	var būt kā pozitīva, tā negatīva	pozitīva
Upju krasta stiprinājumu izbūve un rekonstrukcija	var būt kā pozitīva, tā negatīva	neitrāla	var būt kā pozitīva, tā negatīva	nav	nav	var būt kā pozitīva, tā negatīva	pozitīva
Polderu sistēmu izbūve un rekonstrukcija	negatīva	neitrāla	var būt kā pozitīva, tā negatīva	nav	nav	var būt kā pozitīva, tā negatīva	pozitīva
Kanālu un slūžu izbūve un rekonstrukcija	var būt kā pozitīva, tā negatīva	neitrāla	var būt kā pozitīva, tā negatīva	nav	nav	var būt kā pozitīva, tā negatīva	pozitīva
Aizsargdambju būvniecība un rekonstrukcija	negatīva	neitrāla	negatīva	nav	nav	var būt kā pozitīva, tā negatīva	pozitīva
Jaunu aizsprostu (HES) būvniecība uz Daugavas	negatīva	neitrāla	negatīva	nav	nav	negatīva	pozitīva
Izpētes darbu veikšana	nav	nav	nav	nav	nav	nav	nav

6.4. Summārās ietekmes

Par summārajām ietekmēm uz vidi var uzskatīt ietekmju kopumu, kas rodas realizējot plānošanas dokumentā paredzētos pasākumus visā tā darbības laikā. Šie kumulatīvie efekti atkarīgi no tā, kā tiks ievērotas vides prasības attiecīgo projektu realizācijā. Analizējot summārās iespējamās ietekmes, galvenā uzmanība pievērsta paredzēto

darbību īstenošanas iespējamajai ietekmei uz bioloģisko daudzveidību, īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām, ūdens resursiem, ainavu, gaisa kvalitāti, vides veselību un cilvēku dzīves apstākļiem, kā arī pārrobežu ietekme. Jāatzīmē, ka Plānošanas dokumentā ietvertie risinājumi vērsti uz plūdu risku samazināšanu un plūdu pārraudzības nodrošināšanu, kā pamatuzdevumus izvirzot ilgtspējīgas attīstības veicināšanu un vides saglabāšanu, iedzīvotāju drošības nodrošināšanu un īpašuma aizsardzību. Tai pat laikā jāatzīmē, ka atsevišķu risinājumu un pasākumu īstenošana var radīt kā pozitīvu, tā negatīvu ietekmi uz vidi, tai skaitā uz pasākuma realizācijas vietā vai tai tuvumā esošām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Tabulā Nr.... ir ietverts apkopojums par šajā Vides pārskatā identificētajām Plānošanas dokumenta īstenošanas radītajām summārajām ietekmēm uz vidi, norādot vai ietekmes būs pozitīvas, negatīvas, vai neitrālas, vai ietekmes nav prognozējamas.

7. Ietekmes uz vidi samazināšanas pasākumi

Nemot vērā to, ka, izvērtējot Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās ietekmes uz vidi, virknei paredzēto pasākumu konstatēts, ka to īstenošana var radīt kā pozitīvu, tā negatīvu ietekmi uz vidi un secināts, ka lielā mērā iespējamās ietekmes ir atkarīgas no iepriekš veikto izpētes darbu kvalitātes un reprezentativitātes, kā arī no izstrādāto projektu atbilstības vides aizsardzības prasībām un to realizācijas kvalitātes, būtisks priekšnoteikums lēmuma par paredzēto darbību īstenošanu pieņemšanai ir iepriekš veikta detaļa un kompleksa izpēte, iespējamo ietekmju izvērtējums un konkrētu pasākumu ietekmju novērtēšanai vai samazināšanai izstrāde. Plānošanas dokumentos, kā viens no pretplūdu pasākumiem ir ietverta plūdu apdraudēto teritoriju izpēte un plūdu riska novērtējums.

ES direktīvās un nacionālajos normatīvajos aktos ir noteikti pasākumi liela mēroga plānošanas vai saimnieciskās darbības iespējamās ietekmes uz vidi samazināšanai. Pie tam plānošanas dokumentos paredzētajām nozīmīga apjoma darbībām šāds izvērtējums nereti ir vairāku līmeņu – sākotnēji tiek izvērtēta plānošanas dokumentā minēto darbību ietekme uz vidi, un, ja šajā dokumentā paredzēta noteikta apjoma infrastruktūras objekta izveide vai cita veida izmaiņas apkārtējā vidē, tiek veikts attiecīgās darbības ietekmes uz vidi novērtējums. Latvijas normatīvajos aktos ir iekļautas ES direktīvu prasības attiecībā uz publisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu un stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu. Nozīmīga loma vides aizsardzībā un negatīvas ietekmes uz vidi samazināšanā ir šo normatīvo aktu prasību ievērošanai. Jāatzīmē, ka šobrīd Plānošanas dokumenta pasākumu plānā nav ietvertas darbības, kuras atbilstu likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1.pielikumā noteiktajām darbībām, kurām obligāti veicams ietekmes uz vidi novērtējums. Savukārt saskaņā ar minētā likuma 2.pielikumu sākotnējais ietekmes uz vidi izvērtējums veicams saimnieciskajiem ūdensprojektiem, arī meliorācijas un apūdeņošanas projektiem, ja zemes platība ir lielāka par 100 ha. Sākotnējais izvērtējums veicams arī jūras teritoriju atgūšanas projektiem, hidroelektrostaciju būvniecībai, aizsprostu un citu ūdens uzkrāšanai paredzētu konstrukciju būvniecībai, ja ūdens tilpums ūdenskrātuvē pārsniedz 3 000 000 kubikmetru, ēku un būvju būvniecībai, rekonstrukcijai, renovācijai un restaurācijai Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes krasta kāpu aizsargjoslā, dambju, molu un citu būvju būvniecībai jūra, ja iespējamās krasta pārmaiņas, dambju, molu un citu būvju būvniecībai plūdu

novērtēšanai. Saskaņā ar likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 43.pantā noteikto, Paredzētajai darbībai vai plānošanas dokumentam (izņemot aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānus un tajos paredzētās darbības), kas atsevišķi vai kopā ar citu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), veic ietekmes uz vidi novērtējumu. Paredzēto darbību atļauj veikt vai plānošanas dokumentu īstenot, ja tas negatīvi neietekmē Eiropas nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas (*Natura 2000*) ekoloģiskās funkcijas, integritāti un nav pretrunā ar tās izveidošanas un aizsardzības mērķiem.

Izvērtējot paredzētās darbības un prognozējamās ar to īstenošanu saistītās vides problēmas un ietekmes uz vidi, rekomendējam:

1. Nodrošināt, ka pirms lēmuma par pretplūdu pasākumu veikšanu pieņemšanas, tiek veikta detalizēta un kompleksa ūdensobjekta un tam piegulošās teritorijas izpēte, un vismaz sākotnējais ietekmes uz vidi izvērtējums atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam.
2. Veikt ietekmes uz Natura 2000 teritoriju novērtējumu normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ja iespējama negatīva ietekme uz Natura 2000 teritoriju.
3. Neveikt pretplūdu pasākumus, kas maina upes hidroloģisko režīmu plūdu laikā teritorijās, kas tiek izdalītas saskaņā ar noteiktajiem kritērijiem 2H (mitru mežu platības), 2I (apdzīvotas teritorijas, kuras pakļautas upju baseinu noteces plūdu apdraudējumam) un 3A (mitrāju teritorijas pārbaudes nolūkos, lai izvērtētu vai iespējams tos saglabāt). Kā galvenais pretplūdu pasākums minētajām teritorijām (kritēriji 2I, 2H un 3A) nosakāms Aizsargjoslu likumā definētais būvniecības aizliegums teritorijās ar applūšanas varbūtību vismaz reizi simts gados.
4. neveikt pretplūdu pasākumus, kas maina upes hidroloģisko režīmu, virszemes un pazemes noteci, samazina palieņu pļavu, mitrāju un mitru mežu teritorijas, īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (piemēram, dabas liegumā „Burtnieku ezera pļavas”, dabas liegumā „Užavas lejtece”, dabas liegumā „Lielupes palienes pļavas”, dabas liegumā „Babītes ezers” u.c).
5. Plānotajai Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krastu stiprināšanai izmantot dabīgus līdzekļus (piemēram, atbilstošu augu stādījumi, klūgu pinumi u.c.), vienlaicīgi maksimāli attālinot apbūvi no plūdu apdraudētajām teritorijām, apdraudētajā teritorijā nepieļaujot bīstamu objektu izvietošanu.
6. Valsts līmenī nodrošināt plūdu riska zonu noteikšanu vietējo pašvaldību teritoriju plānojumos, pilnveidojot normatīvo aktu prasības.
7. Iestrādāt plānošanas dokumentā pasākumu kompleksu, kura mērķis ir nepieļaut būvniecību plūdu riskam pakļautajās teritorijās un veicināt atsevišķu esošo būvju un viensētu likvidāciju un pārceļšanu uz plūdu riska neapdraudētām teritorijām.

8. Izvēlēto alternatīvu pamatojums

Plānošanas dokumentā tikai pasākumu kompleksam, kas veicami, lai Jēkabpilī novērstu pēc Pļaviņu HES un tās ūdenskrātuves izveides radušos plūdu draudus ir analizēti vairāki alternatīvie risinājumi. Plānošanas dokumentam pievienotajā Konceptijas projektā ir analizēti trīs alternatīvie varianti:

1. Pirmais variants paredz pretplūdu inženiertehniskās būves celtniecību augšpus Daugavpils ar elektroenerģijas ražošanu, aizsprosta izveidi uz Daugavas augšpus Jēkabpils, pie Ābeļsalas ar elektroenerģijas ražošanas iespējām un vižņu veidošanās intensitāti samazinošu, kā arī vižņu uzkrāšanās un ledus sastrēgumu veidošanās procesa novēršanu sekmējošu būvju ierīkošanu, kas būtu apvienotas ar periodisku HES darbību pie Prižiem.
2. Otrais variants paredz vižņu uzkrāšanās un ledus sastrēgumu veidošanās procesa novēršanu sekmējošu būvju ierīkošanu un tāda Pļaviņu HES darbināšanas režīma nodrošināšanu, kas būtu maksimāli labvēlīgs plūdu draudu mazināšanai Jēkabpilij, Pļaviņām un leļpus HES esošām teritorijām.
3. Trešais variants paredz veikt Jēkabpils un Salas aizsargdambju inženiertehnisko izpēti, tehnisko projektu izstrādi esošo dambju pilnveidošanai un jaunu dambju izbūvei plūdu apdraudēto teritoriju aizsardzībai un Salas pārgāžņa rekonstrukcijai, Daugavas gultnes tīrīšanu zem Zeļķu tilta no kara laikā sagraudāta tilta atliekām, Pļaviņu pilsētas aizsargdambju inženiertehnisko izpēti, tehniskā projekta izstrādi aizsargdambju stiprināšanai, pilnveidošanai un jaunu dambju būvniecībai, Daugavas gultnes izpēti leļpus Pļaviņām, Daugavas gultnes attīrīšanu no dolomītu atsijām un upes gultnes iztaisnošanu.

Plānošanas dokumentā kā optimālais risinājums ietverta trešā alternatīva, tai pat laikā norādot, ka ilgtermiņā iespējama arī citu alternatīvo risinājumu īstenošana.

Izvērtējot piedāvātos alternatīvos variantus, var secināt, ka izvēlētais trešais alternatīvais variants ir ar mazāko ietekmi uz vidi

Pārējam noteiktajam pasākumu kopumam izvirzīta viena alternatīva, kas paredz pasākumu atbilstoši Plānošanas dokumentā izvirzītajiem nosacījumiem.

Kā alternatīvs risinājums Plānošanas dokumenta īstenošanai iespējama nulles alternatīva, jeb atteikšanās no tā ieviešanas. Vides pārskata sadaļā 3.6. analizētas izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots, kopumā secinot, ka nulles alternatīvas realizācijas gadījumā nav iespējams sasniegt Plānošanas dokumentā definētos mērķus, kā arī šajā gadījumā jāreķinās ar iespējamu negatīvu ietekmi uz vidi, saistībā ar ekstremālu plūdu nodarīto kaitējumu infrastruktūras objektiem, tai skaitā notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, uzņēmumiem, kas veic A kategorijas piesārņojošu darbību un var radīt paaugstinātas bīstamības ūdeņu piesārņojumu applūšanas gadījumā, kā arī plūdu apdraudējuma pieaugumu pilsētās un apdzīvotās vietās, kas atrodas plūdu draudiem pakļautās teritorijās.

9. Kompensēšanas pasākumi

Saskaņā ar likuma „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” 43.pantā noteikto, Paredzētajai darbībai vai plānošanas dokumentam (izņemot aizsargājamo teritoriju

dabas aizsardzības plānus un tajos paredzētās darbības), kas atsevišķi vai kopā ar citu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), veic ietekmes uz vidi novērtējumu. Paredzēto darbību atļauj veikt vai plānošanas dokumentu īstenot, ja tas negatīvi neietekmē Eiropas nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas (*Natura 2000*) ekoloģiskās funkcijas, integritāti un nav pretrunā ar tās izveidošanas un aizsardzības mērķiem. Ja paredzētā darbība vai plānošanas dokumenta īstenošana negatīvi ietekmē Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), darbību atļauj veikt vai dokumentu īstenot tikai tādos gadījumos, kad tas ir vienīgais risinājums un nepieciešams sabiedrībai nozīmīgu interešu, arī sociālo vai ekonomisko interešu, apmierināšanai. Ja Eiropas nozīmes aizsargājamā dabas teritorijā (*Natura 2000*) ir sastopamas Sugu un biotopu aizsardzības likumam pakārtotajā normatīvajā aktā noteiktās Latvijā sastopamās Eiropas Savienības prioritārās sugas vai biotopi, paredzēto darbību atļauj veikt vai plānošanas dokumentu īstenot tikai tādos gadījumos, kad tas ir vienīgais risinājums un nepieciešams sabiedrības veselības aizsardzības, sabiedrības drošības vai vides aizsardzības interesēs. Ja paredzētās darbības vai plānošanas dokumenta īstenošana var atstāt negatīvu ietekmi uz *Natura 2000* teritoriju, nosaka kompensējošos pasākumus Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*) tīklam.

Plānošanas dokumenta ieviešana ietver pasākumus, kuru realizācijas rezultātā iespējama negatīva ietekme uz Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām (t.i. *Natura 2000* teritorijām), taču, ņemot vērā plānošanas dokumenta zemo detalizācijas pakāpi, šobrīd nav iespējams veikt detalizētu iespējamo ietekmju būtiskuma izvērtējumu. Iespējamās ietekmes ir analizētas Vides pārskata sadaļā 6.3. Lai novērstu iespējamās negatīvas ietekmes uz *Natura 2000* teritorijām, plānošanas dokumenta pilnveidošanā un īstenošanā ņemamas vērā šajā Vides pārskatā ietvertās rekomendācijas ietekmju novēršanai vai samazināšanai, tai skaitā ietverama prasība veikt ietekmju uz *Natura 2000* teritoriju novērtējumu visos gadījumos, kad hidrobūvju būvniecība tiek plānota *Natura 2000* teritorijā vai tās tuvumā. Šajos novērtējumos izskatāma nepieciešamība izstrādāt kompensēšanas pasākumus, lai nodrošinātu paredzētās darbības veikšanas negatīvo ietekmju līdzsvarošanu un teritorijas vienotības (viengabalainības) aizsardzību un saglabāšanu.

Saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kompensēšanas pasākumiem jānodrošina to pašu sugu vai biotopu, kurus negatīvi ietekmē paredzētās darbības veikšana vai plānošanas dokumenta īstenošana, aizsardzība tādā pašā apmērā kā paredzētās darbības veikšana vai plānošanas dokumenta īstenošana, pie tam pasākumi nav aizstājami ar videi nodarītā kaitējuma dēļ radušos zaudējumu atlīdzību naudā.

Likumdošanā noteikti iespējamie kompensēšanas pasākumu veidi, un tie ir:

- *Natura 2000* teritorijas daļas aizstāšana ar tiešā tuvumā (blakus) esošu teritorijas daļu, kas pēc ekoloģiskajiem parametriem ir līdzvērtīga ietekmētajai *Natura 2000* teritorijai;
- jaunas *Natura 2000* teritorijas izveidošana, kas atbilst paredzētās darbības vai plānošanas dokumenta ietekmētās *Natura 2000* teritorijas daļai un ietekmētās sugas vai biotopa ekoloģiskajiem parametriem, citur Latvijas teritorijā;
- sugas vai biotopa atjaunošanas pasākumi, kas nodrošina paredzētās darbības vai plānošanas dokumenta ietekmētās sugas vai biotopa saglabāšanu līdzvērtīgā apjomā (īpatņu vai atradņu skaits, biotopa platība), esošajās *Natura 2000* teritorijās.

10. Pārrobežu ietekme

Ņemot vērā to, ka Latvijas teritorija atrodas lielāko upju Gaujas, Daugavas, Lielupes un Ventas lejtecē, nav prognozējams, ka pretplūdu pasākumu veikšana virszemes ūdensobjektu plūdu riskam pakļautajās teritorijās varētu radīt pārrobežu ietekmi. Tā kā Baltijas jūras austrumu piekrastes jūras sanešu plūsma pārvietojas Dienvidu – Ziemeļu virzienā, bet Rīgas jūras līcī veidojas atsevišķa sanešu plūsma, pārrobežu ietekme nav prognozējama arī pasākumiem, kas plānošanas dokumenta īstenošanas gaitā tiks veikti Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē. Jāpiezīmē, ka Plānošanas dokuments paredz plašu plūdu riska izpēti darbu veikšanu Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē. Tikai pamatojoties uz šiem pētījumiem paredzēts izstrādāt pretplūdu pasākumus minētajā teritorijā. Izstrādājot pētījumu programmu uzdevumus un pasākumu plānus, vērtējama arī iespējamā pasākumu īstenošanas pārrobežu ietekme, lai izslēgtu jebkādu negatīvu ietekmi uz sanešu plūsmas pārvietošanos ārpus Latvijas teritorijas.

11. Plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa

Plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa mērķis ir konstatēt plānošanas dokumenta tiešu, netiešu vai neparedzētu ietekmi uz vidi, kā arī, ja nepieciešams, lai izdarītu grozījumus plānošanas dokumentā.

Plānošanas dokumentā nav ietvertas prasības un nosacījumi par tā īstenošanas kontroli un monitoringu. Saskaņā ar 2004.gada 23.marta MK noteikumu Nr.157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” VIII nodaļā „Plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa noteikto, plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringam izmanto valsts statistikas datus, informāciju, kas iegūta, veicot vides monitoringu, kā arī citu informāciju, kas ir pieejama izstrādātājam. Izstrādātājs sastāda monitoringa ziņojumu un atzinumā par Vides pārskatu noteiktajā termiņā iesniedz to Vides pārraudzības valsts birojā.

Plānošanas dokumenta īstenošanas ietekmes uz vidi monitoringam rekomendējam izmantot Valsts Vides monitoringa rezultātus. 2006.gadā uzsākta Vides monitoringa programmas (apstiprināta 2006. gada 24. janvārī ar Vides ministra rīkojumu Nr. 29) īstenošana. Vides monitoringa programma sastāv no sekojošām apakšnodaļām:

- Gaisa monitorings;
- Ūdeņu monitorings;
- Augsnes un zemes virsmas apauguma monitorings;
- Bioloģiskās daudzveidības monitorings.

Vides monitoringa programmas izpildi koordinē LVĢMA.

Ūdeņu monitoringa apakšnodaļas īstenošanas ietvaros iegūtā informācija ir būtiska Plānošanas dokumenta īstenošanas ietekmes uz vidi novērtējumam.

Ūdens stāvokļa monitoringa programma sastādīta saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas

likuma 22. panta prasībām. Monitoringa programmā ņemti vērā arī citi Latvijas Republikai saistošie normatīvie akti (piemēram, Helsinku Konvencija, Ženēvas konvencija, Nitrātu direktīva), kas nosaka ziņošanas prasības ūdens kvalitātes un kvantitātes monitoringam.

Programma sastāv no 3 daļām:

1. Virszemes ūdeņu monitoringa programmas, kuras mērķis ir iegūt informāciju par
2. virszemes ūdeņu kvalitāti un hidroloģisko režīmu katra upju baseinu apgabala, pārejas, piekrastes un teritoriālajos ūdeņos, novērtēt dažādu piesārņojuma avotu, ieskaitot piesārņojuma pārrobežu pārneses slodzi un ietekmi.
- 3) Pazemes ūdeņu monitoringa programma, kas ietver ķīmiskās kvalitātes un kvantitatīvā stāvokļa monitoringu.
- 4) Aizsargājamo teritoriju monitoringa programmas, kas ietver sekojošas daļas:
 - a. Monitoringa programmu dzerama ūdens ieguvei izmantojamos ūdensobjektos,
 - b. Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas virszemes ūdensobjektos,
 - c. Īpaši jutīgo teritoriju monitoringa programmu,
 - d. Peldvietu monitoringa programmu,
 - e. Prioritāro zivju ūdeņu monitoringa programmu.

Šo programmu īsteno Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra, izņemot peldvietu monitoringu, ko veic Sabiedrības Veselības aģentūra.

2006. – 2008. gada monitoringa programmā ir noteikti kopumā 488 monitoringa punkti (shēma ar monitoringa posteņu izvietojumu 2.attēlā):

- 63 uzraudzības monitoringa punkti (33 upju ūdensobjekti; 30 ezeru ūdensobjekti);
- 132 operatīvā monitoringa punkti (88 upju ūdensobjekti; 44 ezeru ūdensobjekti).
- 294 punktos pagaidām nav noteikts monitoringa veids (101 upju ūdensobjektos un 133 ezeru ūdensobjektos).

Lai izvērtētu pretplūdu pasākumu īstenošanas ietekmi uz vidi Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē, būtiski ir izmantot Jūras krasta monitoringa datus. Jūras krasta procesu novērojumi Latvijā ir uzsākti 1987. gadā. Novērojumu stacijas aptver visu Latvijas jūras krasta līniju (Baltijas jūras piekraste un Rīgas līča piekraste) ar dažādiem krasta tipiem, kas pakļauti pastāvīgai erozijai. Monitoringu veic 100 stacijās 417 profilos.

Katra stacija tiek apsekota reizi gadā, lielo vētru gadījumā ir nepieciešams visvairāk apdraudētās vietas apsekot atkārtoti. Programmas ietvaros nosaka sekojošus parametrus: noskalotās pamatkrasta joslas platums, noskalotās platības, jūrā ieskalotā materiāla apjoms, pludmales platums un augstums, priekškāpas platums un augstums, smilšu budžets pludmalē, smilšu budžets priekš kapā, novērojumu laikā tiek veikta arī fotodokumentācija (pamatkrasta, meža noskalošanas, ēku infrastruktūras u.c. objektu postījumi vai apdraudējums, aizsargbūves) attiecīgos krasta tipos.

Hidroloģiskā monitoringa staciju tīkls

Jūras krasta erozijas procesu izpēte ir īpaši svarīga piekrastes attīstības plānošanā un vides aizsardzības politika un attīstība. Monitoringa ilglaicīgie pētījumi ļauj izprast piekrastes attīstības tendences, kontrolēt krasta erozijas procesus paaugstināta riska vietas, savlaicīgi noteikt jaunas paaugstināta riska vietas.

Ņemot vērā to, ka šobrīd nav noteikts plānošanas dokumenta īstenošanas periods, rekomendējam Vides monitoringa ziņojumu izstrādi saistīt ar upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānu ieviešanas monitoringu un monitoringa ziņojumu izstrādi, tai pat laikā vēlams monitoringa ziņojumus izstrādāt vismaz ik pēc 3 gadiem. Monitoringā iegūto informāciju un monitoringa ziņojumos konstatētās izmaiņu tendences jāņem vērā, pieņemot lēmumu un izstrādājot korekcijas plānošanas dokumentā, kā arī izstrādājot plānošanas dokumentu nākamajam plānošanas periodam.

12. Novērtējumā izmantotā metodika

Vides pārskata sagatavošanai tika veikta plānošanas dokumenta līmenim atbilstošo vides politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu analīze. Analīzes rezultātā tika noteiktas nozīmīgākās plānošanas dokumentos definētās un ar vides aizsardzības pasākumiem saistītās pamatnostādnes. Pēc tam veikta plānošanas dokumenta analīze, kuras gaitā izvērtēta Plānošanas dokumenta risinājumu un pasākumu atbilstība šīm pamatnostādnēm.

Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma gaitā analizēti Vides aspekti Plānošanas dokumentā un ar Plānošanas dokumenta īstenošanu saistītās vides problēmas. Pamatojoties uz definētajām vides problēmām un ņemot vērā Latvijā definētos vides aizsardzības mērķus, tika izvērtētas Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās ietekmes uz vidi un sagatavots Vides pārskata projekts.

Nākošais solis Vides pārskata galīgās versijas izstrādei bija Vides pārskata projekta nodošana sabiedriskajai apspriešanai, vienlaicīgi iesniedzot to Vides pārraudzības valsts biroja noteiktajām institūcijām un organizācijām, atzinuma sniegšanai. Pamatojoties uz sabiedriskās apspriešanas gaitā saņemtajiem ieteikumiem, komentāriem un aizrādījumiem, Vides pārskata projekts tika pilnveidots, veicot tajā atbilstošus labojumus un papildinājumus, un izstrādāta Vides pārskata galīgā versija.

Vides pārskata izstrādes gaitā izstrādātāji konstatēja, ka šobrīd Latvijā nav izstrādāta vienota metodika plūdu riska novērtēšanai un plūdu apdraudēto teritoriju noteikšanai. Lai gan ir noteiktas plūdu riska teritorijas Nacionālā plānojuma vajadzībām, to detalitāte nav pietiekama, lai precizētu applūstošās teritorijas saskaņā ar Aizsargjoslu likumā noteiktajām prasībām. Apgrūtināta ir informācijas par iespējamajiem plūdu līmeņiem konkrētās teritorijās pieejamība, un atsevišķos gadījumos tā ir neviennozīmīga, kas nereti ir par iemeslu tam, ka pašvaldību teritoriju plānojumos nav detalizēti iezīmētas teritorijas ar applūšanas varbūtību vismaz reizi simts gados, kā to nosaka Aizsargjoslu likums.

13. Vides pārskata kopsavilkums

Vides pārskatu Plānošanas dokumentam izstrādāja SIA „VentEko” ar LR Vides ministriju noslēgtā līguma ietvaros. Vides pārskata sagatavošanai nepieciešamā informācija iegūta no publiskiem informācijas avotiem (valsts iestāžu mājas lapas), kā arī sadarbojoties ar valsts institūcijām – Vides pārraudzības valsts biroju, un citām institūcijām. Vides pārskata sagatavošanā izmantoto literatūras avotu saraksts pieejams 14. nodaļā.

Plānošanas dokumenta „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” galvenie mērķi ir:

- noteikt kritērijus plūdu riska teritoriju definēšanai un plūdu riska novērtēšanai;
- definēt galvenos plūdu riskus Latvijas teritorijā;
- atbilstoši noteiktajiem kritērijiem noteikt prioritāros plūdu riskam pakļautos objektus (teritorijas);
- izstrādāt pasākumu programmu apdraudējuma samazināšanai prioritārajos objektos.

Latvijas daba ir bagāta un daudzveidīga, neskatoties uz straujo saimniecības un urbanizācijas attīstību 20. un 21. gadsimtā. Ūdens resursi ir viena no Latvijas lielākajām dabas bagātībām. Latvija ir bagāta ar ūdens resursiem, kas pilnībā nodrošina valsts vajadzības. Latvijas upju tīkls ir labi attīstīts un diezgan vienmērīgi pārklāj visu teritoriju (vidējais blīvums ~ 600 m/km²). Vislielākais blīvums upju tīklam ir Lielupes kreisā krasta pieteku baseinos Zemgales līdzenumā un Rietumkursas augstienes austrumu nogāzē. Latvijas hidrogrāfisko tīklu veido Latvijas lielākās upes: Daugava, Gauja, Venta, Lielupe un Salaca ar savām pietekām, kā arī tieši Baltijas jūrā ietekošās vidēji garās un nelielās upes. Lielākā daļa Latvijas upju ir īsākas par 10 km. Tās veido 95% no visu upju kopgaruma. Latvija izceļas arī ar ezeru bagātību - pavisam to ir ~ 3 tūkstoši ar kopējo platību ~ 1000 km², kas sastāda 1,5% no visas teritorijas.

Plūdi ir dabas parādība, kas nav novēršama pilnībā. Tomēr dabisko plūdu aizturēšanas spēju ievērojamā samazināšanās upju baseinos, cilvēka darbība (piemēram, apdzīvoto vietu un rūpniecisko objektu aizvien plašāka izvietošana regulāri applūstošās teritorijās, erozija un zemes dabīgo ūdens aiztures spēju samazināšana, izcērtot mežus un veicinot intensīvas lauksaimnieciskās darbības attīstību upju baseinos), sausumi un globālā sasilšana palielina plūdu varbūtību un plūdu negatīvās sekas

Plānošanas dokuments izstrādāts, pamatojoties uz Eiropas Padomes 2006.gada 23.novembrī pieņemto kopējo nostāju (EK) Nr.33/2006 par Direktīvas projektu par plūdu risku izvērtēšanu un pārvaldību, kā arī saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2000/EK, ar ko tiek izveidota sistēma Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā. Politikas plānošanas dokumenta „Priekšlikumu izstrāde nacionālā plāna plūdu risku novēršanai un samazināšanai” projektā, pamatojoties uz izstrādātiem kritērijiem ir izvērtēti plūdu riski Latvijas teritorijā, noteikts prioritāro vietu saraksts, kurās jāveic detalizēti izpētes vai pretplūdu aizsardzības pasākumi. Plānošanas dokumentā ietvertie risinājumi ir vērsti uz to, lai nodrošinātu plūdu

pārvaldību teritorijās, kur tie var radīt draudus pilsētām un apdzīvotām vietām, notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, uzņēmumiem, kas veic A kategorijas piesārņojošu darbību un var radīt paaugstinātas bīstamības ūdeņu piesārņojumu applūšanas gadījumā.

Nemot vērā globālo sasilšanu un ar to saistītos pasaules okeāna ūdens līmeņa paaugstināšanās draudus, neizstrādājot vai neieviešot Plānošanas dokumentā noteiktos pasākumus (it īpaši paredzētos izpētes un plūdu risku novērtēšanas darbus un plūdu risku samazināšanas pasākumus), nākotnē var prognozēt plūdu riska pieaugumu un apdraudēto teritoriju platību palielināšanos, kas var radīt ekonomiskus zaudējumus un draudus iedzīvotāju īpašumam, veselībai un dzīvībai.

Latvijas Nacionālā plānojuma pārskatā par valsts teritorijas izmantošanu Latvijā ir uzskaitīti 200 tūkstoši ha applūstošo teritoriju, kas veido 3% valsts teritorijas, t. sk. ½ no tām, jeb 1,5% no Latvijas teritorijas iespējami katastrofāli plūdi. Applūstošajās teritorijās atrodas ievērojamas lauksaimniecības teritorijas ar salīdzinoši lielu iedzīvotāju daudzumu, uzbūvētas lielas hidrotehniskās būves – Daugavas HES kaskāde, polderu sistēmas Liepājas, Papes, Babītes, Lubānas ezeru apkārtnē, Lielupes palienē u.c.

Plānošanas dokumentā ietvertas prasības virknei pasākumu, kas vērsti uz plūdu risku samazināšanu. Kā būtiskākās paredzētās darbības minamas:

- Jūras krastu nostiprināšana;
- Upju krasta stiprinājumu izbūve un rekonstrukcija;
- Polderu sistēmu izbūve un rekonstrukcija;
- Kanālu un slūžu izbūve un rekonstrukcija;
- Aizsargdambju būvniecība un rekonstrukcija;
- Jaunu aizsprostu (HES) būvniecība uz Daugavas;
- Dažāda veida plūdu līmeņu un plūdu risku izpētes darbi.

Plānotie būvniecības un rekonstrukcijas darbi var atstāt negatīvu ietekmi uz vidi, kā arī ietekmēt īpaši aizsargājamo dabas teritoriju ekoloģiskās funkcijas un integritāti, ja tiek veikti īpaši aizsargājamā dabas teritorijā vai tās tuvumā.

Būtiskākās plānošanas dokumenta īstenošanas pozitīvās ietekmes ir plūdu risku novēršana attīrīšanas iekārtu, apdzīvotu vietu teritoriju un A kategorijas piesārņojošu darbību veicošu objektu teritorijās, tādējādi novēršot virszemes ūdensobjektu iespējama piesārņojuma risku, krasta erozijas procesu nekontrolētas attīstības riska samazināšanu jūras, upju, ezeru un HES uzpludinājumu krastos.

Būtiskākās ietekmes saistāmas ar plānotajiem risinājumiem, kas ietver dažādu hidrobūvju rekonstrukciju vai jaunu hidrobūvju būvniecību. Veicot jaunu hidrobūvju būvniecību tiks apbūvētas šobrīd neapbūvētas dabas pamatnes teritorijas, izmainīta ainava, mainīts virszemes ūdeņu hidroloģiskais režīms un kvalitāte, atsevišķos gadījumos (dambji, uzbērums, polderi) var tikt ietekmēti arī pazemes ūdeņu režīms un kvalitāte. Ietekmes var būt kā pozitīvas tā negatīvas. Lielā mērā iespējamās ietekmes ir atkarīgas no iepriekš veikto izpētes darbu kvalitātes un reprezentativitātes, kā arī no izstrādāto projektu atbilstības vides aizsardzības prasībām un to realizācijas kvalitātes. Pie negatīvām ietekmēm var minēt apauguma, tai skaitā sugu un biotopu iznīcināšanu

būvniecības vietā, īpaši tas attiecināms uz jaunu polderu teritoriju izveidošanu, plašu dambju un kanālu sistēmu būvniecību, kā arī jaunu uzpludinājuma teritoriju veidošanu. Iespējamās būtiskas, nesabalansētas virszemes ūdeņu hidroloģiskā režīma un kvalitātes, kā arī pazemes ūdeņu režīma un kvalitātes izmaiņas, ainavas izmaiņas, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, tai skaitā palieņu pļavu teritoriju samazināšanās. Kā prognozējamās netiešās negatīvās ietekmes var minēt smilšu materiāla plūsmas samazināšanos lejpus stiprinātajam jūras krasta posmam un erozijas draudu pastiprināšanos stiprinātajam krasta posmam piegulošajās teritorijās, analogas parādības var prognozēt arī upju un ūdenskrātuvju krastu fragmentāras stiprināšanas gadījumā. Pazemes ūdens līmeņu un režīma izmaiņas galvenokārt saistāmas ar polderu sistēmu būvniecību un rekonstrukciju, kā arī jaunu aizsprostu būvniecību. Hidroloģiskā režīma izmaiņas var negatīvi ietekmēt zivju resursus un ūdensobjekta bioloģisko daudzveidību. Ja paredzēta hidrobūves rekonstrukcija vai būvniecība īpaši aizsargājamā dabas teritorijā vai tās tuvumā, hidroloģiskā režīma, pazemes un virszemes ūdens līmeņu izmaiņas var negatīvi ietekmēt īpaši aizsargājamās dabas teritorijas ekoloģiskās funkcijas, tai skaitā īpaši aizsargājamās sugas un biotopus.

Plānošanas dokumentā tikai pasākumu kompleksam, kas veicami, lai Jēkabpilī novērstu pēc Pļaviņu HES un tās ūdenskrātuves izveides radušos plūdu draudus ir analizēti vairāki alternatīvie risinājumi. Plānošanas dokumentam pievienotajā Konceptijas projektā ir analizēti trīs alternatīvie varianti, kā optimālo rekomendējot trešo variantu. Plānošanas dokumenta ieviešana ietver pasākumus, kuru realizācijas rezultātā iespējama negatīva ietekme uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām,), taču, ņemot vērā plānošanas dokumenta zemo detalizācijas pakāpi, šobrīd nav iespējams veikt detalizētu iespējamo ietekmju būtiskuma izvērtējumu. Lai novērstu iespējamās negatīvas ietekmes uz Natura 2000 teritorijām, plānošanas dokumenta pilnveidošanā un īstenošanā ņemamas vērā šajā Vides pārskatā ietvertās rekomendācijas ietekmju novēršanai vai samazināšanai, tai skaitā ietverama prasība veikt ietekmju uz Natura 2000 teritoriju novērtējumu visos gadījumos, kad hidrobūvju būvniecība tiek plānota Natura 2000 teritorijā vai tās tuvumā.

Plānošanas dokumentā nav iekļauti mehānismi pasākumu ieviešanas kvalitātes kontrolei un uzraudzībai. Vides pārskatā ir ietvertas rekomendācijas Plānošanas dokumenta īstenošanas ietekmes uz vidi monitoringam, rekomendējot izmantot Valsts Vides monitoringa rezultātus. Vides monitoringu veic saskaņā ar Vides monitoringa programmu, kas apstiprināta 2006. gada 24. janvārī ar Vides ministra rīkojumu Nr. 29.

Plānošanas dokuments un izstrādātais Vides pārskata projekts tika nodots sabiedriskajai apspriešanai.

14. Izmantotā literatūra

Konvencijas un starptautiskie līgumi

1. UNESCO konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību, Parīze, 1972.
2. Bernes konvencija par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību, Berne, 1979.
3. Riodežaneiro konvencija par bioloģisko daudzveidību, Riodežaneiro, 1992.
4. Bonnas konvencija par migrējošo savvaļas dzīvnieku sugu aizsardzību, 1979.
5. Ramsāres konvencija „Par starptautiskas nozīmes mitrājiem, īpaši kā ūdensputnu dzīves vidi”, ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2002. gada 13. novembrim, Ramsāre, 1971.
6. Helsinku konvencija „Par Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību”, Helsinki, 1974., 1992.
7. Konvencija „Par ietekmes uz vidi novērtējumu pārrobežu kontekstā”, Espo, 1991.g.
8. ANO Vispārējā konvencija „Par klimata pārmaiņām”, Ņujorka, 1992.
9. Konvencija "Par robežšķērsojošo gaisa piesārņošanu lielos attālumos", Ženēva, 1979.
10. Konvencija "Par ozona slāņa aizsardzību", Vīne, 1985.

Politikas un plānošanas dokumenti

11. Kopienas Lisabonas programma, Eiropas Komisija, Brisele, 2005.
12. Latvijas Nacionālā Lisabonas programma 2005. – 2008. gadam, Latvija, 2005.
13. Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes, Vides ministrija, Rīga, 2002.
14. Nacionālais vides politikas plāns 2004. – 2008., Rīga, 2003.
15. Nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013., Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Rīga, 2006.
16. Bioloģiskās daudzveidības nacionālā programma, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Rīga, 1999.
17. Klimata pārmaiņu samazināšanas programma 2005. – 2010. gadam, Vides ministrija, Rīga, 2005.
18. Valsts stratēģiskais ietvardokuments 2007. – 2013., Finanšu ministrija, Rīga, 2006.
19. Vides monitoringa programma, apstiprināta 2006. gada 24. janvārī ar Vides ministra rīkojumu Nr. 29.

ES direktīvas

20. Padomes Direktīva 1985/337/EEK „Par sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu”, Eiropas Kopienas Padome, 1985.
21. Padomes Direktīva 79/409/EEK „Par savvaļas putnu aizsardzību”, Eiropas kopienas Padome, 1979.
22. Padomes Direktīva 97/11/EK, precizē un papildina direktīvu 79/409/EEK „Par savvaļas putnu aizsardzību”, Eiropas Kopienas Padome, 1997.

23. Padomes Direktīva 92/43/EEK „Par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību”, Eiropas Kopienas Padome, 1992.
24. Padomes Direktīva 2001/42/EEK „Par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu”, Eiropas Kopienas Padome, 2001.
25. Padomes Direktīva 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā, 2000.
26. Padomes Direktīva 91/271/EEK par komunālo notekūdeņu attīrīšanu, 1991.
27. Padomes Direktīva 98/83/EK par dzeramā ūdens kvalitāti, 1998.

LR normatīvie akti

28. Likums „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, (1998.gads).
29. Likums „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”, (1993.gads).
30. Likums „Par pašvaldībām”, (1994.gads).
31. Likums „Par vides aizsardzību” (1991.gads).
32. Aizsargjoslu likums (1997.gads).
33. Ūdens apsaimniekošanas likums (01.10.2002.).
34. Civilās aizsardzības likums (1992).
35. Nacionālās drošības likums (2001).
36. Teritorijas plānošanas likums (2002).
37. Likums „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”.
38. MK 17.02.2004. noteikumi Nr. 87 „Kārtība, kādā novērtējama paredzētās darbības ietekme uz vidi”.
39. MK 23.03.2004. noteikumi Nr. 157 „Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums”.
40. MK 18.07.2006. noteikumi Nr. 594 „Noteikumi par kritērijiem, pēc kuriem nosakāmi kompensējošie pasākumi Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000) tīklam, to piemērošanas kārtību un prasībām ilgtermiņa monitoringa plāna izstrādei un ieviešanai”.
41. MK 06.06.2006. noteikumi Nr. 455 „Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (NATURA 2000)”.

Publikācijas un citi informācijas avoti

42. Ietekmes uz vidi novērtējums, Ietekmes uz vidi novērtējuma valsts birojs, Rīga, 2002.
43. Biotopu rokasgrāmata, Dabas aizsardzības pārvalde, Rīga, 2004.
44. Baltijas jūras Latvijas krasta zona, Valsts ģeoloģijas dienests, Rīga, 1998.
45. Ģeomorfoloģijas terminu vārdnīca, I.Grīnes un V.Zelča redakcija, Rīga, 1997.
46. Valsts iestāžu mājas lapas:
 - LR Vides ministrija www.vidm.gov.lv;
 - LR Finanšu ministrija www.fm.gov.lv;
 - Dabas aizsardzības pārvalde www.dap.gov.lv;
 - Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra www.meteo.lv.

1.pielikums

Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas virszemes ūdensobjektos